

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA W POLSCE

WARSZAWA, wrzesień 2006

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA W POLSCE

WARSZAWA 2006

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	
WSTĘP MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI	3
OGÓLNE INFORMACJE O POLSCE	5
ROLNICTWO	9
Ogólna charakterystyka polskiego rolnictwa	9
Zasoby ziemi i struktura jej użytkowania	10
Wartość produkcji rolniczej i relacje cen	13
Produkcja roślinna	16
Produkcja zwierzęca	22
Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji	24
Rolnictwo w regionach	25
Rolnictwo ekologiczne	28
OBSZARY WIEJSKIE	31
Ogólna charakterystyka obszarów wiejskich	31
Ludność wiejska i rolnicza	32
Aktywność zawodowa i bezrobocie na wsi	33
Infrastruktura wiejska	36
PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY	37
Ogólne informacje o przemyśle spożywczym	37
Sytuacja ekonomiczna przemysłu spożywczego	39
Produkcja przemysłu spożywczego	41
Spożycie artykułów żywnościowych	41
Program PDŻ Poznaj Dobrą Żywność	43
Produkty regionalne i tradycyjne	45
RYBOŁÓWSTWO	48
Ogólne informacje o rybołówstwie	48
Flota rybacka	49
Rybołówstwo morskie	49
Rybactwo śródlądowe	50
Przetwórstwo rybne	51
HANDEL ZAGRANICZNY TOWARAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI	53
Ogólne informacje o obrotach zagranicznych towarami rolno-spożywczymi	53
Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi	54
Struktura towarowa handlu rolno-spożywczego	56
POLITYKA WSPARCIA ROLNICTWA I ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH	59
Środki finansowe krajowe i z budżetu Unii Europejskiej	59
Płatności bezpośrednie do gruntów rolnych	60
Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)	61
SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój ..."	62
SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb w 2004-2006"	63
Program SAPARD	64
Pomoc krajowa	65
Wspólna organizacja rynków rolnych	65
ROLNICZE INSTYTUCJE	67
Agencja Rynku Rolnego (ARR)	67
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)	68
Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR)	69
Państwowe doradztwo rolnicze	71
Zaplecze naukowo-badawcze w rolnictwie	73
Izby rolnicze	73
Kółka rolnicze	74
ADRESY INSTYTUCJI ZWIĄZANYCH Z ROLNICTWEM	75

Szanowni Państwo,

Pragnę zaprezentować Państwu kolejną edycję opracowania „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce”. Wydanie tej publikacji – jak co roku – zbiega się w czasie z otwarciem targów POLAGRA-FOOD i POLAGRA-FARM.

Publikacja przeznaczona zarówno dla odbiorców krajowych jak i zagranicznych, przedstawia podstawowe informacje o sytuacji w rolnictwie, przemyśle spożywczym, rybołówstwie, handlu zagranicznym towarami rolno-spożywczymi, o rozwoju obszarów wiejskich oraz o realizowanej polityce rolnej. W obiektywny sposób, posługując się danymi oficjalnej statystyki i sprawozdawczości, prezentowane są informacje o zmianach, jakie nastąpiły w ostatnich latach, a zwłaszcza w okresie po integracji Polski z Unią Europejską.

Minęło ponad dwa lata od włączenia polskiej gospodarki w jednolity rynek europejski. Istniało wiele obaw o konkurencyjność naszego sektora rolno-spożywczego po szerokim otwarciu polskiego i unijnego rynku zbytu, w warunkach nierównego stanu wyjściowego i nierównoprawnych warunków stworzonych dla nowych państw członków Unii Europejskiej. Z satysfakcją chcę stwierdzić, że w tej nowej sytuacji gospodarczej sektor rolno-żywnościowy jest liderem wśród innych działów gospodarki, który najlepiej wykorzystuje otwarcie rynku europejskiego oraz dostęp do prawie wszystkich mechanizmów wspierania produkcji i eksportu, jakie oferuje swoim członkom Unia Europejska.

Trzeba jednak podkreślić, że na poprawę trudnej sytuacji na wsi, spowodowanej wieloletnimi zaniedbaniami i błędami w polityce rolnej, trzeba będzie jeszcze poczekać. Tak wielkiego dystansu jaki dzieli zasobność rolników unijnych od rolników polskich nie da się nadrobić w krótkim czasie.

Otwarcie dla polskich producentów dużego i dobrze rozwiniętego rynku europejskiego, liczącego ponad 400 mln konsumentów, wykazało wysoką konkurencyjność polskiej produkcji rolnej i żywnościowej. Wysokie walory jakościowe i smakowe, umiejętność wykorzystania posiadanych przewag konkurencyjnych i pokonywania pozaekonomicznych barier wejścia na zagraniczne rynki skutkowały dynamicznym wzrostem eksportu i zwiększeniem polskiego udziału w gospodarce żywnościowej całej Unii.

Cały polski handel zagraniczny wciąż wykazuje – choć malejący – deficyt obrotów zagranicznych. Towary rolno-spożywcze zarówno w 2004 r. jak i 2005 r. zwiększyły obroty z wszystkimi krajami w sposób podwajający z roku na rok dodatnie saldo; z 446,5 mln EUR w 2003 r. do 835,7 mln EUR w 2004 i 1628,2 mln EUR w 2005 r. W handlu z Unią Europejską wyniki były jeszcze korzystniejsze; w 2005 r. dodatnie saldo wyniosło 1795,9 mln EUR i było prawie

czterokrotnie wyższe niż w 2003 r. (450,7 mln EUR). Niewątpliwie do sukcesu handlowego sektora rolno-spożywczego przyczyniła się przyspieszona modernizacja potencjału wytwórczego. Inwestycje realizowane w okresie przedakcesyjnym przyczyniły się do gruntownej modernizacji produkcji i dostosowania do wymogów Unii, co było warunkiem wejścia na rynek wspólnoty. Wysoka jakość naszych produktów została doceniona.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej zdecydowanie zwiększyło poziom wsparcia rolnictwa, rybołówstwa i rozwoju obszarów wiejskich, jakkolwiek nasi rolnicy nadal nie korzystają i w najbliższych latach nie będą korzystać w pełni z wszystkich instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej. Choć fakt niepełnego wsparcia wzbudza sprzeciw, zwłaszcza, że równocześnie część instrumentów ogranicza możliwość pełnego wykorzystania potencjału produkcyjnego (np. w mleczarstwie), to trzeba stwierdzić, że środki kierowane do rolnictwa, rybołówstwa i na rozwój wsi w 2005 r. są znacznie wyższe. Głównie na ten wzrost wpłynęła wysokość wydatkowanych środków unijnych. Stanowiły one w 2005 r. 53,3 % ogólnego wsparcia (14936,7 mln EUR) wobec 13,8 % w 2003 r. (5080,5 mln EUR) ogólnych wydatków na rolnictwo, rybołówstwo, rozwój wsi).

Rozwój rolnictwa i wsi będzie priorytetem działań rządu w następnych latach. Tworzone będą podstawy pełnego wykorzystania środków z Unii Europejskiej, przy niezbędnym współfinansowaniu budżetu krajowego, dla poprawy sytuacji dochodowo-produkcyjnej. Istotnym instrumentem wsparcia będzie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Zachęcam wszystkich do odwiedzenia Targów POLAGRA-FOOD i POLAGRA-FARM. Są one doskonałą wizytówką osiągnięć naszego rolnictwa i przemysłu spożywczego na tle wystawców zagranicznych. Mniejsze uprzemysłowienie naszego rolnictwa zapewnia produkcję wysokiej jakości zdrowotnej, wytwarzanej w jednym z najbardziej naturalnych środowisk w Europie. Na tegorocznych Targach po raz trzeci wręczone zostaną znaki „Poznaj Dobrą Żywność” przyznane produktom o najwyższych walorach jakościowych.

Andrzej Lepper

Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Ogólne informacje o Polsce

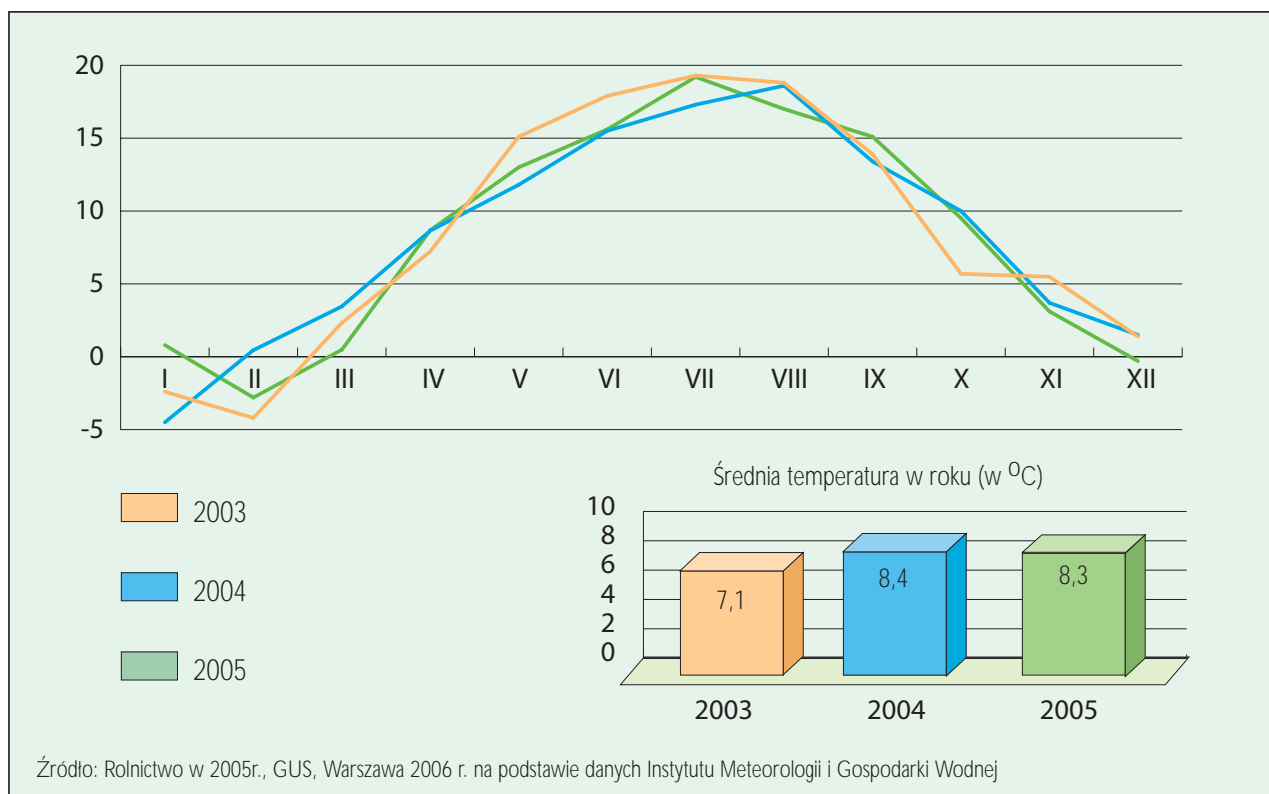
Polska jest krajem położonym w centrum Europy, o ogólnej powierzchni 312,7 tys. m² i liczbie mieszkańców 38,2 mln osób. Pod względem powierzchni zajmuje 6 miejsce w Unii Europejskiej i 69 w świecie, a liczba ludności plasuje Polskę na 6 miejscu w Unii i 32 w świecie.

Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej (UE). W ramach UE graniczy z Niemcami, Czechami, Słowacją i Litwą; równocześnie stanowi zewnętrzną granicę Unii z Rosją, Białorusią i Ukrainą.

W UE Polska zajmuje 7,9% ogólnej powierzchni, a jej mieszkańcy stanowią 8,4% ludności Unii. Polska charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem warunków naturalnych w regionach, co podnosi walory turystyczne kraju.

Ryc. 1. Średnie miesięczne temperatury powietrza (w °C)

Źródło: Rolnictwo w 2005r., GUS, Warszawa 2006 r. na podstawie danych Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej

Na północy graniczy z Morzem Bałtyckim; na południu położone są dwa pasma górskie: Karpaty z grupą najwyższych gór – Tatr (najwyższy szczyt Rysy – 2 499 m n.p.m.), Sudety z Karkonoszami (najwyższy szczyt Śnieżka – 1 602 m n.p.m.) a w głębi kraju położone są Góry Świętokrzyskie (o najwyższym szczycie Łysica – 612 m n.p.m.).

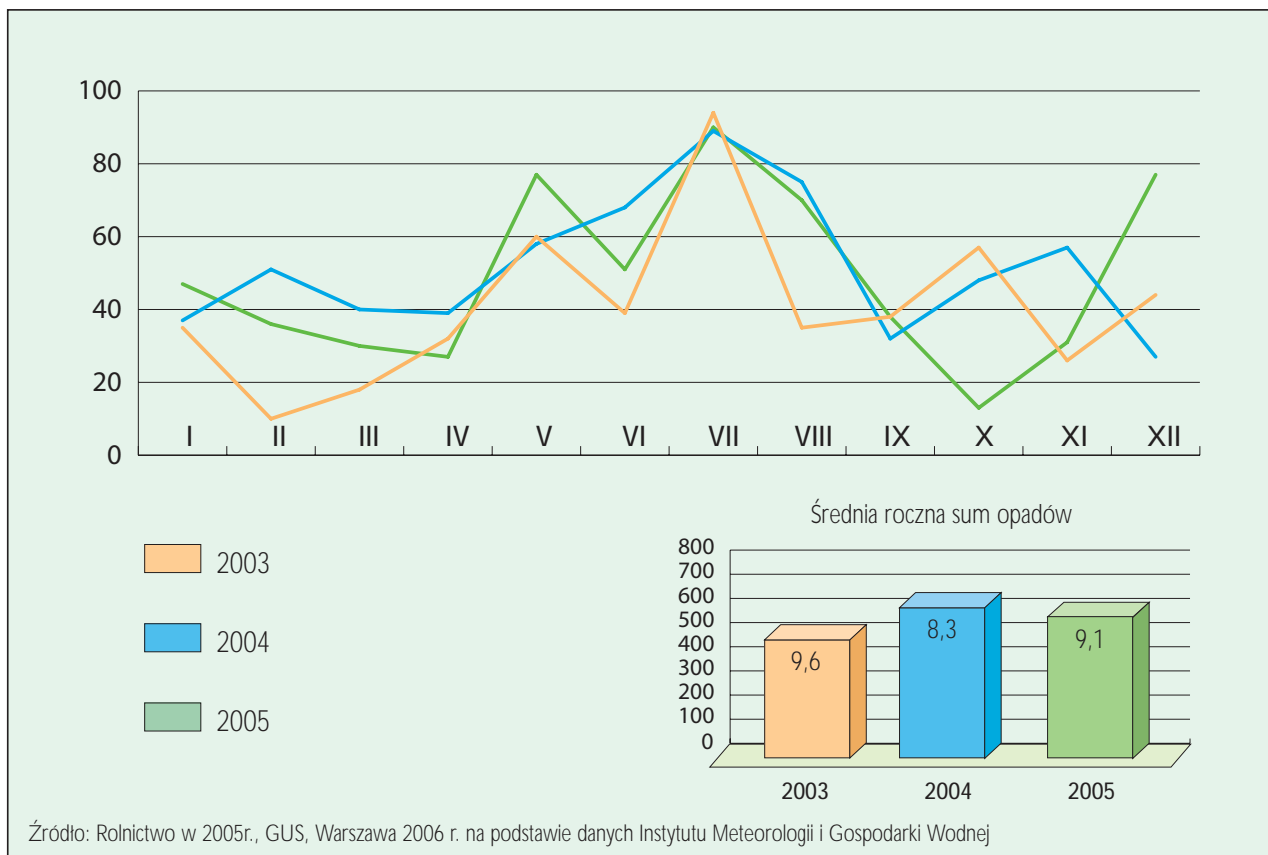
Polska posiada wiele rzek (najdłuższa Wisła – 1047 km i Odra – 742 km w Polsce) i jezior (najgłębsze Hańcza – 108,5 m, a największe Śniardwy 113,8 km²), a także kanałów i sztucznych zbiorników. Badania jakości wód wskazują na stały wzrost czystości zarówno wód podziemnych jak i rzek, jezior i kanałów. Potencjał polskiego rolnictwa jest znaczący, choć warunki glebowo-klimatyczne są niekorzystne w porównaniu do większości krajów Europy. W użytkowaniu rolniczym w 2005 r. znajdowało się 15,9 mln ha gruntów, tj. 50,9% ogólnej powierzchni kraju. Pod względem powierzchni użytków rolnych Polska zajmuje czołowe miejsce w UE (po Francji, Hiszpanii i Niemczech, przy zbliżonym areale do Wielkiej Brytanii), jednak jakość gleb jest niska.

W Polsce panuje klimat umiarkowany ze zmiennymi stanami pogodowymi. Lato trwa od 60 dni na pojezierzach do 110 dni na Nizinie Śląskiej, przy wahaniach w poszczególnych latach. W ostatnich trzech latach średnie roczne temperatury powietrza wahały się od 7,1 do 8,4 °C. Najcieplej jest w części południowo-zachodniej, najchłodniej w rejonach północno-wschodnich. Opady atmosferyczne są naszym głównym źródłem zasobów wodnych.

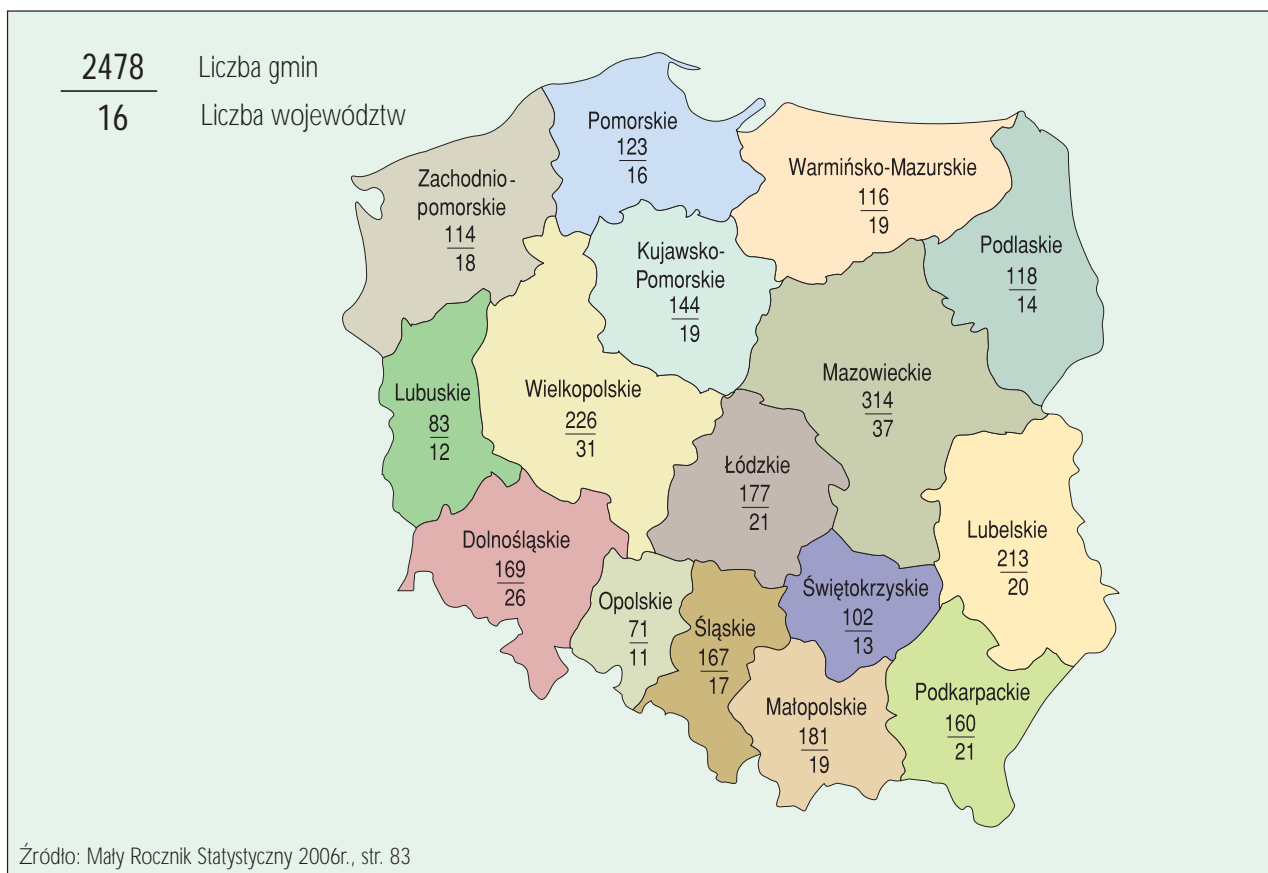
Polska podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów i 2 478 gmin. Miast na prawach powiatu mamy 65. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których jest ponad 40 tys.

Na terenach wiejskich mieszka 14 733 tys. osób, tj. 38,6% ogólnej liczby ludności Polski.

Ryc. 2. Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych w Polsce (w milimetrach)

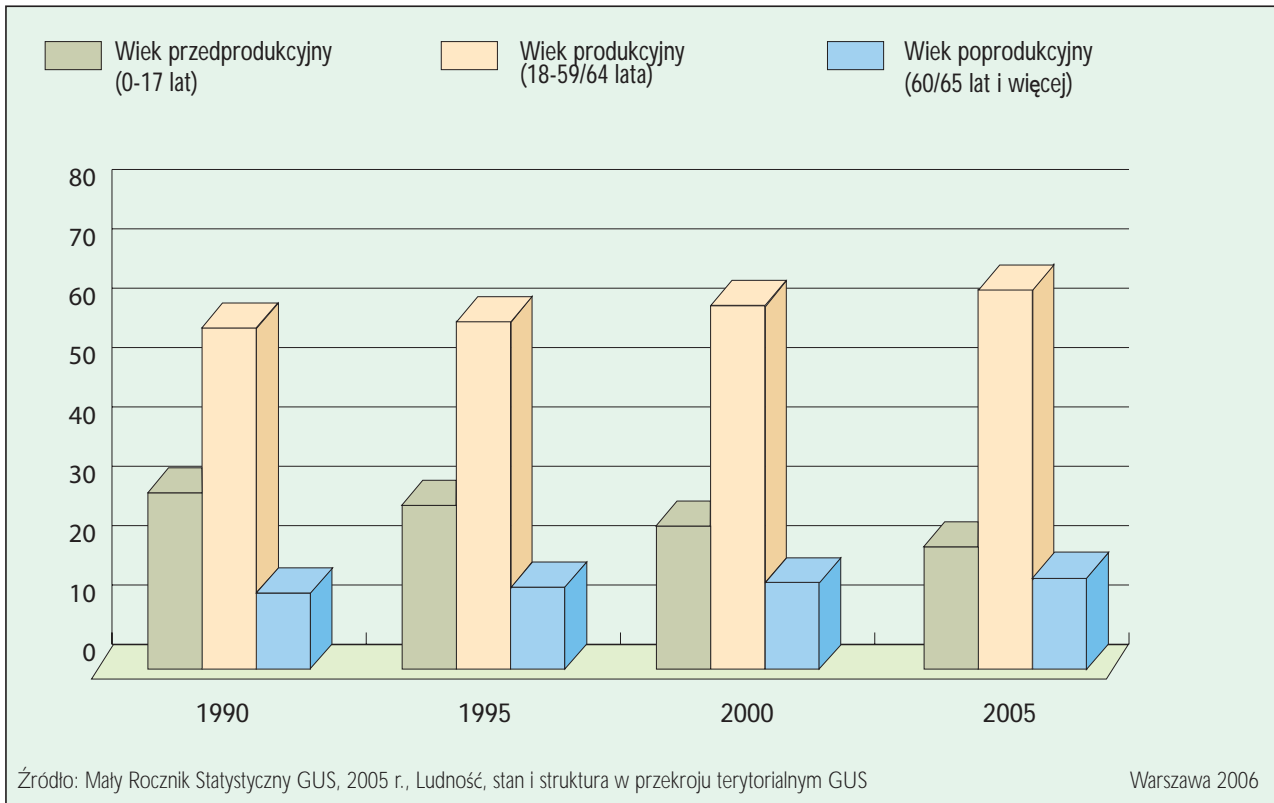

Ryc. 3. Jednostki podziału terytorialnego w 2005 r. w Polsce

W porównaniu z innymi krajami europejskimi ludność Polski jest młoda w sensie demograficznym, jednakże od dwóch lat przyrost naturalny zmniejsza się. Dzieci w wieku do 15 lat stanowią obecnie 16,2% (na wsi 18,9%) ogólnej populacji wobec 25% w 1990 r. i 21,2% w 2000 r.

Ryc. 4. Ludność w latach 1990-2005 (w %)

Ogólna charakterystyka polskiego rolnictwa

Polskie rolnictwo charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem gospodarstw, wysoką liczbą pracujących, dominacją gleb o średniej i małej przydatności rolniczej, a także relatywnie niskim zużyciem przemysłowych środków produkcji. Polskie produkty rolnicze odznaczają się wysoką jakością zdrowotną, co wynika m.in. z czystości środowiska, stosowanych metod produkcji i wspomnianej małej chemizacji produkcji rolnej. Mimo to Polska jest znaczącym w świecie i Europie producentem szeregu produktów rolniczych, ogrodniczych i pochodzenia zwierzęcego.

Tab. 1. Udział i miejsce polskiego rolnictwa w świecie i Unii Europejskiej - 25 (w %)

Wyszczególnienie	udział		miejsce	
	w świecie	w UE	w świecie	w UE
Zbiory:				
pszenicy	1,6	7,2	16	4
żyta	24,0	43,5	1	1
ziemniaków	4,3	21,2	6	1
buraków cukrowych	5,1	9,8	7	3
Pogłowie:				
bydła	0,4	6,1	43	7
trzody chlewnej	1,8	11,2	7	3
Produkcja:				
mięsa	1,2	7,6	14	5
mleka	2,3	8,3	11	4

Źródło Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich GUS 2005, dane za 2004 r.

Zbiory warzyw w Polsce stanowiły w 2004 r. 8,9% całej produkcji UE – 25 (4 miejsce), a owoców 5,4% (6 miejsce).

Polska należy do czołowych producentów owoców jagodowych, głównie truskawek, malin i porzeczek jak również jest jednym z największych producentów cebuli, kapusty, kalafiorów oraz jabłek (1 miejsce w UE).

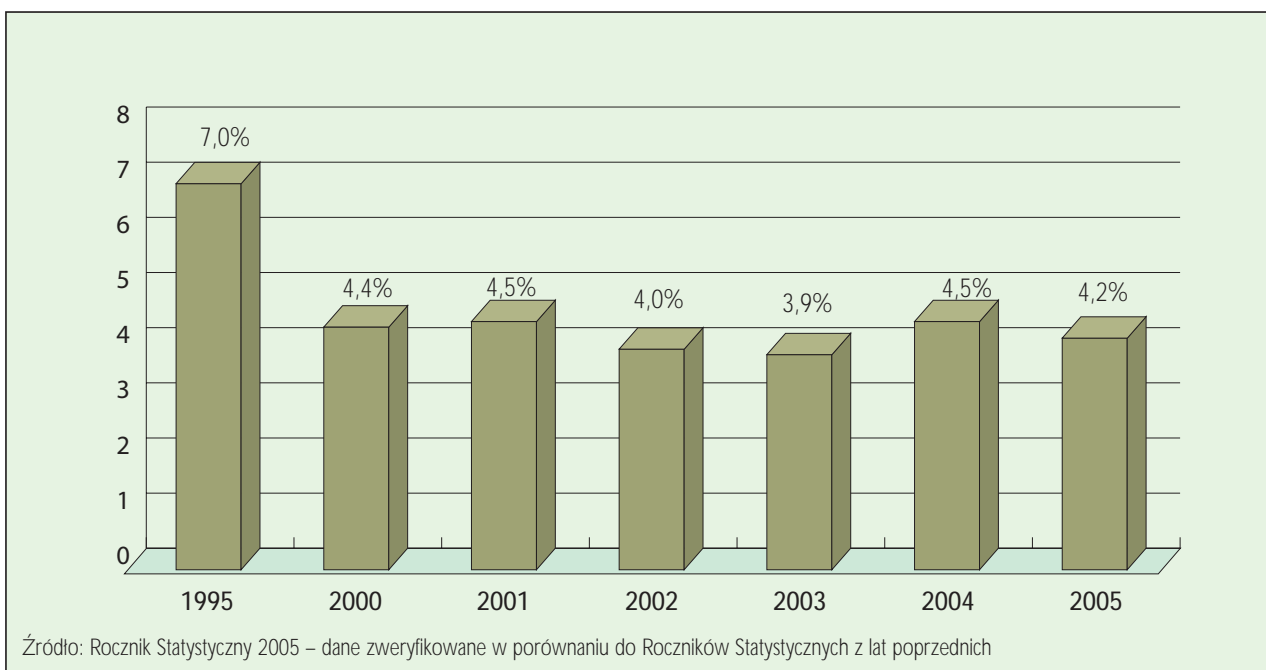
Polska należy do krajów o dużej różnorodności biologicznej i charakteryzuje się zróżnicowaniem siedlisk i krajobrazów naturalnych. Znaczna część rolników, zwłaszcza posiadających małe obszarowo gospodarstwa, prowadzi produkcję metodami tradycyjnymi, przeznaczając je głównie na samozaopatrzenie własnych rodzin. Produkcja zwierzęca prowadzona jest w większości przy małym natężeniu chowu, co sprzyja ochronie środowiska naturalnego.

Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje w poszczególnych regionach decydują o specjalizacji produkcji. Tereny Polski centralnej, wschodniej i północnej, to obszary upraw ziemniaków i żyta oraz użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są na Mazowszu, w woj. lubelskim, na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i w woj. łódzkim.

Chów zwierząt gospodarskich prowadzi w największej skali województwa: wielkopolskie, mazowieckie i podlaskie (bydło i trzoda chlewna) oraz kujawsko-pomorskie i pomorskie (trzoda chlewna). Najwięcej owiec znajduje się w woj. małopolskim a drobiu w woj. wielkopolskim i śląskim.

W latach przed integracją z UE niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbycie wytworzonych w gospodarstwach rolnych produktów powodowały nasilenie się zjawiska odłogowania i ugorowania gruntów rolnych. Według Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 r. odłogowano i ugorowano łącznie 2,3 mln ha gruntów ornych, co stanowiło 17,6% ich ogólnej powierzchni. W 2004 r. zmniejszono areał odłogów i ugorów do 1,3 mln ha, (9,3%) a w 2005 r. do 1,0 mln ha (8,4%) co w znacznym stopniu związane było z oczekiwaniem korzyści w wyniku wdrożenia w Polsce Wspólnej Polityki Rolnej. Uzyskanie dopłat bezpośrednich, uwarunkowane utrzymaniem ziemi w kulturze rolniczej oraz możliwość uzyskania środków z funduszy strukturalnych na rozwój gospodarstw, sprzyja poprawie racjonalizacji gospodarki rolnej. W 2005 r. wyniki produkcyjne w rolnictwie na tle bardzo urodzajnego roku 2004 były słabe, co znalazło odbicie w zmniejszeniu jego udziału w PKB.

Ryc. 5. Udział rolnictwa, leśnictwa i łowiectwa w Produkcie Krajowym Brutto (w %)

Zasoby ziemi i struktura jej użytkowania

W ogólnej powierzchni kraju wynoszącej 31,3 mln ha, powierzchnia gospodarstw rolnych wynosiła 18,3 mln ha, stanowiąc 58,7% ogólnej powierzchni kraju. W 2005 r. powierzchnia w gospodarstwach rolnych zmniejszyła się o 242,2 tys. ha (o 1,3%), a powierzchnia użytków rolnych wynosiła 15,9 mln ha i była mniejsza niż w 2004 r. o 421,4 tys. ha (o 6,2%) Wyłączanie gruntów z rolnictwa jest zjawiskiem stałym związanym głównie z rozwojem budownictwa mieszkaniowego i infrastruktury towarzyszącej osiedlom mieszkaniowym.

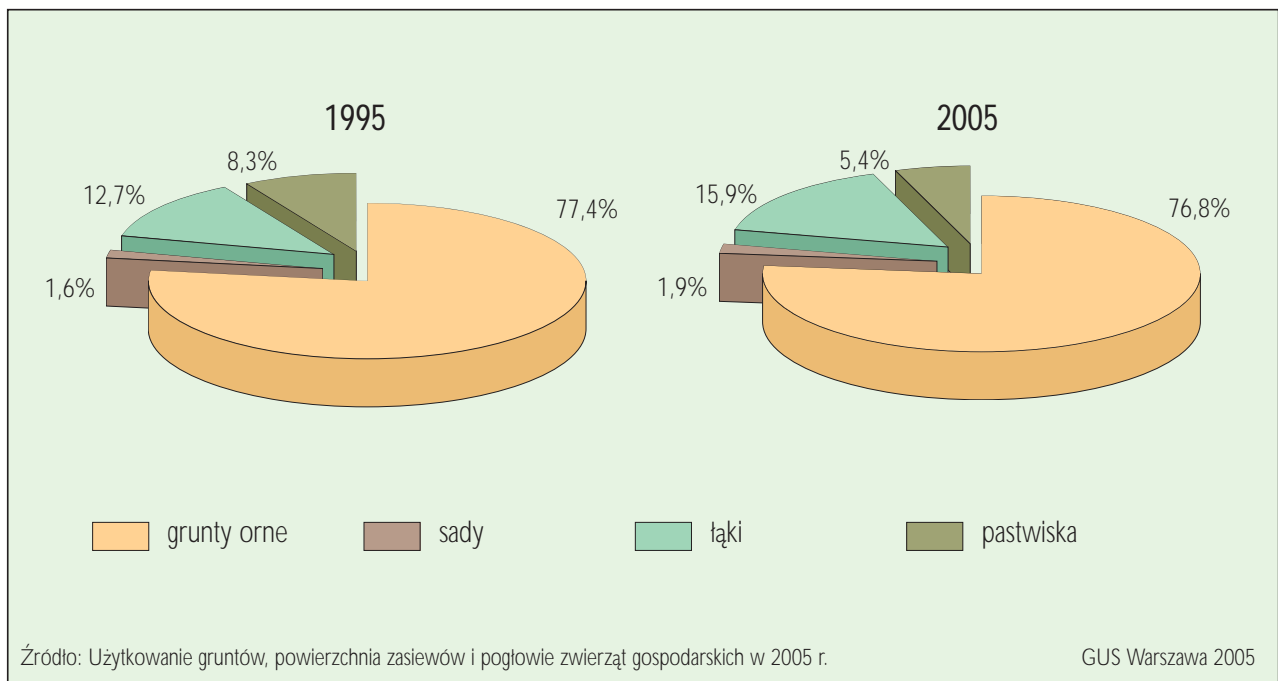
W 2005 r. powierzchnia wyżywieniowa liczona arealem użytków rolnych przypadających na 1 mieszkańca jest w porównaniu ze średnią z krajów UE wysoka i wynosi 0,42 ha/osobę.

Jakość użytków rolnych w Polsce jest raczej słaba o czym świadczy relatywnie niski wskaźnik bonitacji gleb wynoszący średnio 0,82. Gleby bardzo dobre i dobre stanowią zaledwie 11,5%, a słabe i bardzo słabe ponad 34% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Szczególnie niska jakość gleb występuje w użytkach zielonych, gdzie zaledwie 1,5% to grunty bardzo dobre i dobre (I i II klasa), a ponad 42% słabe i bardzo słabe (V i VI klasa).

Niższej jakości gleb towarzyszą gorsze niż w krajach zachodniej Europy warunki klimatyczne, co powoduje, że polskie rolnictwo pod względem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej zajmuje jedną z ostatnich pozycji w Europie.

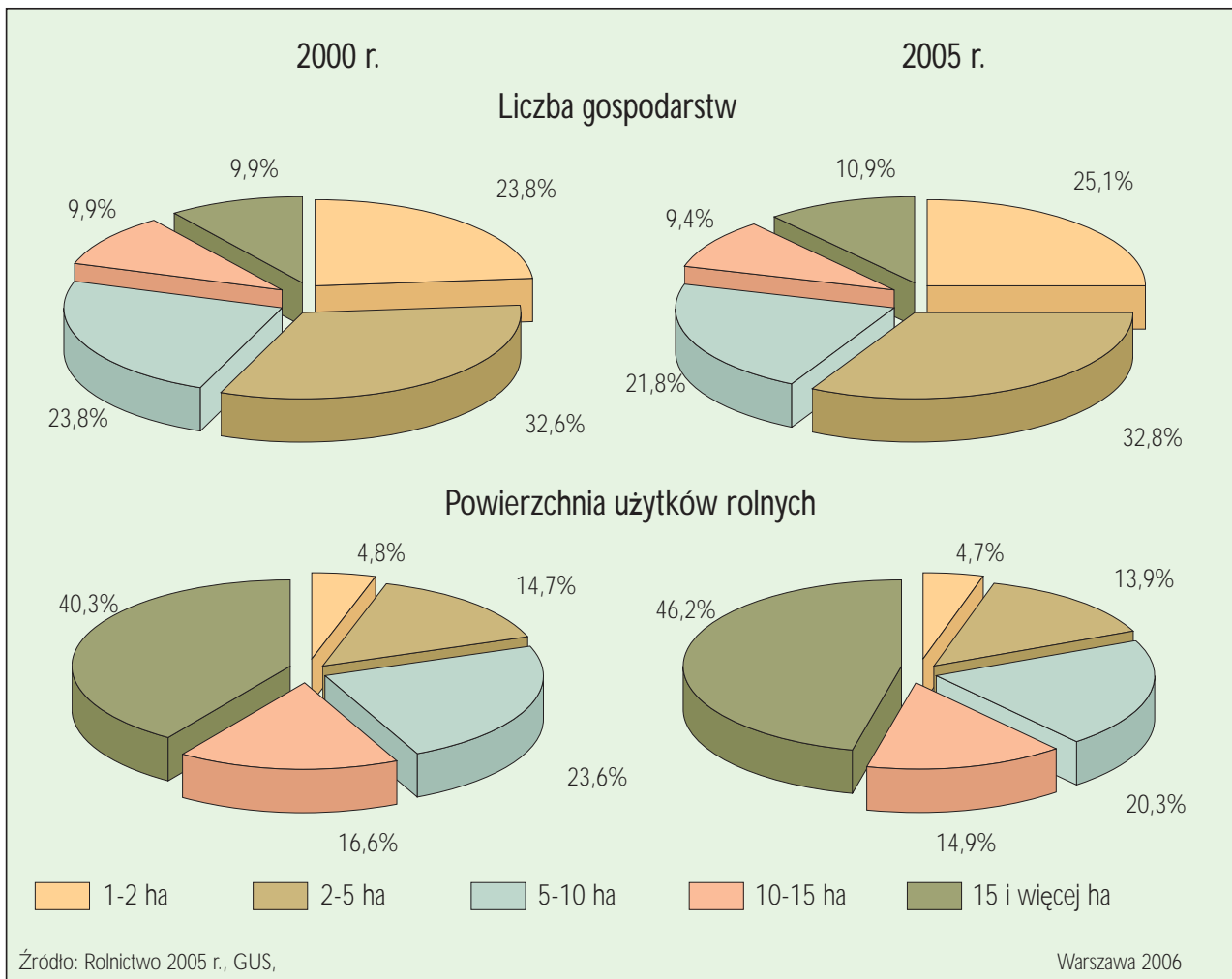
Grunty rolne użytkowane są obecnie przez wiele jednostek zróżnicowanych pod względem rodzaju własności, wielkości gospodarstw, kierunku i poziomu produkcji. Prawie 96% gruntów rolnych użytkowanych jest przez sektor prywatny, w tym 88% przez indywidualne gospodarstwa rolne (gospodarstwa rodzinne). Do sektora publicznego użytkującego nieco ponad 4% gruntów rolniczych należą gospodarstwa Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych, samorządów (gmin) oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną, z przewagą mienia państwowego.

Ryc. 6. Struktura użytków rolnych w 1995 i 2005 r. (w %)

Charakterystyczne dla polskiego rolnictwa jest duże zróżnicowanie wielkości gospodarstw rolnych: od jednohektarowych do kilkutyściehektarowych. Te ostatnie występują zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Największe gospodarstwa powstały na bazie byłych państwowych gospodarstw rolnych.

Ryc. 7. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2000 i 2005 r.

Problem rozdrobnienia gospodarstw występuje jedynie w sektorze gospodarstw rodzinnych, których w 2005 r. było 1782 tys. tj. o 169 tys. mniej niż wykazał powszechny spis rolny z 2002 r. Średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosi 7,6 ha UR, przy dużym zróżnicowaniu regionalnym. Na południu Polski średnie gospodarstwo ma 3,3 ha UR (woj. małopolskie), na północnym-zachodzie ponad 26 ha UR (woj. zachodniopomorskie). W 2000 r. w 15 krajach UE było 6,8 mln gospodarstw rolnych, najwięcej we Włoszech (ponad 2 mln), Hiszpanii (prawie 1,3 mln), Grecji (ok. 0,8 mln) i we Francji (0,6 mln). Średnia wielkość gospodarstwa wynosiła w UE 18,7 ha, ale w niektórych krajach Unii była nawet mniejsza niż w Polsce: w Grecji (4,4 ha UR) i we Włoszech (6,1 ha UR). W Polsce po 1990 r. systematycznie zmniejsza się liczba gospodarstw rolnych, przy czym odbywa się to kosztem gospodarstw średnich, natomiast wzrasta liczba gospodarstw najmniejszych i największych.

Choć gospodarstw powyżej 10 ha jest tylko 20%, to użytkują one ponad 60% UR. Powiększanie gospodarstw rolnych jest stałym procesem wspieranym kredytami preferencyjnymi.

Od 2003 r. wzrasta zainteresowanie zakupem ziemi rolniczej, co głównie jest związane z oczekiwaniem poprawy opłacalności produkcji rolniczej po wdrożeniu Wspólnej Polityki Rolnej.

Mimo wzrostu, ceny ziemi w Polsce są nadal niskie. W przeliczeniu na EUR w 2005 r. średnia cena gruntów ornych wynosiła 2048 EUR/ha (dobrych 2733 EUR/ha), a łąk dobrych 1526 EUR/ha.

Tab. 2. Przeciętne ceny gruntów ornych i łąk w obrocie prywatnym w 2000 i 2005 r. (cena za 1 ha)

Wyszczególnienie		w zł	w dt	
			w świecie	żywca rzeźnego wieprzowego
Grunty orne średnio	2000	4786	115,3	13,3
	2005	8244	237,8	21,1
dobre (pszenno-buraczane)	2000	6712	161,7	18,6
	2005	11001	317,3	28,1
średnie (żytnio-ziemniaczane)	2000	4920	118,5	13,7
	2005	8603	248,1	22,0
słabe (piaszczyste)	2000	2725	65,6	7,6
	2005	5843	168,5	14,9
Łąki dobre	2000	4883	117,6	13,6
	2005	6144	177,2	15,7
słabe	2000	2753	66,3	7,6
	2005	4003	115,5	10,2

Źródło: Rolnictwo 2005 r., GUS, Warszawa 2006 r.

Zasady obrotu ziemią w Polsce są uregulowane ustawowo.

Również nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców regulują przepisy ustawy, która nakłada obowiązek uzyskania zezwolenia ministra spraw wewnętrznych i administracji, a w przypadku gruntów rolnych także ministra rolnictwa i rozwoju wsi. Zgoda na zakup nieruchomości może być wydana tylko wtedy, jeżeli cudzoziemiec deklaruje użytkowanie nabywanych gruntów zgodnie z ich przeznaczeniem w planie zagospodarowania przestrzennego.

Wartość produkcji rolniczej i relacje cen

W 2005 r. wartość globalnej produkcji rolniczej wyniosła 64,5 mld zł (16 mld EUR) i była niższa niż w 2004 r. o 2,5% i o ponad 5% niższa niż w 1990 r. Spadek nastąpił w produkcji roślinnej i wyniósł 8,9% w porównaniu do 2004 r., a wartość produkcji zwierzęcej była w omawianym okresie o 5,4% wyższa.

Tab. 3. Przeciętne ceny gruntów ornych i łąk w obrocie prywatnym w 2000 i 2005 r. (cena za 1 ha)

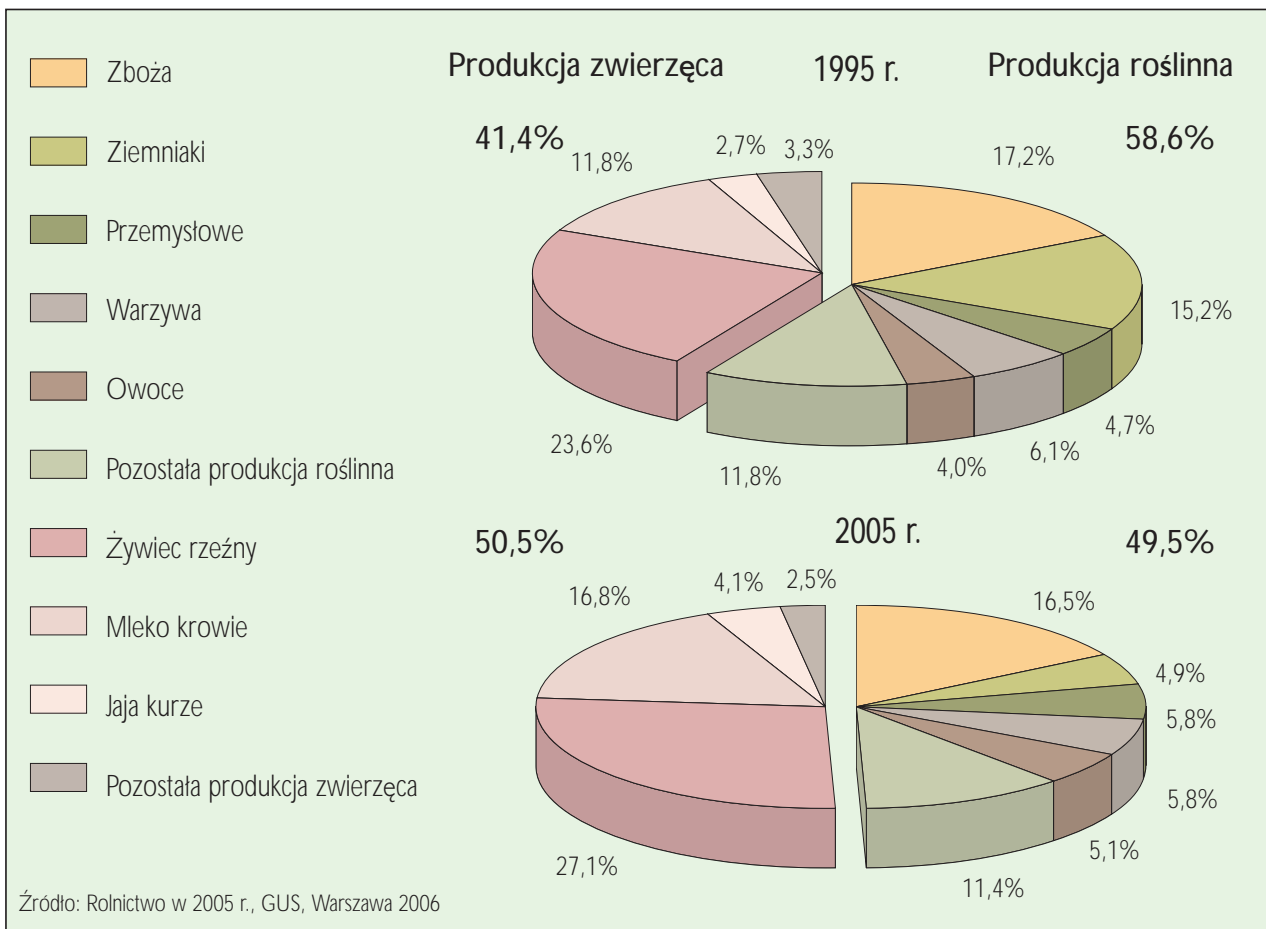
Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005		
	rok poprzedni = 100				1995=100	2000=100	
Produkcja rolnicza ogółem	105,8	98,1	99,2	107,5	97,5	102,8	107,9
z tego: roślinna	108,6	93,3	94,3	116,4	91,1	92,9	101,5
zwierzęca	102,5	103,4	104,8	97,3	105,4	114,3	113,9
Produkcja towarowa	102,9	104,2	105,2	103,3	98,6	125,3	114,9

Źródło: Rolnictwo 2005 r., GUS, Warszawa 2006 r.

Po przejściu na warunki rynkowe w rolnictwie w 1989 r. (m.in. uwolnienie cen rolnych, wprowadzenie swobodnego obrotu produktami rolnymi w kraju i w handlu zagranicznym) towarowość produkcji rolniczej ulegała wahaniom od 62,5% w 1990 r. do 50,1% w 1995 r., 59,8% w 2000 r. do 68,6% w 2005 r. .

Wahania te spowodowane były ograniczonymi możliwościami zbytu produktów rolnych po opłacalnych cenach. Przy braku popytu, nadmiernej podaży lub zbyt niskich cenach, zwiększano zużycie wewnętrzne gospodarstw na samozaopatrzenie i na pasze, zapewniając tym samym wzrost liczebności stada zwierząt gospodarskich.

Ryc. 8. Struktura globalnej produkcji rolniczej w 1995 i 2005 r. (w %)

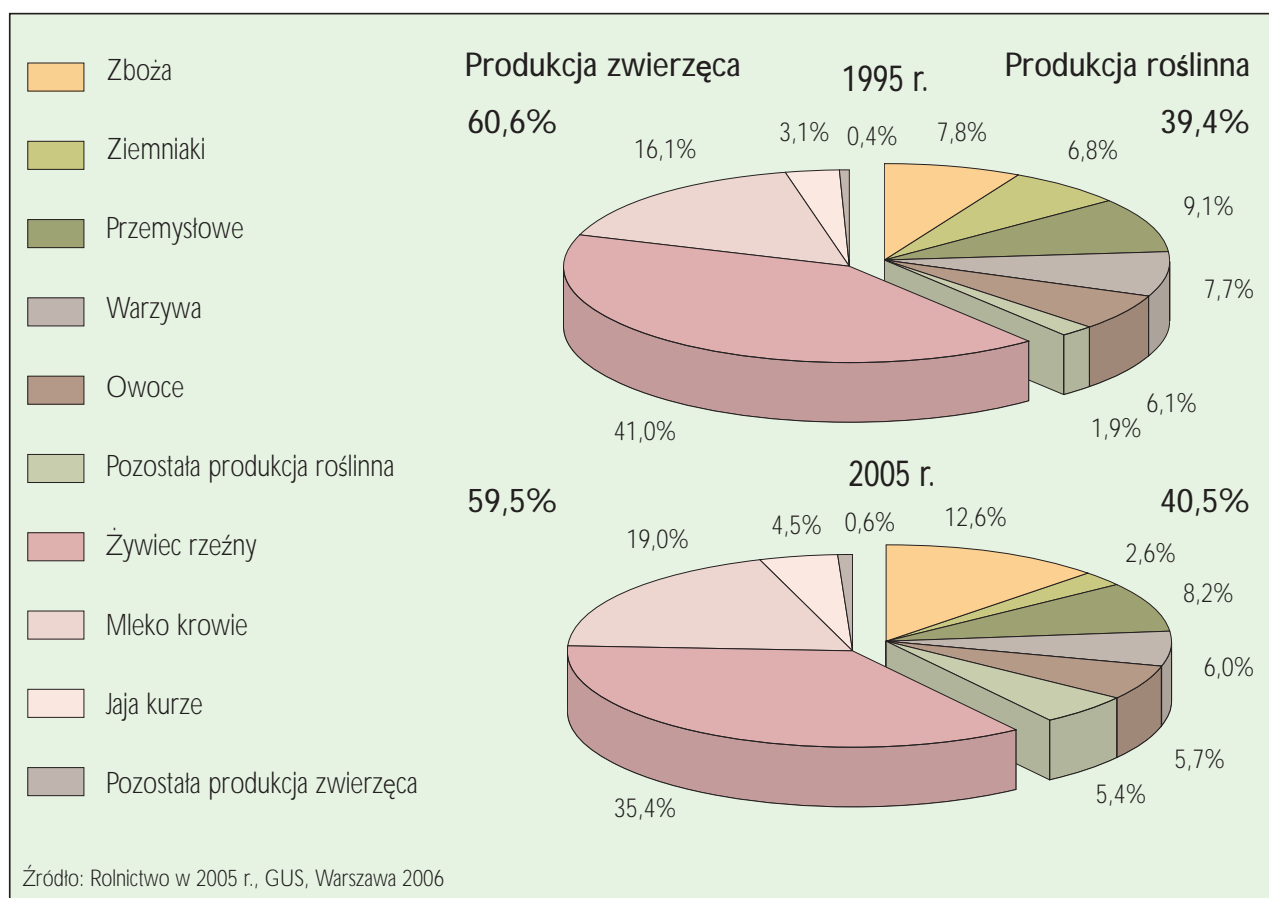

Spadek produkcji roślinnej w 2005 r. spowodował odwrócenie trwającej od wielu lat przewagi jej udziału w produkcji globalnej. W 2005 r. podobnie jak to ma miejsce w produkcji towarowej, wystąpiła przewaga udziału produkcji zwierzęcej. Szczególnie duży wzrost udziału nastąpił w produkcji mleka, co wynika głównie ze wzrostu cen mleka.

Na wartość produkcji rolniczej ma wpływ wolumen produkcji i kształtowanie się cen produktów rolnych. Od szeregu lat ceny produktów rolnych wykazywały tendencję spadkową i niekorzystne relacje w stosunku do cen innych produktów. Poprawa sytuacji w 2004r. nie była tendencją trwałą. W 2005 r. brak rynkowej akceptacji dla wzrostu cen żywności spowodował spadek cen mimo zmniejszenia wolumenu produkcji i znacznego wzrostu eksportu.

W całym okresie od 1990 r. do 2005 r. do wyjątków należały lata, w których ceny produktów rolnych wykazywały realny wzrost. Zjawisko to występowało zarówno w pierwszych latach transformacji społeczno-gospodarczej, charakteryzujących się wysoką

Ryc. 9. Struktura towarowej produkcji rolniczej w 1995 i 2005 r. (w %)

inflacją, jak i w ostatnich latach, kiedy to inflacja była wielokrotnie niższa (w 1990 r. – 585,8%, w 1995 r. – 27,8%, w 2000 r. – 10,1%, (w 2005 r. – 2,1%). Wzrost cen produktów sprzedawanych przez gospodarstwa rolne oraz poprawa relacji cen w 2004 r. miała incydentalny charakter, związany z wejściem Polski do UE i dążeniem do wyrównania cen do poziomu unijnego.

Tab. 4. Relacje cen produktów rolnych do cen towarów i usług zakupywanych przez gospodarstwa rolne

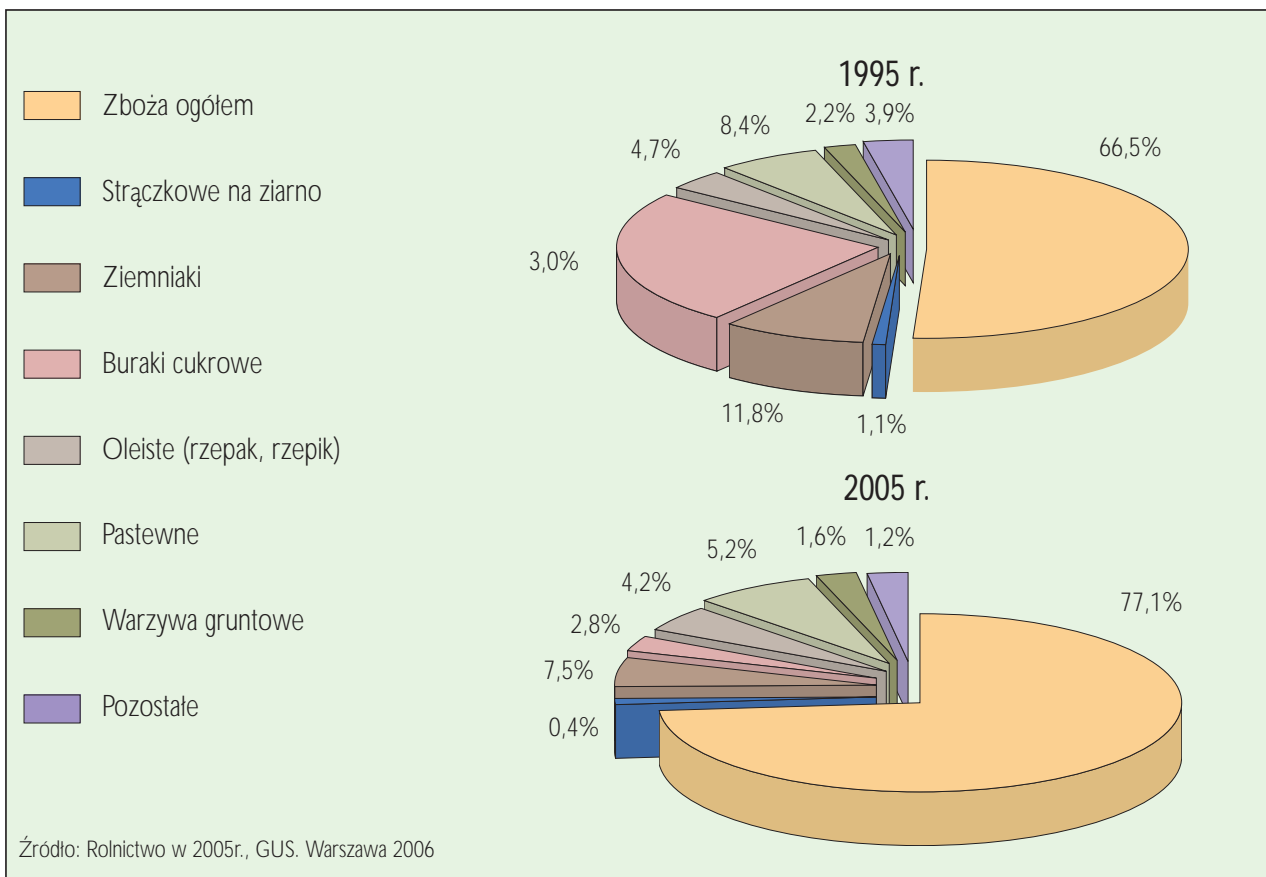
Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005		
	rok poprzedni = 100				1995=100	2000=100	
Produkty rolne	103,8	92,6	99,5	111,4	97,9	712,1	148,9
roślinne	95,9	99,8	106,2	93,1	94,8	626,7	123,7
zwierzęce	108,0	88,8	95,6	122,3	99,7	756,4	162,8
Towary i usługi zakupywane	106,5	101,9	102,1	108,6	102,0	1133	221,0
konsumpcyjne	104,6	101,3	100,5	104,1	102,1	1080	204,2
do bieżącej produkcji rolniczej	106,9	101,9	102,2	108,9	101,8	1184	224,0
inwestycyjne	104,9	102,5	101,9	110,9	106,8	968,5	208,7
Wskaźnik relacji cen „nożyce cen” (1:2)	97,5	90,9	97,5	102,6	96,0	63,1	67,4

Źródło: Rolnictwo 2005 r., GUS, Warszawa 2006 r.

Produkcja roślinna

Ogólna powierzchnia zasiewów w 2005 r. wynosiła 11,2 mln ha i w porównaniu do roku poprzedniego była mniejsza o 0,9 mln ha (o 0,8%). W strukturze zasiewów dominują zboża, stale zwiększające swój udział przy systematycznie zmniejszającym się udziale ziemniaków i roślin pastewnych.

Ryc. 10. Struktura zasiewów poszczególnych upraw w 1990 i 2005 r. (w %)

Powierzchnia upraw poszczególnych roślin dostosowywała się do możliwości zbytu produkcji i opłacalności poszczególnych kierunków produkcji.

Pod względem warunków agroklimatycznych rok 2005 nie był sprzyjający produkcji roślinnej. W rezultacie uzyskano niższe niż w 2004 r. plony prawie wszystkich roślin uprawnych. W 2006 r. z powodu suszy zbiory roślin uprawnych prawdopodobnie będą jeszcze niższe niż w 2005 r. a ich jakość gorsza.

Tab. 5. Powierzchnia upraw, zbiory i plony podstawowych ziemiopłodów w latach 1996-2004

Rodzaj upraw		1996-2000	2003	2004	2005		
						1996-2000 = 100	2003=100
Zboża ogółem							
powierzchnia	A	8796	8163,3	8377	8329	94,7	99,4
plony	B	28,6	28,7	35,4	32,3	112,9	91,2
zbiory	C	25189,4	23390,8	29635	26928	106,9	90,9
Pszenica ogółem							
powierzchnia	A	2576,8	2308	2311	2218	86,1	96
plony	B	34	34	42,8	39,5	116,2	92,3
zbiory	C	8772	7858,2	9892	8771	100	88,7
Żyto							
powierzchnia	A	2275,4	1479,3	1550	1415	62,2	91,3
plony	B	22,7	21,4	27,6	24,1	106,2	87,3
zbiory	C	5160	3172,2	4281	3404	66	79,5
Jęczmień ogółem							
powierzchnia	A	1142,6	1016,1	1014	1113	97,4	109,8
plony	B	29,9	27,9	35,2	32,2	107,7	91,5
zbiory	C	3420	2831,5	3571	3581	104,7	100,3
Owies							
powierzchnia	A	590	526,9	520	539	91,4	103,7
plony	B	24,4	22,4	27,5	24,6	100,8	89,5
zbiory	C	1437,5	1181,6	1430	1324	92,1	92,6
Pszenżyto ogółem							
powierzchnia	A	663,4	985,6	1058	1195	180,1	112,9
plony	B	30,2	28,5	35,2	32,7	108,3	92,9
zbiory	C	2006	2811,6	3723	3903	194,6	104,8
Ziemniaki							
powierzchnia	A	1292	765,8	713	588	45,5	82,5
plony	B	183	179	196	176	96,2	89,8
zbiory	C	23620	13731,5	13999	10369	43,9	74,1
Rzepak i rzepak ogółem							
powierzchnia		409,6	426,3	538	550	134,3	102,2
plony	B	20,7	18,6	30,3	26,3	127,1	86,8
zbiory	C	846,7	793	1633	1450	53,1	88,8
Buraki cukrowe							
powierzchnia	A	395,4	286,3	297	286	72,3	96,3
plony	B	377	410	428	410	87,5	95,8
zbiory	C	14920,1	11739,5	12730	11731	78,6	92,1

Źródło: Rolnictwo 2005 r., GUS, Warszawa 2006 r.

A - powierzchnia w tys. ha, B - plony z 1 ha w dt, C - zbiory w tys. ton

Mimo wysokiego udziału w strukturze zasiewów zbóż, Polska w większości lat była ich importerem netto. Importujemy nie tylko wysokoglutenu odmiany pszenicy i ryż, dla których nie mamy odpowiednich warunków agroklimatycznych, ale także zboża paszowe (zwłaszcza kukurydzę) oraz jęczmień browarny. W 2005 r. nastąpiło odwrócenie tendencji. Przeważał eksport zbóż, który osiągnął poziom 1354,4 tys. ton przy imporcie wynoszącym tylko 491,9 tys. ton wobec w 2004 r. odpowiednio 289,2 tys. ton i 844,1 tys. ton.

Uzyskane w 2004 i 2005 r. plony zbóż znacznie przekroczyły plon referencyjny ustalony w trakcie negocjacji akcesyjnych w wysokości 3,0 tony/ha.

W żadnej uprawie nie zostały przekroczone limity produkcyjne uzgodnione z Komisją Europejską w negocjacjach o członkostwo w UE.

W 2005 r. zwiększyła się liczba odmian roślin uprawnych do 1189, z których podobnie jak w 2004 r. 45,2% to odmiany zagraniczne. Rośnie stopniowo znaczenie odmian z listy wspólnotowej nie rejestrowych w Polsce (do 5% udziału w plantacjach nasiennych). Utrzymuje się

Tab. 6. Powierzchnia upraw, plony i zbiory warzyw gruntowych w latach 1996-2005

Rodzaj upraw		1996-2000	2003	2004	2005		
		w liczbach bezwzględnych				1996-2000 = 100	2003=100
Ogółem	A	243,6	198,4	207,8	222	91,2	106,9
	C	5345,7	4419,5	4916,1	4785,3	89,5	97,3
Kapusta	A	48,6	31,8	32,3	35	71,9	108,2
	B	380	389	424	377	99,2	88,9
	C	1846	1236,7	1371	1320	71,5	96,3
Kalafiory	A	13	10,4	10,2	11,1	85,8	108,8
	B	191	182	201	18,3	95,8	91
	C	248	188,8	205,7	204,3	82,4	99,3
Cebula	A	33,8	32,5	36,5	34,7	102,7	94,8
	B	203	209	237	206	101,5	96,9
	C	684,4	678,3	865,7	714,1	104,3	82,5
Marchew jadalna	A	31,8	30,3	30,4	33,2	104,4	109,3
	B	279	276	305	280	100,4	91,8
	C	887,7	834,6	927,9	929	104,6	100,1
Buraki ćwikłowe	A	21	13,5	14	14,9	71,1	106,4
	B	240	247	255	239	99,6	93,7
	C	503,1	333,5	356,9	356	70,8	99,8
Ogórki	A	27,6	20,2	19,9	20,6	74,5	103,4
	B	129	143	129	125	96,9	96,9
	C	357,3	289,7	255,9	257,5	72,1	100,6
Pomidory	A	22,7	11,4	12,1	13,2	58,2	109
	B	128	205	176	176	137,5	100
	C	290	234,1	212,7	232,7	80,1	109,3
Pozostałe²⁾	A	45,1	48,3	52,3	59,4	131,7	113,6
	B	117	129	138	130	111,1	94,2
	C	529,2	623,9	720,4	772,1	145,9	107,2

niski udział nasion kwalifikowanych w zasiewach. Średni udział kwalifikowanych materiału siewnego zbóż w produkcji 2005 r. wyniósł 9,8%, a kwalifikowanych sadzeniaków 3,5%. Istotne znaczenie, szczególnie w niektórych regionach kraju, mają uprawy warzyw i owoców. W 2005 r. zanotowano wzrost powierzchni uprawy przy jednoczesnym spadku plonów większości podstawowych gatunków warzyw gruntowych. Zmniejszyła się także, choć nieznacznie powierzchnia warzyw pod osłonami.

Tab. 7. Powierzchnia i zbiory warzyw pod osłonami w 2005 r.

Rodzaj upraw	z tego							
	Warzywa ogółem		Pomidory		Ogórki		Pozostałe	
	w tys. m ²	2004=100	w tys. m ²	2004=100	w tys. m ²	2004=100	w tys. m ²	2004=100
Powierzchnia								
ogółem	54293	99,3	23.861	98,6	13.209	100,9	17.222	99,1
Szklarnie	21262	99,1	11.242	98,2	5.568	102	4.452	98
Tunele fol. ^{1/}	32621	99,5	12.619	99,1	7.573	100,2	12.428	99,5
Inspekty	410	98,3	x	x	68	98,9	342	98,1
Zbiory								
ogółem	672,5	99,8	368,3	99,7	211	101,5	93,2	96,9
Szklarnie	349,9	99,2	216,9	98,5	107,9	100,1	25,1	100,6
Tunele fol. ^{1/}	320,8	100,5	151,4	101,3	102,5	103	66,9	95,5
Inspekty	1,8	103,5	x	x	0,6	99	1,2	106,1

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2005 r. GUS Warszawa 2006 r.

^{1/} powyżej 1,5 m w szczycie

W 2005 r. ogólna liczba zarejestrowanych odmian warzyw wynosiła 1152, z czego 59,5% to odmiany zagraniczne.

Warunki agroklimatyczne nie sprzyjały wegetacji podstawowych upraw warzyw gruntowych, z wyjątkiem ciepłolubnych pomidorów, których plony utrzymały się na poziomie z 2004 r. a zbiory z uwagi na zwiększenie powierzchni uprawy były wyższe od uzyskanych w poprzednim sezonie wegetacyjnym.

W Polsce pod osłonami uprawia się przede wszystkim pomidory i ogórki, zajmujące łącznie w 2005 r. 68,3% ogólnej powierzchni upraw pod osłonami.

Pod osłonami uprawia się także kwiaty, które zajęły w 2005 r. powierzchnię 6906,5 tys.m² (o 11,9% większą niż w 2004 r.), w tym w szklarniach 3665,3 tys. m² (o 3,9% większą niż przed rokiem), w tunelach foliowych 3.212,6 tys. m² (o 22,7% większą) i w inspektach 28,6 tys.m² (o 8,9% większą).

Mimo spadku zbiorów warzyw w 2005 r. wzrósł ich eksport i to zarówno warzyw świeżych jak i przetworzonych. Warzyw świeżych wywieziono 598,2 tys. ton, tj. o 20% więcej niż w 2004 r., a warzyw przetworzonych 591 tys. ton, tj. o 8,8% więcej niż przed rokiem. Wartość eksportu wynosiła odpowiednio 296,2 mln EUR, tj. była o 23% wyższa i 366,2 mln EUR tj. była o 10,3% wyższa.

Do krajów UE-25 wyeksportowaliśmy 85% wartości całego eksportu warzyw świeżych i 63% przetworzonych. Z warzyw świeżych najczęściej eksportowaliśmy cebuli, a z przetworzonych mrożonki. W 2005 r. zbiory owoców ogółem wyniosły 2921,5 tys. ton i były blisko o 600 tys. ton, tj. o 17% niższe niż zbiory w 2004 r.

Niższe zbiory spowodowane zostały ograniczeniem powierzchni uprawy drzew owocowych i spadkiem plonów owoców z drzew.

Tab. 8. Powierzchnia uprawy drzew owocowych, plony i zbiory owoców z drzew w latach 2004-2005

A. Powierzchnia uprawy		2004	2005	2004=100
B. Plony z 1 ha w dt				
C. Zbiory w tys. ton				
Ogółem	A	273,4	254,1	92,9
	C	3019	2421,6	80,2
Jabłonie	A	175,2	169,7	96,8
	B	144	122	84,7
	C	2521,5	2075	82,3
Grusze	A	14,5	12,6	86,9
	B	60	47	78,3
	C	87,3	59,3	67,9
Śliwy	A	25,4	20,8	82,1
	B	52	44	84,6
	C	132,6	91,4	68,9
Wiśnie	A	39,1	34,4	88,1
	B	52	41	78,8
	C	201,7	139,9	69,3
Czereśnie	A	10,9	9,5	87,8
	B	45	39	86,7
	C	48,4	37,5	77,4
Brzoskwinie	A	3,7	3,3	88,9
	B	39	29	74,4
	C	14,3	9,6	66,9
Morele	A	1,7	1,5	85,4
	B	28	21	75
	C	4,9	3,2	64,9
Orzechy włoskie	A	3	2,3	77,8
	B	27	25	92,6
	C	8,2	5,8	71,3

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2005 r. GUS. Warszawa 2006

Zbiory owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych były tylko nieznacznie niższe, co wynikało ze wzrostu powierzchni uprawy przy spadku plonów.

W zbiorach owoców z drzew dominują jabłka, stanowiące ponad 85% ogólnych zbiorów. Struktura odmianowa jabłoni nie ulega z roku na rok istotnym zmianom. Od wielu lat największy udział w zbiorach jabłek ma odmiana Idared (ok. 16% udziału).

Tab. 9. Powierzchnia, plony i zbiory owoców z krzewów owocowych i plantacji jagodowych w latach 2004-2005.

A. Powierzchnia w tys.ha				
B. Plony z 1 ha w dt		2004	2005	2004=100
C. Zbiory w tys. ton				
Ogółem	C	502	499,9	99,6
Truskawki	A	52,4	55,1	105,2
	B	35	33	94,3
	C	185,6	184,6	99,5
Maliny	A	14,2	17,8	125,4
	B	40	37	92,5
	C	56,8	65,5	115,2
Porzeczki	A	38,9	47,1	121,1
	B	50	40	80
	C	194,5	186,8	96
Agrest	A	3,6	3,1	86,1
	B	55	53	96,4
	C	19,9	16,7	84
Pozostałe	A	7,8	9,7	124,8
	B	58	48	82,8
	C	45,2	46,3	102,4
w tym:				
Aronia	A	4,5	5	110,9
	B	83	74	89,2
	C	37,5	36,8	98,1
Borówka wysoka	A	1	1,3	137,9
	B	41	35	85,4
	C	3,9	4,6	118,7
Leszczyna	A	1,7	2,6	159,8
	B	14	12	85,7
	C	2,3	3,1	134,3

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2005 r. GUS. Warszawa 2006

Wprowadzone stosunkowo niedawno nowe odmiany takie jak: Jonagold, Champion, Golden Delicious nabierają coraz większego znaczenia, osiągając w 2005 r. 25,4% udział w powierzchni i 23,6% w zbiorach owoców.

W 2005 r. podobnie jak to miało miejsce w przypadku warzyw, eksport owoców był wyższy niż w 2004 r. i to zarówno świeżych jak i przetworzonych. Eksport świeżych owoców wyniósł 636,6 tys. ton i był wyższy o 2%, a jego wartość zamknęła się wynikiem 232,5 mln EUR, tj. o 10% wyższym niż przed rokiem. Najwięcej owoców – 54% - sprzedano do krajów post radzieckich, z wyłączeniem republik, które należą obecnie do UE.

Wśród eksportu owoców dominują jabłka, które stanowiły 67% całkowitego eksportu owoców. Sprzedaż przetworów owocowych wyniosła 695,3 tys. ton, tj. była o prawie 15% wyższa niż w 2004 r., a jej wartość osiągnęła poziom prawie 606 mln EUR, także o 15% wyższy. Przetwory kierowane były głównie do UE-25 (88%).

Produkcja zwierzęca

W Polsce od ponad 20 lat trwa ograniczanie chowu bydła, owiec i koni. W pogłowie trzody chlewnej występują okresowe wahania związane z podażą i cenami pasz oraz opłacalnością produkcji i możliwościami zbytu. Konsekwencją zmniejszania pogłowia są zmiany obsady na 100 ha użytków rolnych. W 2005 r. obsada kształtowała się następująco:

- bydła – zmniejszyła się z 54 szt. w 1990 r. do 34,5 szt./100 ha UR
- trzody chlewnej – zwiększyła się z 104 szt. w 1990 r. do 113,9 szt./100 ha UR
- owiec – zmniejszyła się odpowiednio z 22,2 szt. do 2,0 szt./100 ha UR
- koni – zmniejszyła się z 5,0 szt. do 2,0 szt./100 ha UR w 2005 r.

Tab. 10. Pogłowie zwierząt gospodarskich w latach 1990-2005 – stan w czerwcu (w tys. szt.)

Wyszczególnienie	1990	1995	2000 ^{1/}	2003 ^{1/}	2004 ^{1/}	2005 ^{1/}
Bydło	10049	7306	6083	5489	5353	5483
w tym: krowy	4919	3579	3098	2897	2796	2795
Trzoda chlewna	19464	20418	17122	18605	16988	18112
w tym: lochy	1837	1875	1577	1782	1659	1813
Owce	4159	713	362	338	318	316
w tym: maciorki	2564	450	223	185	200	206
Konie	941	636	550	333	321	312

GUS. Warszawa 2006.

^{1/} stan trzody chlewnej w końcu lipca, Źródło: Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowia zwierząt gospodarskich w 2005 r.

Proces dostosowań sanitarno-weterynaryjnych do wymogów UE przyspieszył proces koncentracji chowu zwierząt rzeźnych i krów mlecznych i w konsekwencji spowodował eliminację z rynku niewielkich producentów. Szczególnie widoczne to było w chowie bydła mlecznego, gdzie małe gospodarstwa zrezygnowały z chowu 1-2 sztuk krów. Mimo wzrostu koncentracji chowu zwierząt gospodarskich nadal jest ona niska i nie zagraża środowisku naturalnemu.

W 2005 r. tylko 11,4% pogłowia bydła znajdowało się w gospodarstwach prowadzących chów 50 i więcej sztuk, krów odpowiednio 3,7%. Trzody chlewnej w gospodarstwach posiadających 200 i więcej sztuk znajdowało się 24,8%.

Polska weszła do UE jako znaczący producent mięsa i mleka z ustabilizowanym rynkiem tych produktów. Integracja z UE pozwoliła zwiększyć opłacalność produkcji wołowiny i mleka.

Na skutek atrakcyjnych cen oferowanych na rynku Wspólnoty, eksport bydła żywego do krajów 15-tki zwiększył się w 2005 r. w porównaniu do 2003 r. ilościowo o prawie 60%, a wartościowo o 147%. Jeszcze bardziej wzrósł eksport do UE - 15 mięsa czerwonego ilościowo o 223%, w ciągu 2 lat, a wartościowo o 252%.

W latach 2004-2005 zmieniła się struktura geograficzna eksportu produktów mleczarskich. W 2005 r. 77% eksportu mleczarskiego trafiło do krajów UE wobec 41% w 2003 r. Łączna wartość eksportu produktów mleczarskich do wszystkich krajów wynosiła w 2005 r. 880 mln EUR i była wyższa niż w 2003 r. o 169%. Produktywność bydła mięsnego i mlecznego jest znacznie niższa w Polsce niż średnio w 25 krajach UE, a trzody chlewnej zbliżona, co związane jest

z odmiennymi warunkami chowu bydła (niski udział w żywieniu pasz przemysłowych w Polsce). Według danych za 2004 r. uzysk mięsa wołowego od 1 sztuki przeciętnie w roku wynosił w UE 268 kg, a w Polsce 160 kg, trzody chlewnej odpowiednio 87 i 85 kg, a udój mleka od 1 krowy wynosił w UE 5880 kg, a w Polsce 4204 kg.

Postępująca, jakkolwiek powolna, koncentracja chowu krów, spowodowała wzrost jednostkowej produkcji mleka. W 2005 r. przeciętny roczny udój mleka od 1 krowy wzrósł do 4147 litrów, tj. o 65 litrów więcej w porównaniu do 2004 r. i o 479 litrów w stosunku do 2000 r. Zanotowano także wzrost przeciętnej liczby jaj od 1 kury nioski, ze 182 sztuk rocznie w 2000 r. do 198 szt. w 2004 r. i 208 w 2005 r. Produkcja mięsa z uboju w Polsce stanowiła w 2004 r. 7,6% produkcji w UE w tym wołowego i cielęcego 3,9%, wieprzowego 9,1% i drobiowego 8,6%. Mleka krowiego produkujemy 8,7%, a jaj kurzych 8,2%.

Tab. 11. Produkcja podstawowych artykułów zwierzęcych w latach 1990-2005

Rodzaj produkcji	Jednostka miary	1990	2000	2003	2004	2005
Żywiec rzeźny ogółem w wadze żywej,	tys. ton	4493	4112	4776	4565	4699
w tym:						
wieprzowy	tys. ton	2341	2501	2833	2538	2540
wołowy	tys. ton	1428	635	591	611	599
cielęcy	tys. ton	105	83	76	59	61
drobiowy	tys. ton	474	834	1228	1309	1452
koński	tys. ton	37	45	30	35	34
barani	tys. ton	96	7	6	6	5
Mleko	mln l	15371	11543	11546	11477	11575
Jaja	mln szt.	7597	7621	9168	9250	9640
Wełna	tony	14783	1320	1218	990	998

Źródło: GUS

Zaopatrzenie rolnictwa w środki produkcji

Niekorzystne dla rolnictwa relacje cen – wyższy wzrost cen środków do produkcji rolnej niż cen produktów rolnych – wpłynęły na niższy popyt na środki produkcji, szczególnie na maszyny i urządzenia rolnicze o wyższych cenach jednostkowych.

Zużycie nawozów mineralnych (NPK) pod zbiory 2005 r. tylko nieznacznie wzrosło (o 0,4%) w porównaniu do 2003/2004 r. i wyniosło ogółem 1628,4 tys. ton. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych zużyto 102,4 kg NPK, tj. o 3,1% więcej niż przed rokiem. Nawozów azotowych zużyto 56,3 kg (o 2,7% więcej), fosforowych 20,4 kg i potasowych 25,7 kg (o 3,6% więcej).

Utrzymuje się duże regionalne zróżnicowanie poziomu nawożenia, od 66,1 kg/ha NPK w woj. podkarpackim do 141,8 kg w woj. opolskim.

Zużycie nawozów wapniowych utrzymuje się na niskim poziomie, mimo potrzeb w tym zakresie. Pod zbiory 2005 r. zużyto 91,5 kg CaO na 1 ha użytków rolnych, tj. o 2,1% mniej niż pod zbioru 2004 r. W 2005 r. zużycie środków ochrony roślin, podobnie jak w poprzednich latach, było relatywnie niskie i wynosiło 9 tys. ton w przeliczeniu na substancję aktywną. Na 1 ha gruntów ornych i sadów zużyto 0,70 kg substancji aktywnej, co było jednym z najniższych w UE. Zabiegi ochrony roślin wykonane zostały na 19,8 mln ha powierzchni chronionej.

W Polsce niski poziom zużycia pestycydów wynika z selektywnego, a nie łanowego i powszechnego stosowania pestycydów. Wyprzedzający monitoring zagrożeń pozwala w sytuacjach lokalnych ataków i zagrożeń na zwalczanie w porę chorób i szkodników.

W Polsce rynek po stronie podaży oferuje ponad 600 asortymentów maszyn i urządzeń rolniczych, co w pełni pokrywa popyt i zapotrzebowanie rolnictwa na podstawowe technologie stosowane w rolnictwie. Czynnikiem warunkującym popyt na środki mechanizacji rolnictwa są zmiany w technologii produkcji, postępująca specjalizacja i koncentracja produkcji w rozwojowych gospodarstwach rolniczych, ilościowy i jakościowy stan wyposażenia w sprzęt rolniczy oraz relacje cen i związana z tym koniunktura w rolnictwie. W 2005 r. średnie ceny poszczególnych środków mechanizacji rolnictwa wzrosły w porównaniu do stanu z 2004 r. od 6% do blisko 53%.

Odnotowano m.in. spadek popytu na ciągniki, których sprzedaż była niższa o 20% w porównaniu do 2004 r., maszyny stosowane przy produkcji ziemniaków, dojarki bańkowe, które stopniowo wychodzą z użycia i są zastępowane przez dojarki wielostanowiskowe z rurociągiem mlecznym.

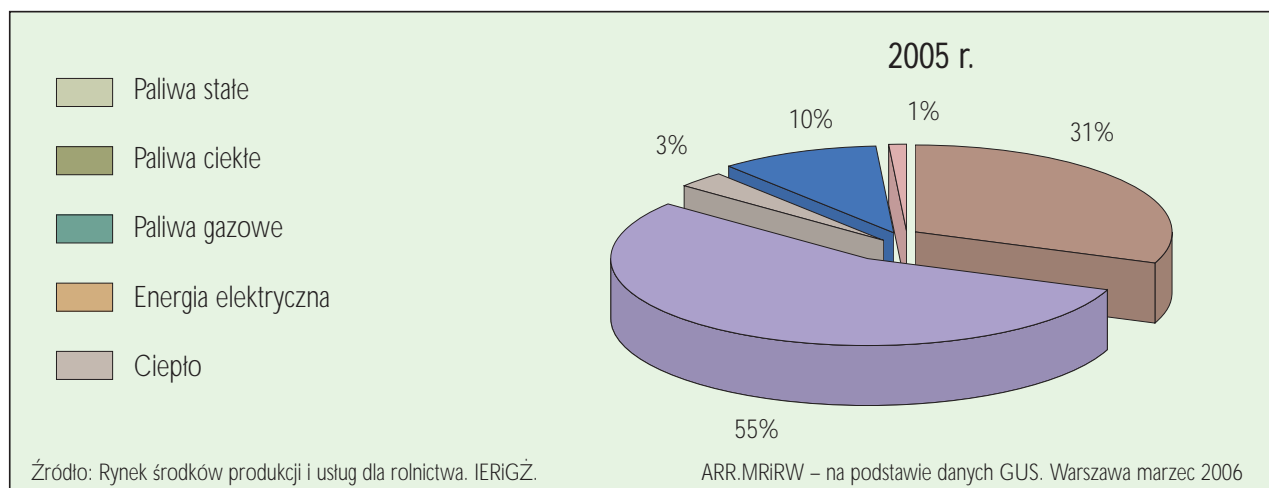
W zakresie usług rolniczych, których ceny wzrosły średnio w 2005 r. w stosunku do 2004 r. o 4,3%, obniżył się popyt na usługi mechanizacyjne, a wzrósł na rynku usług związanych z produkcją zwierzęcą. Liczba przedsiębiorstw usługowych wzrosła w 2005 r. do 23,3 tys. (o 5,1%), w tym baz usług mechanizacyjnych do 10,1 tys. (o 11%), zakładów naprawczych do 1,9 tys. (o 3,6%), placówek zootechnicznych do 2,9 tys. (o 7%). Zmniejszyła się natomiast liczba placówek weterynaryjnych do 8,3 tys. (o 1,3%) przy wzroście udziału wydatków pieniężnych na usługi weterynaryjne.

Łącznie zakup usług w 2005 r. stanowił 22,5% ogólnych wydatków gospodarstw rolnych na produkcję wobec 23% w 2004 r.

W 2005 r. zużycie paliw stałych zmniejszyło się w rolnictwie o 1,3%, w tym węgla kamiennego o 2,3%. Zmniejszyła się też ilość wykorzystanej energii elektrycznej o 2,3%. Zużycie paliw gazowych wzrosło o 0,8%, a paliw ciekłych utrzymało się na poziomie z 2004 r.

Łącznie w 2005 r. zużycie energii w rolnictwie wyniosło około 155,5 petadżuli (PJ).

Ryc. 11. Struktura zużycia energii w rolnictwie w 2005 r. (w %).

Rolnictwo w regionach

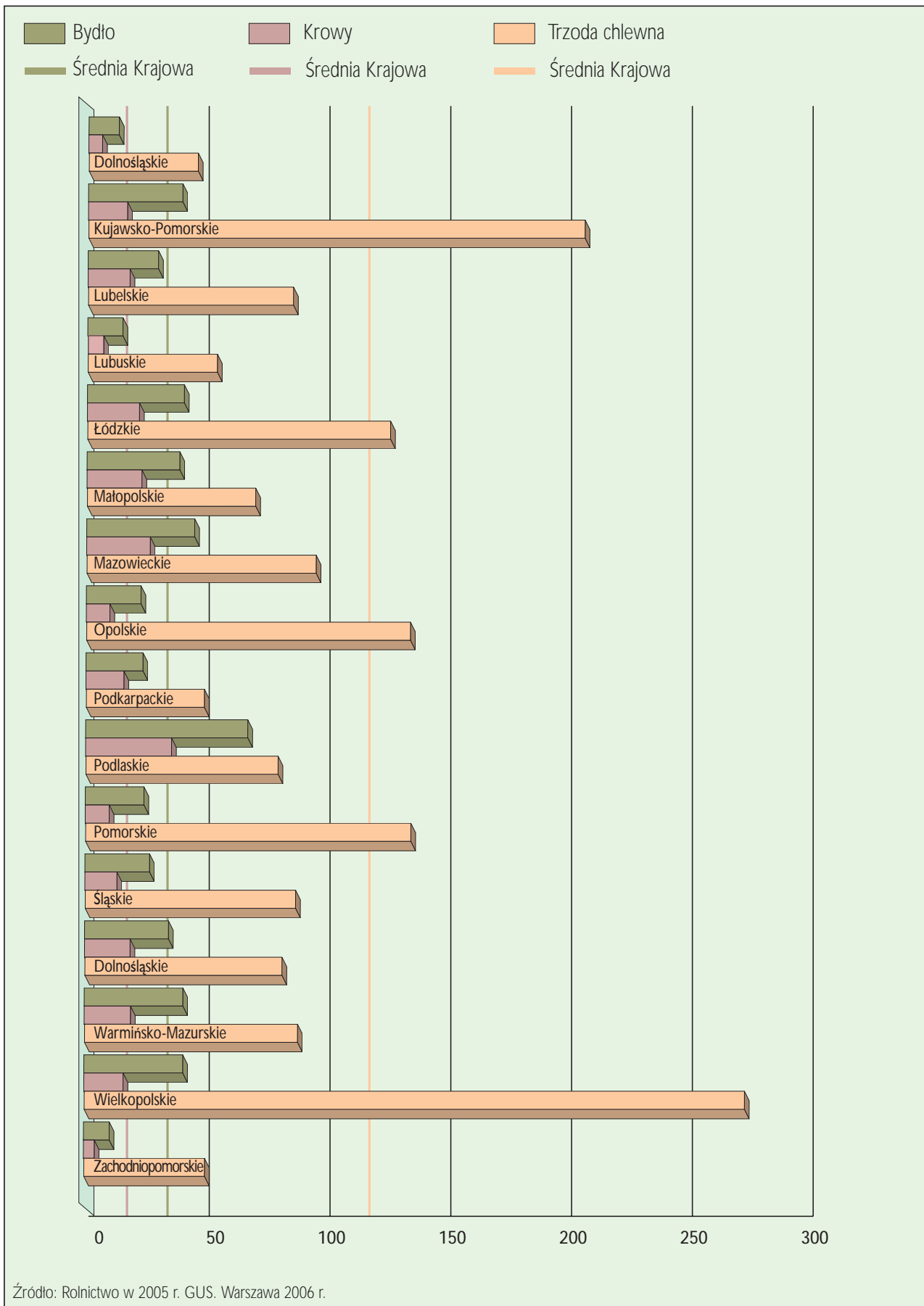
Warunki agroklimatyczne, tradycje oraz bliskość zakładów przetwórczych, aglomeracji miejskich, a także odległość od granic państwa, różnicują regionalnie poziom i rodzaj produkcji rolniczej. Na jakość ziemi nakłada się zróżnicowane zużycie przemysłowych środków produkcji decydujące o intensywności produkcji roślinnej.

Tab. 12. Plony zbóż i ziemniaków na tle niektórych czynników produkcji roślinnej w 2005 r.

Województwa	Plony zbóż	Plony ziemniaków	Zużycie nawozów	
	z 1 ha w dt	z 1 ha w dt	mineralnych NPK na 1 ha UR w kg	naturalnych na 1 ha UR w dt
Polska	32,3	176	102,4	39
Dolnośląskie	43,9	216	98,8	14
Kujawsko-Pomorskie	32,4	170	132,3	45
Lubelskie	29,6	174	99,8	34
Lubuskie	32,9	189	115,5	17
Łódzkie	27,2	160	117,9	44
Małopolskie	33,3	178	93,8	42
Mazowieckie	27	160	78,7	48
Opolskie	48,6	213	141,8	28
Podkarpackie	29,7	164	66,1	29
Podlaskie	26,8	172	87,1	64
Pomorskie	32,3	183	124,9	30
Śląskie	34,7	204	101,5	30
Świętokrzyskie	27,2	170	84,2	36
Warmińsko-Mazurskie	27,9	179	90,3	42
Wielkopolskie	35,4	180	114,6	52
Zachodniopomorskie	34,9	203	117,8	13

Źródło: GUS

Ryc. 12. Pogłowie bydła, krów i trzody chlewnej na 100 ha UR według województw w 2005 r. w szt.

^{1/} Bydło i krowy wg stanu z czerwca 2005 r.; trzoda chlewna wg stanu z lipca 2005 r.

W uprawie niektórych specyficznych roślin jak np. gryka, proso, chmiel, tytoń, występuje wyraźna koncentracja produkcji. Prawie 50% zbiorów gryki uzyskano w woj. lubelskim i dolnośląskim; 60% prosa wyprodukowano w woj. świętokrzyskim. Plantacje chmielu usytuowane są głównie w woj. lubelskim a tytoniu w województwach: lubelskim, małopolskim, świętokrzyskim, podlaskim i kujawsko-pomorskim.

Ziemniaki, których wysokość zbiorów plasuje Polskę na 6 miejscu w świecie i 1 w Unii Europejskiej, uprawiane są w większości gospodarstwach rolnych, jednak w największym nasileniu uprawiane są one w regionie wschodnim i centralnym, co ma związek z rozdrobnieniem gospodarstw, nasileniem chowu trzody chlewnej oraz możliwością eksportu ziemniaków na Wschód.

Inaczej kształtuje się sytuacja w uprawie buraków cukrowych, których najmniej uprawia się w regionie południowym, a najwięcej w północnym, północno-zachodnim oraz środkowo-wschodnim, gdzie zlokalizowane są cukrownie.

Warzywa uprawiane na cele towarowe zlokalizowane są głównie w regionie wschodnim i centralnym a także wokół dużych aglomeracji miejskich. Największy udział w zbiorach warzyw gruntowych mają województwa: mazowieckie, łódzkie, małopolskie i wielkopolskie.

Sady i plantacje jagodowe występują głównie na Mazowszu (rejon miasta Grójca), w woj. lubelskim na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i woj. łódzkim.

Zróżnicowanie regionalne występuje także w produkcji zwierzęcej.

W województwach: mazowieckim, podlaskim i wielkopolskim w 2004 r. znajdowało się 44% pogłowia bydła i krów. Natomiast pogłowie trzody chlewnej występuje głównie w woj. kujawsko-pomorskim, mazowieckim i wielkopolskim – łącznie znajduje się tam prawie 50% pogłowia.

Miernikiem natężenia chowu zwierząt gospodarskich w poszczególnych województwach jest obsada na 100 ha użytków rolnych.

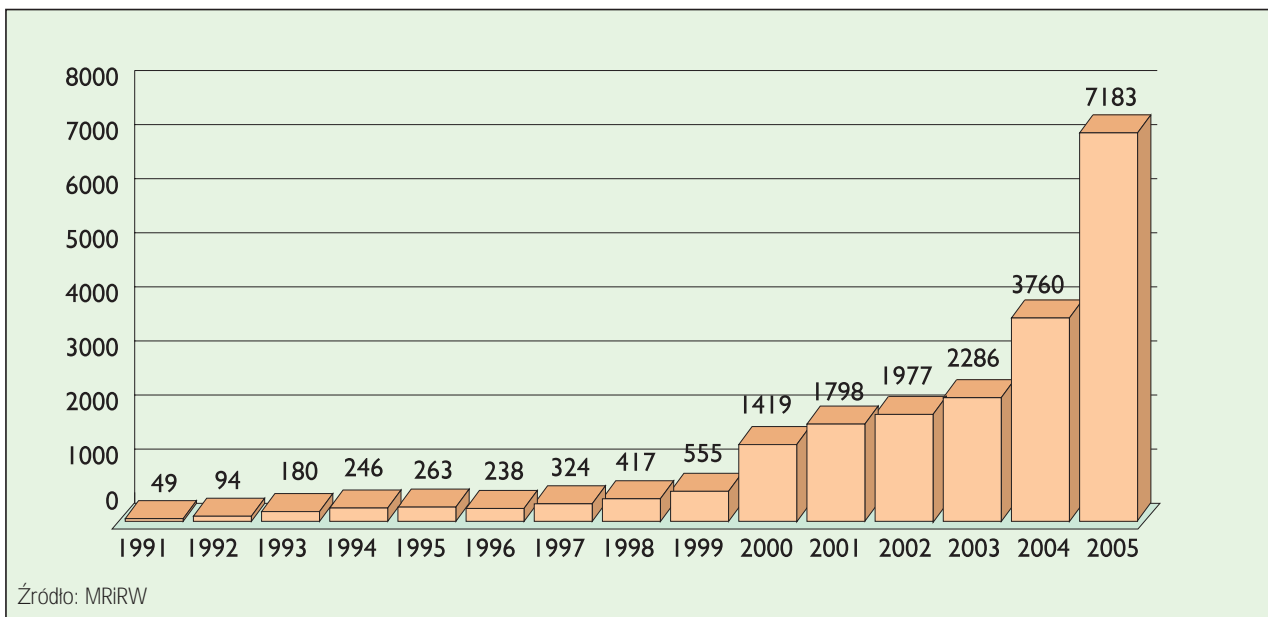
Pogłowie owiec, którego liczebność wynosi w 2005 r. zaledwie 8% poziomu z 1990 r., (318 tys. sztuk w końcu 2005 r. wobec 4159 tys. sztuk w 1990 r.), występuje w największej ilości w woj. małopolskim i wielkopolskim. Obsada owiec na 100 ha UR wahała się w 2005 r. od 0,3 szt. w woj. opolskim do 13 szt. w woj. małopolskim.

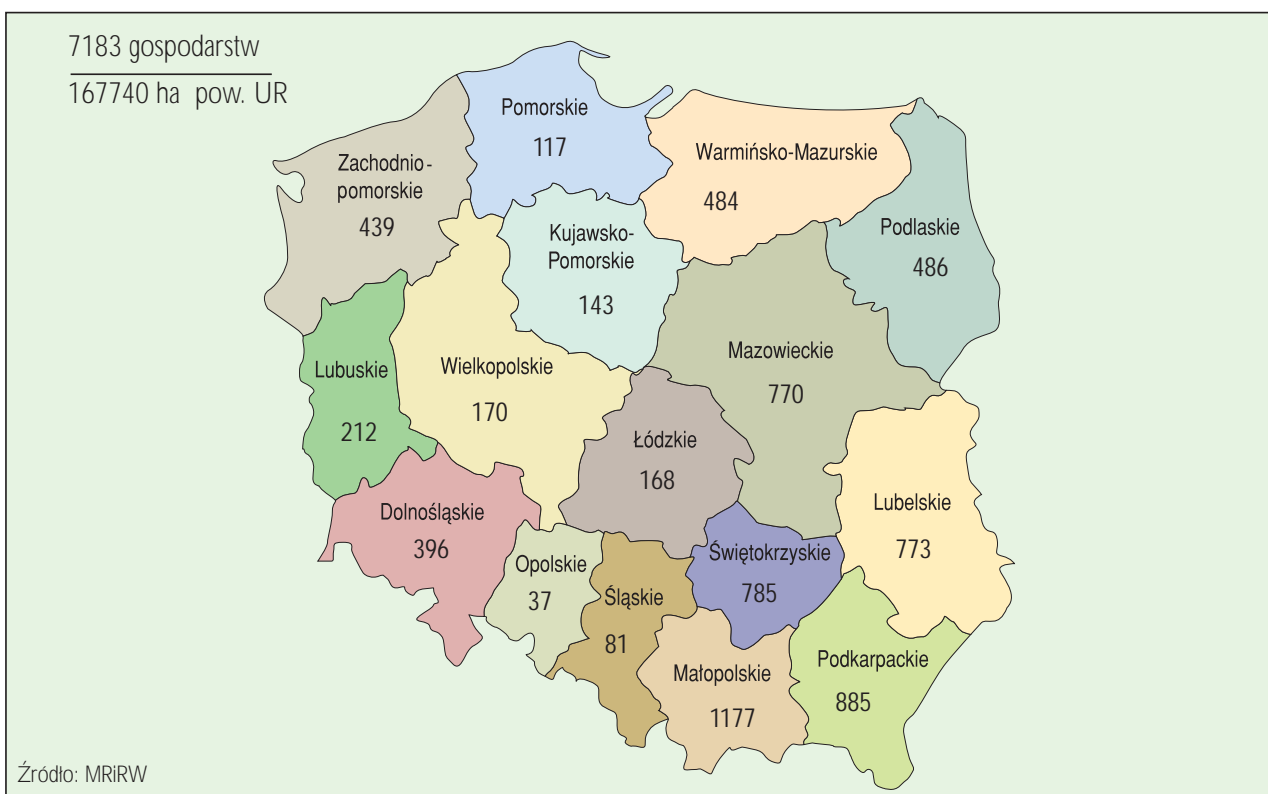
Rolnictwo ekologiczne

Rolnictwo ekologiczne jest to system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Podstawową zasadą gospodarowania jest eliminacja z produkcji rolniczej środków chemicznych, tj.: nawozów mineralnych, pestycydów, antybiotyków, hormonów wzrostu itp.

Ryc. 13. Liczba gospodarstw ekologicznych kontrolowanych w Polsce w latach 1991 - 2005

Ryc. 14. Gospodarstwa ekologiczne w Polsce

Rolnictwo ekologiczne jest najbardziej przyjazną przyrodzie metodą produkcji rolniczej, która umożliwia zwiększenie żyzności gleby oraz zachowanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

Dla podwyższenia biologicznej aktywności i żyzności gleby wprowadza się odpowiedni płodozmian, obowiązkiem jest stosowanie roślin wzbogacających glebę np. roślin motylkowych. W gospodarstwie prowadzonym metodą ekologiczną konieczne jest korzystanie z materiału siewnego wyprodukowanego metodami ekologicznymi.

Ostatnie lata w rolnictwie to dynamicznie rosnące zainteresowanie produkcją żywności metodami ekologicznymi na świecie, a zwłaszcza w UE. Na świecie powierzchnia upraw ekologicznych przekracza 31 mln ha, z czego ¼ przypada na kraje Unii Europejskiej.

Polska mimo dobrych warunków odstaje od średniego w UE udziału gospodarstw i areалу objętego produkcją ekologiczną. Przy średnim udziale w Unii 1,99% gospodarstw ekologicznych w ogólnej liczbie gospodarstw w 2003 r. i 3,51% powierzchni użytków rolnych, w Polsce udział ten wynosił odpowiednio 0,11% i 0,30%).

Podstawowym dokumentem regulującym zasady funkcjonowania rolnictwa ekologicznego jest Rozporządzenie Rady EWG 2092/91 z 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 198, 22.07.1991 r., z późn. zm.), którego przepisy obowiązują wszystkie kraje UE.

W związku z przystąpieniem RP do Unii Europejskiej uchwalona została Ustawa o rolnictwie ekologicznym z dnia 20 kwietnia 2004 r. (Dz. U. Nr 93 poz. 898), która określa zadania i właściwości organów i jednostek organizacyjnych w zakresie rolnictwa ekologicznego.

Ważnym elementem systemu produkcji metodami ekologicznymi jest kontrola i certyfikacja procesu produkcji. Polski system kontroli i certyfikacji został utworzony na podstawie art. 3 ustawy o rolnictwie ekologicznym.

W 2006 r. kontrolę i certyfikację w rolnictwie ekologicznym prowadzi 7 upoważnionych jednostek certyfikujących:

- EKOGRANICJA PTRE Sp. z o. o., 20-834 Lublin, ul. Irysowa 12/2 numer identyfikacyjny RE-01/2005/PL
- Jednostka Certyfikacji Produkcji Ekologicznej PNG Sp. z o. o. w Zajączkowie, 26-065 Piekoszów ; numer identyfikacyjny: RE-02/2005/PL;
- COBICO Sp. z o. o., 31-203 Kraków, ul. Lekarska 1 ; numer identyfikacyjny: RE-03/2005/PL;
- BIOEKSPERT Sp. z o. o., 00-621 Warszawa, ul. Boya-Żeleńskiego 6, lok. 34 ; numer identyfikacyjny: RE-04/2005/PL;
- BIOCERT Sp. z o. o., 31-503 Kraków, ul. Lubicz 25 A ; numer identyfikacyjny: RE 05/2005/PL;
- Polskie Centrum Badań i Certyfikacji Biuro ds. Badań i Certyfikacji Oddział w Pile, 64-920 Piła, ul. Śniadeckich 5 ; numer identyfikacyjny: RE-06/2005PL;
- AGRO BIO TEST Sp. z o. o., 02 – 787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166 ; numer identyfikacyjny: RE-07/2005PL

Wsparcie finansowe dla rolnictwa ekologicznego w Polsce, podobnie jak we wszystkich krajach członkowskich UE, pochodzi z dwóch źródeł:

1) z budżetu krajowego, z którego można dofinansowywać:

- prowadzenie badań dotyczących rolnictwa ekologicznego, w tym wykonywanie analiz na zawartość substancji niedozwolonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym;
- koszty kontroli gospodarstw rolnych, w których prowadzona jest produkcja metodami ekologicznymi.
- działania promocyjne w rolnictwie ekologicznym, w tym udział w targach krajowych i międzynarodowych.

2) z budżetu Unii Europejskiej

- dotacja do hektara upraw ekologicznych na podstawie wniosków o przyznanie płatności z tytułu wspierania przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt. Szczegóły warunków dofinansowania zawarte są w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich. Producent chcący otrzymać tego rodzaju dopłaty zobligowany jest do przystąpienia do programu rolno-środowiskowego i wybrania pakietu ROLNICTWO EKOLOGICZNE – S02.

Rok 2005 w polskim rolnictwie ekologicznym był rokiem podwojenia liczby gospodarstw prowadzących produkcje metodami ekologicznymi.

W 2005 roku systemem kontroli i certyfikacji objętych było ogółem 7183 gospodarstw rolnych (tj. o 91% więcej niż w roku 2004) o powierzchni 161,7 tys. ha oraz 99 przetwórnice (nastąpił ponad czterokrotny wzrost w porównaniu do 2004 r.).

Przewiduje się, że do 2010 r. liczba gospodarstw ekologicznych wzrośnie do ok. 20 tys.

Polska ma sprzyjające warunki rolno-środowiskowe do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Jesteśmy krajem, w którym zużycie chemicznych środków produkcji w rolnictwie było zawsze niższe niż w większości krajów europejskich, co sprawiło, że jakość ekologiczna przestrzeni produkcyjnej w rolnictwie oraz jej bogactwo różnorodności biologicznej należą do jednych z najlepszych.

W 2003 roku zostało powołane Krajowe Centrum Rolnictwa Ekologicznego w Radomiu.

Głównym jego zadaniem jest koordynowanie działań służb doradczych w zakresie produkcji metodami ekologicznymi i upowszechnianie wiedzy na temat rolnictwa ekologicznego wśród potencjalnych producentów.

Liczba gospodarstw ekologicznych jest zróżnicowana terytorialnie. Relatywnie najwięcej gospodarstw występuje w południowo-wschodniej Polsce, gdzie gospodarstwa są małe obszarowo i prowadzone są przez rodziny.

OBSZARY WIEJSKIE

Ogólna charakterystyka obszarów wiejskich

Obszary wiejskie w Polsce zajmują 93,4% powierzchni kraju i zamieszkuje na nich 14,7 mln osób, tj. 38,6% ogółu ludności. W Unii Europejskiej na wsi mieszkało w połowie 2005 r. 23,7% ludności, wśród starych członków UE – 21,4% a nowych – 35,9%. Polska wieś charakteryzuje się rozproszoną siecią osadniczą, co utrudnia jej rozwój, podraża koszty budowy infrastruktury i często wyklucza podejmowanie działalności pozarolniczej. Istnieje 53 tys. miejscowości wiejskich, w tym 42,8 tys. wsi oraz 10,2 tys. kolonii i osad. Na 1 miejscowość wiejską przypada średnio 277 mieszkańców.

Średnio na obszarach wiejskich gęstość zaludnienia, tj. liczba osób przypadająca na 1 km² powierzchni kraju wynosi 50 osób wobec 122 osób średnio w kraju i 1116 w miastach.

Największe rozproszenie wiejskiej sieci osadniczej – poniżej 120 miejscowości na 1000 km² – występuje w regionie północno-wschodnim i południowo-wschodnim oraz w woj. opolskim.

Natomiast największe zagęszczenie występuje w Polsce centralnej – ponad 225 miejscowości na 1000 km². Ponad 80% miejscowości wiejskich liczy do 500 mieszkańców, z tego 15% mniej niż 100 osób.

Wykorzystując walory przyrodnicze i środowiskowe, na obszarach wiejskich rozwija się turystyka wiejska i agroturystyka. W Polsce mamy 23 parki narodowe o pow. 317,4 tys. ha oraz 1385 rezerwatów przyrody o pow. 162,4 tys. ha, a także 120 parków krajobrazowych o pow. 2603,7 tys. ha. Występuje także wiele obszarów chronionego krajobrazu oraz pomników przyrody. Dobrze zachowana różnorodność biologiczna, niski poziom chemizacji rolnictwa i dobry stan środowiska naturalnego zwiększają atrakcyjność obszarów wiejskich jako miejsca zamieszkania i odpoczynku.

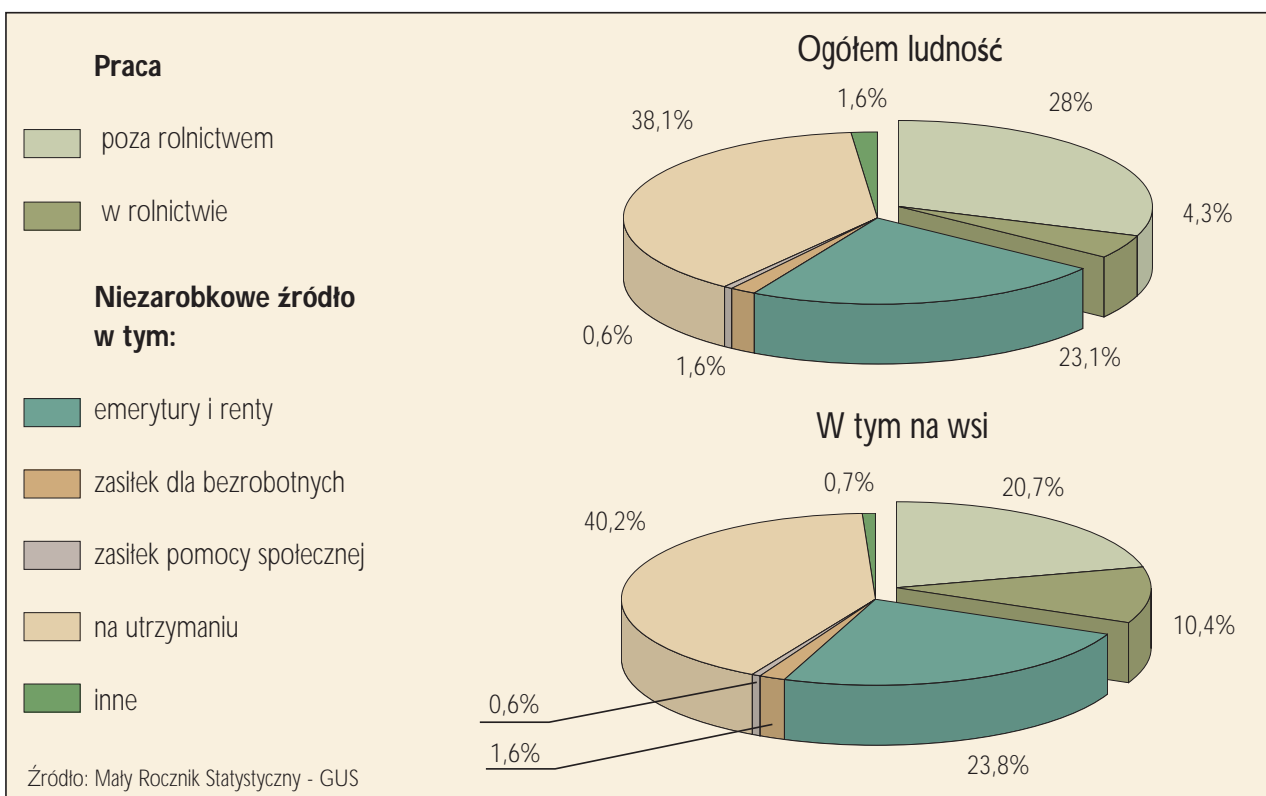
W 2005 r. ponad 8,5 tys. gospodarstw rolnych prowadziło usługi agroturystyczne (niepełna 600 w 1990 r.) dysponując ok. 130 tys. miejsc noclegowych, od apartamentów do pól namiotowych. Coraz atrakcyjniejsza jest oferta wypoczynkowa, łącząca oczekiwania turystów z możliwościami regionalnymi. Występuje zarówno wypoczynek czynny jak np. wędrowki krajobrazowe, jazda konna, polowania, wędkowanie, grzybobranie itp. jak i bierny, pozwalający na korzystanie z leczenia uzdrowiskowego, ze specjałów kuchni regionalnych, poznawania zwyczajów i kultury specyficznej dla poszczególnych regionów Polski. Jakość świadczonych usług agroturystycznych i turystycznych jest coraz lepsza, a oferta coraz bogatsza.

Ludność wiejska i rolnicza

Liczba ludności na obszarach wiejskich od 2001 r. zwiększa się. Wynika to z wielu przyczyn, jak np. osiedlania się na wsi ludności miejskiej, zahamowanie odpływu mieszkańców wsi do pracy w miastach, powrót na wieś osób tracących pracę, zmian statusu miejscowości. Ludność na wsi jest średnio młodsza niż w miastach. Z ogólnej liczby 14 733 tys. osób zamieszkujących na wsi w 2005 r., 23,8% (18,6% w miastach) jest w wieku do 18 lat, a 15,4% (15,5% w miastach) jest w wieku poprodukcyjnym tj. kobiety 60 lat i więcej, a mężczyźni 65 lat i więcej. Pod względem wykształcenia, ludność wiejska odstaje od ludności miejskiej, choć systematycznie następuje poprawa w tym zakresie.

Nadal poziom wykształcenia na wsi jest zbyt niski i stanowi niejednokrotnie barierę podjęcia działalności w innych zawodach niż rolnicze, w tym także na własny rachunek. Młodzież na wsi znacznie częściej niż w miastach wybiera szkołę zawodową, czego główną przyczyną są względy ekonomiczne (trudniejsza sytuacja dochodowa ludności wiejskiej, koszty dojazdu itp.).

Ryc. 15. Struktura ludności według źródeł utrzymania w 2002 r.

Tab. 13. Ludność w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w latach 1988, 2002 i 2004 (w %)

Wyszczególnienie	Lata	Wykształcenie				
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone
Ogółem	1988	6,5	24,7	23,6	38,8	6,5
	2002	9,9	31,5	23,2	29,8	5,6
	2004	13	33	23,3	28,1	2,6
Miasta	1988	9,4	31,8	23,2	32,3	3,3
	2002	13,2	37,3	20,4	23,9	5,2
	2004	17,5	38	21,3	21,2	2
Wieś	1988	1,8	13,1	24,2	49,2	11,7
	2002	4,2	21,5	28	39,7	6,6
	2004	5,4	24,5	29,4	37,7	3

1/ łącznie z osobami bez wykształcenia szkolnego i o nieustalonym wykształceniu;

2/ w 1988r. – ludność w wieku 15 lat i więcej, w 2002r. – 2004r. – ludność w wieku 13 lat i więcej

Źródło: Raport z wyników NSP 2002, GUS, Warszawa 2003, Rocznik Demograficzny 2005, Warszawa 2006

Mimo trudnej sytuacji na rynku pracy coraz mniej osób utrzymuje się z rolnictwa.

Wysoki i wzrastający udział mają osoby utrzymujące się z emerytur i rent oraz utrzymywani, głównie dzieci. Z ludności pozostającej w gospodarstwach domowych rolników, wg spisu powszechnego z 2002r., wyłącznie z pracy w tych gospodarstwach utrzymuje się tylko 12,3% osób, głównie 1,5%, a aż 21,2% wyłącznie lub głównie z pracy poza gospodarstwem.

Aktywność zawodowa i bezrobocie na wsi

Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej na wsi jest większa niż w miastach. Wyższy jest także wskaźnik zatrudnienia. Wynika to z faktu zaliczania osób z gospodarstw rolnych do aktywnych i zatrudnionych, nawet w przypadku ich pracy w bardzo niewielkim rozmiarze w tych gospodarstwach.

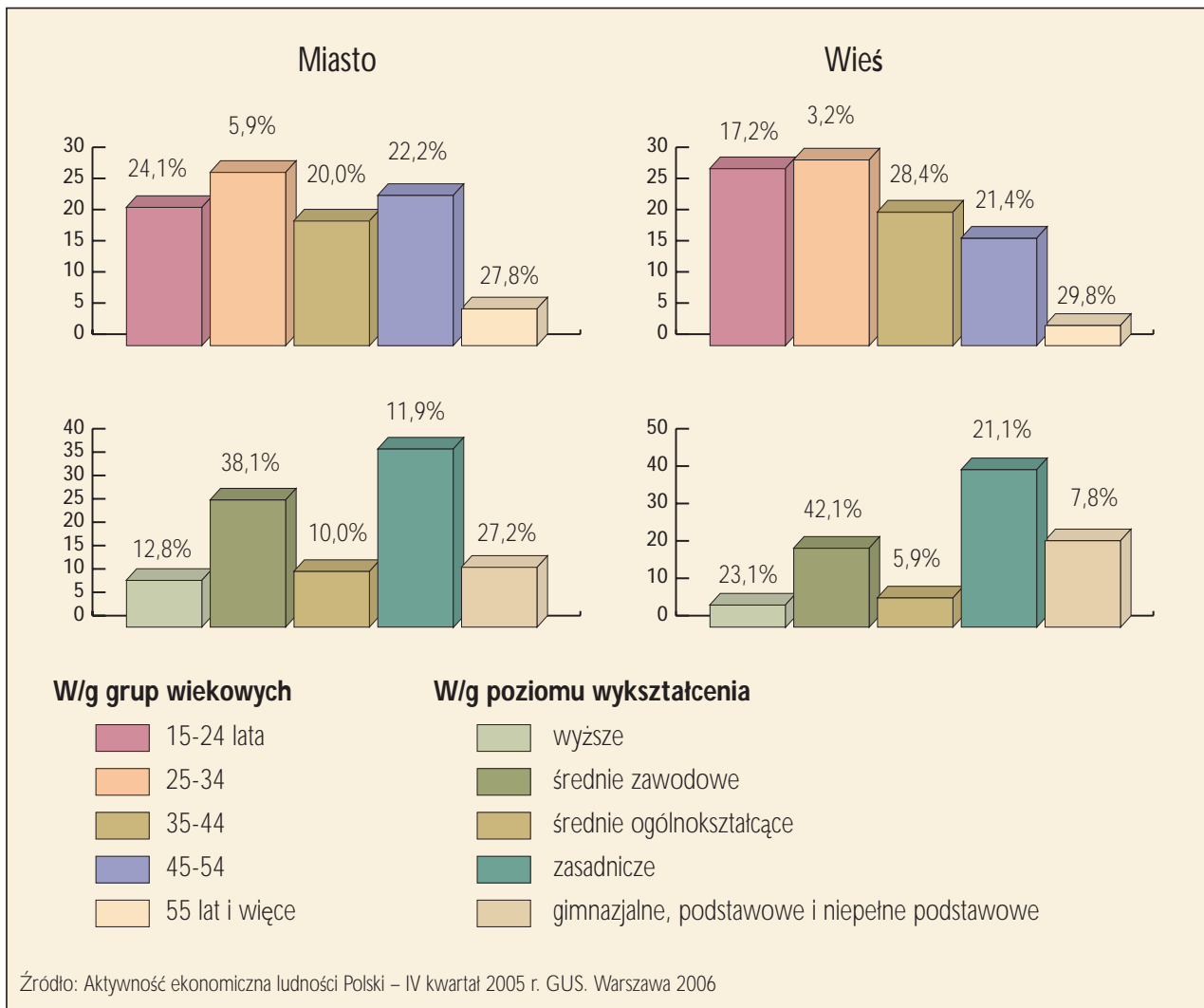
Tab. 14. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 i więcej w latach 1995-2005 (w %) ^{1/}

Wyszczególnienie	1995	2000	2004	2005
Współczynnik aktywności zawodowej:				
Ogółem	58,4	56,4	54,9	55,2
w tym: miasta	57,2	55,8	54,1	54,5
wieś	60,5	57,5	56,3	56,2
Współczynnik zatrudnienia:				
Ogółem	50,7	47,4	45,1	45,9
w tym: miasta	49,3	46,3	43,8	45
wieś	53,1	49,3	47,2	47,4

Źródło: GUS

1/w 1995r. dane za listopad, w 2000 r., w 2004 r. i 2005 r. dane za IV kwartał

Ryc. 16. Bezrobotni – na podstawie BAEL – w IV kwartale 2005 r. wg grup wiekowych i poziomu wykształcenia (w %)

W 2005 r. w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie pracowało 2093 tys. osób, tj. 16,2% ogółu pracujących. Proporcjonalnie w rolnictwie najmniej, tj. 8,4% to pracownicy najemni, 65,5% to pracodawcy i pracujący na własny rachunek, a 26,1% to pomagający członkowie rodzin.

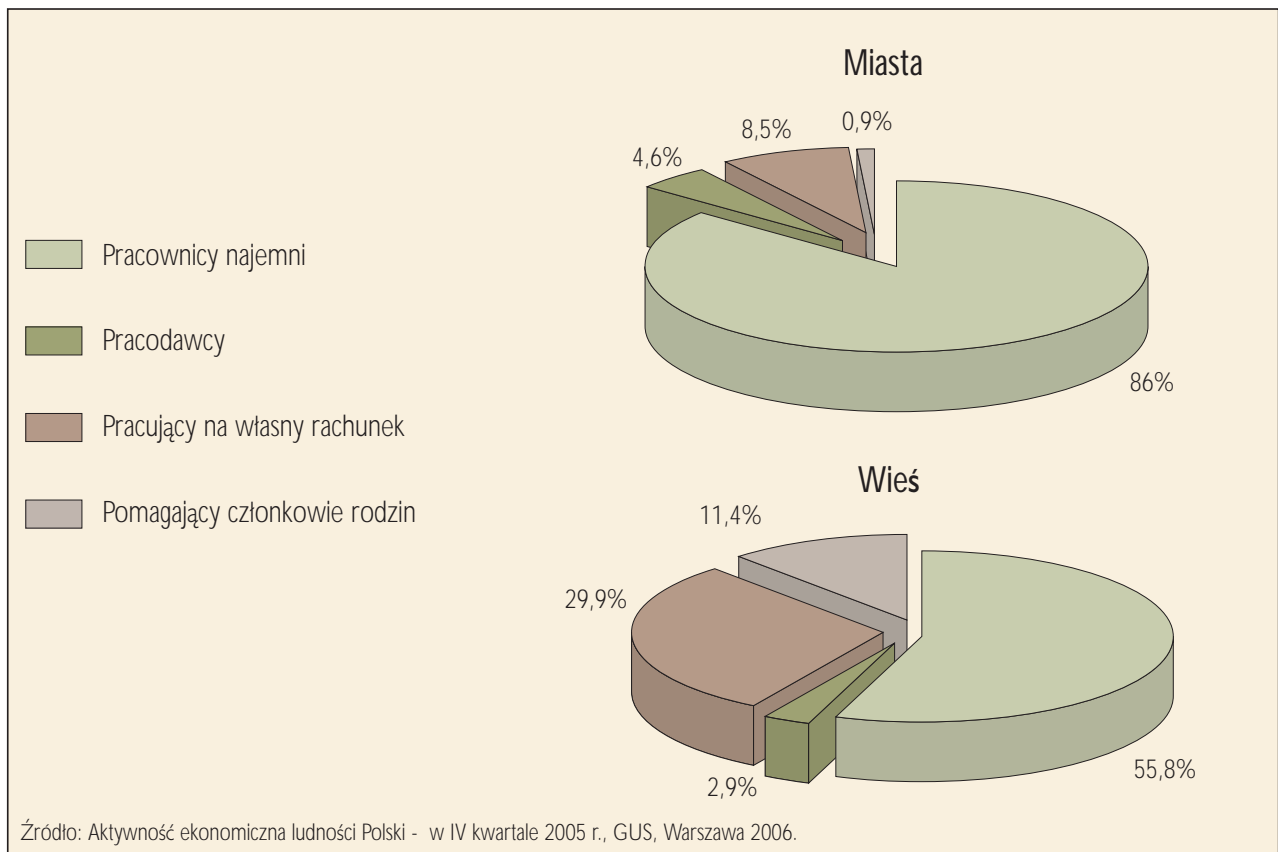
Odmiennie na wsi i w mieście kształtują się proporcje pracujących według statusu zatrudnienia. W miastach przeważają pracownicy najemni, a na wsi pracujący na własny rachunek i pracodawcy, głównie w rolnictwie.

Na koniec 2005 r. liczba bezrobotnych wynosiła 2773 tys. osób, a stopa bezrobocia (wg liczby zarejestrowanych w Urzędach Pracy) wynosiła w Polsce 17,6% wobec 19% w 2004 r. Wg Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL - stosunek liczby bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo) średnioroczna skala bezrobocia na wsi wynosiła 16,2%, w tym w IV kwartale 15,7%.

Zarówno w miastach jak i na wsi największą grupę bezrobotnych stanowią ludzie młodzi. Nieco inaczej przedstawia się udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia.

Mimo, że na wsi bezrobocie jest niższe niż w miastach to jest ono trudniejsze do likwidacji, z uwagi na mniejszą liczbę zakładów pracy szczególnie w małych miejscowościach wiejskich.

Ryc. 17. Pracujący według statusu zatrudnienia i miejsca zamieszkania w 1995 r. i w 2005 r. (w %)

Ponadto na wsi występuje bezrobocie ukryte w gospodarstwach rolnych. Porównując zasoby siły roboczej pracującej w rolnictwie w Polsce i krajach UE widać wyraźnie nadmiar pracujących w rolnictwie. Udział aktywnych zawodowo w rolnictwie w Polsce wynosi prawie 11% wobec 1,9% w UE. Bardziej korzystna w Polsce niż w Unii jest struktura wieku rolników. Około 17% rolników w Polsce jest w wieku do 34 lat, natomiast w UE tylko 8-9%.

Infrastruktura wiejska

Obszary wiejskie charakteryzują się niższym niż w miastach wyposażeniem w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej, a równocześnie szybko wzrastającymi nakładami na ten cel. Liczne programy, które wdrożone zostały po 1990 r., wspierane były zarówno środkami budżetowymi krajowymi i samorządowymi, funduszami ochrony środowiska, fundacji działających w obszarze rolnictwa i wsi, jak i środkami pochodzącymi z pomocy UE (programy Phare, SAPARD, fundusze strukturalne) oraz kredytami Banku Światowego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Główną jednostką dysponującą środkami na wsparcie budowy urządzeń infrastrukturalnych była Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która od początku działalności w 1994 r. udzielała pomocy w ramach programu ASAL-300 współfinansowanego ze środków Banku Światowego.

Aktualnie rozwój infrastruktury wiejskiej wspierany jest środkami w ramach programów unijnych, których realizacja znajduje się w gestii Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Z ogólnej liczby wsi 85,2% wyposażonych jest w sieć wodociągów zbiorowych oraz 13,6% wsi posiada zbiorczą sieć kanalizacyjną.

Znaczne środki kierowane są na budowę dróg gminnych, powiatowych, a także dojazdowych do pól. Problemem jest nie tylko brak dostatecznej gęstości sieci dróg ale konieczność modernizacji i remontu znacznej części istniejących dróg, których stan techniczny jest zły.

W 2005 r. nastąpiła dalsza poprawa w zakresie dostępu ludności wiejskiej do telefonów, przy czym zmniejsza się liczba telefonów stacjonarnych na rzecz dynamicznie rozwijającej się telefonii komórkowej. Znacząco odbiega na wsi liczba ludności korzystająca z sieci gazowych w porównaniu do miast. Z sieci tej korzysta na wsi ok. 20% ludności, a w miastach ok. 80%.

Wzrasta dostępność i łatwość zaopatrzenia w gaz z butli.

Wiejskie sieci elektroenergetyczne dostarczają energię elektryczną dla ponad 5 mln odbiorców z sieci niskich napięć i ok. 10 tys. odbiorców energii średnich napięć.

Ogólne informacje o przemyśle spożywczym

W przemyśle spożywczym, obejmującym produkcję artykułów spożywczych i napojów oraz produkcję wyrobów tytoniowych, działa ponad 19 tys. firm. Około 18 tys. to firmy mikro i małe, zatrudniające przeciętnie 9 osób. Wartość produkcji sprzedanej uzyskiwanej z tych zakładów stanowi ok. 23% wartości całego przemysłu spożywczego, a zatrudnienie odpowiednio 36,6%.

Przedsiębiorstwa zatrudniające 50 i więcej osób w 2005 r. sprzedały produkcję spożywczą o wartości 93,5 mld zł., tj. 16,4% wartości produkcji sprzedanej całego przemysłu, a zatrudniały odpowiednio 17,3% pracujących w przemyśle ogółem.

W przemyśle spożywczym prywatyzacja została praktycznie zakończona. Przedsiębiorstwa państwowe w 2004 r. stanowiły zaledwie 0,5% ogółu podmiotów przemysłu spożywczego, a ich udział w zatrudnieniu i w wartości produkcji sprzedanej wynosił niespełna 4%. Od 2002 r. mają miejsce istotne zmiany struktury podmiotowej przemysłu spożywczego; trwa proces konsolidacji i przejmowania firm przez zagranicznych i krajowych inwestorów strategicznych, branżowych bądź finansowych. Równocześnie następuje redukcja zbędnych zasobów czynników produkcji, specjalizacja produkcji i koncentracja funkcji przedsiębiorstw. Wysoka jest także skala inwestowania, ukierunkowanego zarówno na modernizację potencjału przetwórczego, jak i na budowę nowych zakładów przetwórczych. Rozwija się grupa dużych i średnich przedsiębiorstw, a ograniczeniu ulega grupa przedsiębiorstw mikro i małych, mających mniejsze możliwości funkcjonowania zgodnie z wymogami UE.

Integracja z Unią Europejską miała duży wpływ na rozmiary produkcji przemysłu spożywczego. Przyspieszenie rozwoju tego sektora nastąpiło już w miesiącach poprzedzających wejście Polski do UE (tj. w roku 2003) i było kontynuowane w kolejnych latach. Głównym źródłem tego ożywienia był rozwój eksportu, którego udział w sprzedaży przemysłu spożywczego zwiększył się z 14,1% w 2003 r. do 19,3% w 2005 r. oraz przyspieszony proces uprzemysłowienia przetwórstwa produktów rolnictwa, wywołany głównie przez procesy dostosowawcze tego sektora do integracji z UE.

PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY

W rozwoju sektora małą rolę odegrał rynek krajowy, gdyż popyt na żywność wykazywał bardzo słabe tendencje wzrostowe. Przyczyną tego stanu było silne rozwarstwienie społeczeństwa, wysokie bezrobocie oraz niskie i malejące tempo wzrostu płac.

W przedsiębiorstwach zatrudniających 50 i więcej osób wzrostowi sprzedaży produkcji towarzyszyło mniejsze tempo wzrostu zatrudnienia i przeciętnego wynagrodzenia.

Tab. 15. Produkcja sprzedana 1/, przeciętne zatrudnienie i wynagrodzenie w 2005 r. w przedsiębiorstwach zatrudniających 50 i więcej osób

Sektory, działy i grupy	Produkcja sprzedana		Przeciętne zatrudnienie		Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	
	w mln zł	2004=100	w tys.	2004=100	w zł	2004=100
Przetwórstwo przemysłowe	466858,4	104,7	1595	102,6	2366,6	102,9
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	90049,6	105,2	283,6	100,5	2202,9	102,4
Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa oraz produktów mięsnych	23336,3	109,4	87,1	104,1	1597	101,9
Przetwarzanie i konserwowanie ryb	2748,6	114	10,5	114,7	1621,3	99,6
Przetwórstwo owoców i warzyw	8738,2	111,3	31,6	98,4	2181,4	104
Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	2343,3	106,4	2,8	110,2	3582,8	102,2
Wytwarzanie artykułów mleczarskich	15874,3	105,5	41,1	97,6	2228,2	104,6
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i produktów skrobiowych	2372,7	103,7	7,2	111,1	2446,7	100,4
Produkcja gotowych pasz dla zwierząt	5520,4	100,6	6,2	101,1	4535,3	106,2
Produkcja pozostałych artykułów spożywczych	18084,0	104,2	72,4	98,1	2277	102
Produkcja napojów	11032,0	94,5	24,8	94,3	3539,4	105,1
Produkcja wyrobów tytoniowych	3469,1	96,8	6,2	98,6	4629,3	103,7

Źródło: Wyniki produkcji roślinnej w 2005 r. GUS. Warszawa 2006

// w cenach bieżących; dynamika w cenach stałych

Coraz większą rolę w polskim przemyśle spożywczym odgrywają firmy globalne. W 2004 r. w sektorze tym działało około 40 filii korporacji transnarodowych. I chociaż stanowiły one zaledwie 0,2% wszystkich podmiotów gospodarczych funkcjonujących w przemyśle spożywczym,

ich udział w wartości przychodów ze sprzedaży całego przemysłu spożywczego wynosi około 20%. Największa koncentracja procesów produkcyjnych, o czym świadczy spadek liczby przedsiębiorstw, przy jednoczesnym wzroście wartości produkcji sprzedanej, a niekiedy także wzroście zatrudnienia, nastąpiła w przetwórstwie mięsa, mleka i zbóż, produkcji makaronów, pasz i pieczywa, przemysłu cukrowniczego i cukierniczego, produkcji napojów bezalkoholowych, a także przemysłu spirytusowego i piwowarskiego. Wzrost ilości producentów w ostatnich dwóch latach miał miejsce jedynie w przemyśle drobiarskim, w przetwórstwie owoców i warzyw oraz w produkcji olejów i margaryn.

Po wejściu Polski do UE i otwarciu dla polskich producentów dużego i dobrze rozwiniętego rynku europejskiego, liczącego ponad 400 mln konsumentów, nastąpił szybki wzrost eksportu polskiej żywności i poprawa pozycji polskich producentów żywności w rozszerzonej Unii.

Tab. 16. Branże przemysłu spożywczego o najwyższym udziale wartości eksportu w wartości sprzedaży (powyżej 20 %) w 2005 roku¹

Branża	Udział procentowy wyników handlu zagranicznego w wartości sprzedaży przemysłu spożywczego (w cenach bazowych)		
	Eksport	Import	Saldo
Ryby i przetwory rybne	58	65,7	-7,7
Przetwory ziemniaczane	41,2	29,5	11,7
Soki i napoje owocowe i warzywne	39,7	13,6	26,1
Przetwory owocowo-warzywne	35,9	15,6	20,3
Karma dla zwierząt domowych	38,4	22,8	15,6
Pieczywo cukiernicze trwałe	58,8	15,9	42,9
Kakao, czekolada i pozostałe słodczyce	28,6	25,5	3,1
Herbata i kawa	61,5	111,3	-49,8
Przyprawy	26,4	25,6	0,8
Odżywki oraz żywność dietetyczna	51,1	23,9	27,2
Mięso i przetwory z mięsa drobiowego	23,6	6,8	16,8
Mleko i przetwory z mleka	22	3,6	18,4
Cukier	20,5	2,6	17,9

Źródło: Obliczenia IERIGŻ na podstawie danych GUS i CIHZ

¹dane wstępne

Sytuacja ekonomiczna przemysłu spożywczego

Sytuacja ekonomiczna polskiego przemysłu spożywczego, po integracji z UE, uległa poprawie, co potwierdziło dobre przygotowanie tego sektora do prowadzenia działalności na wspólnym rynku. Zysk netto przemysłu spożywczego w 2004 r. zwiększył się blisko trzykrotnie (o 3 mld zł), a rentowność netto wzrosła do 3,9%. Przemysł ten niemal równie wysokie zyski osiągał także w 2005 roku.

Tabela. 17. Wyniki finansowe przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w latach 2000-2005

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Wskaźniki rentowności (w % przychodów netto)						
zysk brutto	1,32	2,58	3,03	2,58	4,77	4,41
zysk netto	0,24	1,19	1,99	1,56	3,87	3,54
akumulacja kapitału ^a	3,58	5,2	5,47	5,11	7,18	7,05
nadwyżka operacyjna	8,08	10,75	8,87	8,47	9,59	9,25
Zysk netto w mln zł	216	967	1926	1599	4650	4366
Koszty finansowe w % przychodów netto	3,42	4,2	2,36	2,34	1,5	1,33
Współczynnik płynności ^c	1,19	1,2	1,19	1,19	1,22	1,27
Stopa inwestowania ^d	1,39	1,28	1,15	1,36	1,63	1,37
Udział przedsiębiorstw ^e osiągających zyski netto w %						
w ogólnej liczbie firm	65,3	69,4	72,1	74,4	78,9	78,4
w przychodach przemysłu	70,9	73,6	78,3	79	83,3	85,8

Źródło: Obliczenia IERIGŻ na podstawie danych GUS o wynikach finansowych przedsiębiorstw zatrudniających ponad 9 osób.

^a zysk netto + amortyzacja; ^b zysk brutto + amortyzacja + koszty finansowe; ^c aktywa obrotowe / zobowiązania krótkoterminowe; ^d nakłady inwestycyjne / amortyzacja; ^e dotyczy jednostek zatrudniających ponad 50 i więcej osób.

Poziom rentowności przemysłu spożywczego jest już zatem wysoki, a zysk stał się głównym źródłem przychodów gotówkowych. Wpływy gotówki z zysku i amortyzacji (tzw. akumulacja kapitału) zwiększyły się do prawie 9 mld zł i były o ponad 50% wyższe niż w 2003 r. W latach 2003-2005 poprawiła się także bieżąca płynność finansowa (z 1,19 w 2003 r. do 1,27 w 2005 r.). Poprawa wyników ekonomicznych nastąpiła w przedsiębiorstwach prywatnych. Nieliczne przedsiębiorstwa publiczne osiągnęły globalnie ujemną rentowność.

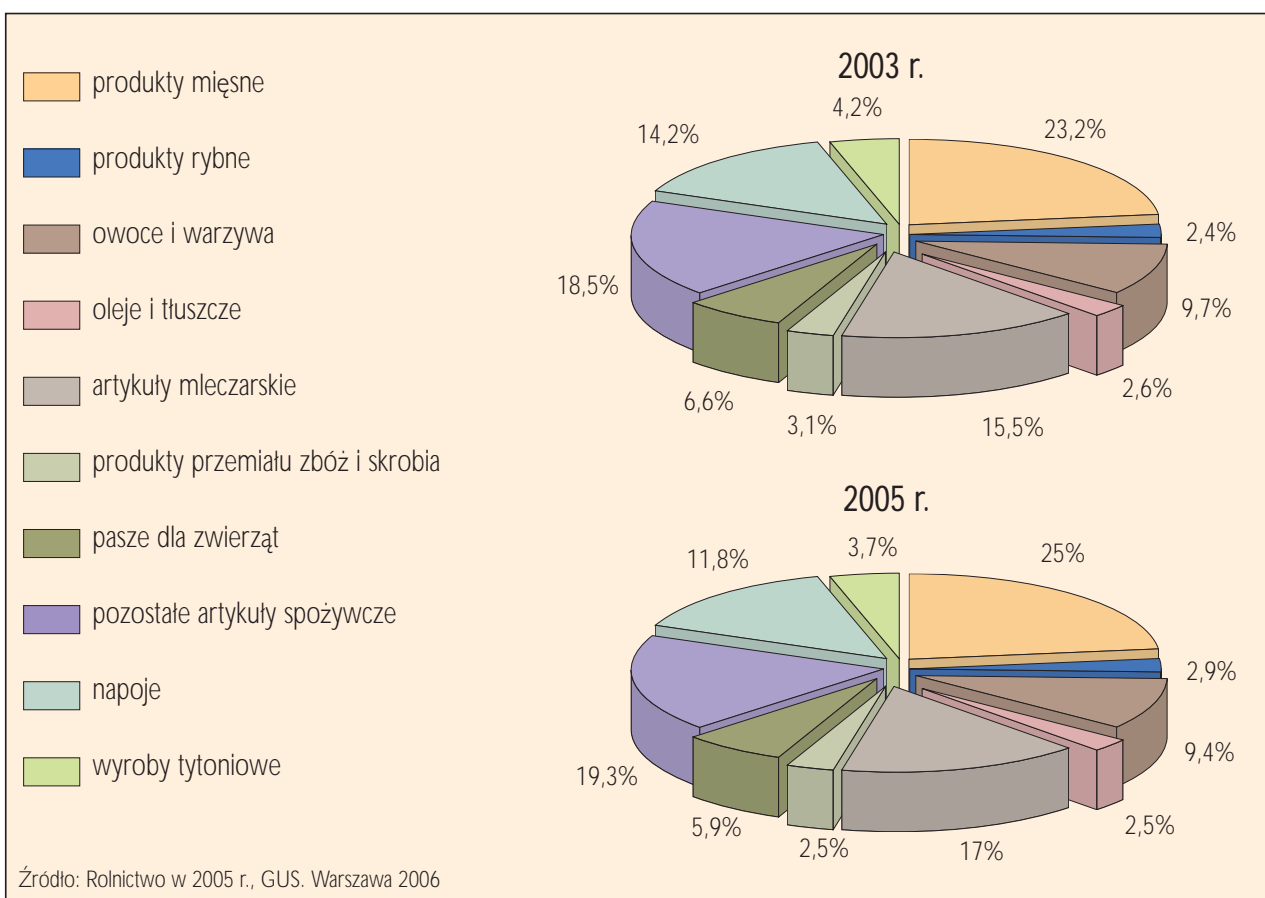
Produkcja przemysłu spożywczego

W strukturze sprzedaży produkcji przemysłu spożywczego największy udział ma od wielu lat przemysł mięsny, napojów i mleczarski.

W 2005 r. wzrosła produkcja prawie we wszystkich grupach wyrobów. Wyjątek stanowiły napoje i wyroby tytoniowe.

Największy wzrost, a zatem i udział w strukturze sprzedaży produkcji przemysłu spożywczego, zanotowano w produktach rybnych, w przetwórstwie mleka oraz w produktach mięsnych.

Ryc. 18. Struktura sprzedaży grup produktów w przemyśle spożywczym w 2003 i 2005 r. (w %)

Spożycie artykułów żywnościowych

Dochody ludności, od których zależy popyt na żywność są pochodną wzrostu PKB, który w 2005 r. wg wstępnych danych wzrósł o 3,2% w porównaniu do 2004 r. Spożycie ogółem wzrosło o 2,4%, przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw realnie brutto zwiększyło się o 1,2%, przeciętna emerytura i renta z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych o 0,3%.

Wydatki na żywność w gospodarstwach domowych w latach 2004 -2005 zwiększyły się, co wynikało przede wszystkim ze wzrostu cen produktów rolno-spożywczych (średniorocznie o 6,3% w roku 2004 i 2,1% w roku 2005).

PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY

Spożycie poszczególnych produktów wahało się pod wpływem kształtowania się ich cen, co oczywiście zależało od podaży i możliwości eksportu produktów po korzystnych cenach, a także od importu.

W 2005 r. w stosunku do 2004 r. najbardziej podrożały warzywa (o 4,2%, w tym ziemniaki o 17,2%), ryby (o 3,0%), owoce (o 2,7%) oraz mięso (o 2,6%). Nadal szybko drożało mięso wołowe (o 16,5%), natomiast spadły ceny drobiu (o 0,8%). Podrożało mleko (o 4,2%), sery (o 2,9%), a obniżyły się ceny jaj (o 9,1%).

W strukturze spożycia mięsa w 2005 r. kontynuowane były zmiany z poprzednich lat polegające na ograniczaniu spożycia wołowiny i wzroście spożycia drobiu.

Tab. 18. Spożycie podstawowych artykułów żywnościowych na 1 mieszkańca rocznie w latach 2004 i 2005 (w kg/1/szt.)

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005
Przetwory zbożowe	120	119	120	119	119
Ziemniaki	138	132	130	129	126
Warzywa	120	120	110	111	110
Owoce	40,9	51,1	54,5	55	54,1
Mięso i podroby	63,4	65,4	72,4	71,8	71,6
w tym: mięso ogółem	59,4	61,4	67,7	67,3	67,1
wieprzowe	39,1	38	41,2	39,2	39
wołowe	8,7	6,8	5,8	5,3	3,9
drobiowe	10,2	14,1	19,7	21,5	23,5
Tłuszcze jadalne					
w wadze handlowej	25,3	28,4	29,2	30,5	.
w tym: zwierzęce	7,2	6,6	6,9	6,6	6,6
roślinne	14,4	17,6	17,6	19,5	.
masło	3,7	4,2	4,7	4,4	4,2
Mleko krowie (w l)	195	191	181	174	174
Jaja kurze (w szt.)	154	186	214	211	215
Cukier	41,9	41,2	40,5	37,6	40,6
Wódki, likiery, inne napoje alkoholowe					
w przel. na 100% w l	3,5	2	2,4	2,5	2,4
Papierosy z tytoniu w szt.	2591	1954	1920	1927	1959

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 2006. GUS

Między podstawowymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych występuje zróżnicowanie spożycia różnych produktów, jakkolwiek zróżnicowanie przeciętnej wartości energetycznej i odżywczej dziennej racji pokarmowej jest niewielkie. Występuje również zróżnicowanie spożycia produktów z uwagi na liczebność rodzin, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania itp. Zauważa się duże różnice w poziomie spożycia podstawowych artykułów żywnościowych pomiędzy Polską i krajami UE, a także pomiędzy poszczególnymi krajami Unii.

Spożycie głównych produktów w Polsce, z wyjątkiem owoców, wołowiny, ryb i mleka mieści się w przedziale występującym w UE. Wymienione produkty w Polsce spożywane są w znacznie mniejszej ilości, głównie z uwagi na ich relatywnie wysokie ceny lub przyzwyczajenia kulinarne. Niższe spożycie występuje także w zakresie jaj, tłuszczów roślinnych i zwierzęcych oraz mięsa, z tym że wieprzowiny spożywamy więcej.

Program PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność

Od dnia 1 maja 2004 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podjął decyzję o rozpoczęciu działania nowego Programu PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność w miejsce dotychczas funkcjonującego programu Polska Dobra Żywność. Głównym celem Programu jest informowanie o wysokiej jakości produktów żywnościowych. Program ten jest dobrowolny i otwarty dla każdego przedsiębiorcy państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Znak PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność jest przyznawany tylko wyrobom, które spełniają kryteria, określone przez Kolegium Naukowe ds. jakości produktów żywnościowych, w skład którego wchodzi niezależni eksperci. Oznaczenie znakiem jakości PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność jest informacją, która ma pomagać konsumentowi w wyborze odpowiedniego dla niego produktu. Jednocześnie realizowany jest cel wspólnotowej polityki w zakresie żywności, polegający na poszerzaniu obszaru wysokiej jakości i różnorodności żywności na Wspólnym Rynku.

Oznaczenie to ma również na celu podnoszenie zaufania konsumenta do produktu żywnościowego poprzez informację o jego wysokiej i stabilnej jakości.

Prawo zgłoszenia wniosków o nadanie znaku PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność mają wyłącznie producenci i zgłoszenie jest nieodpłatne.

Programem objęte są następujące grupy produktów:

- 1) mięso i przetwory mięsne
- 2) jaja i przetwory jajczarskie
- 3) mleko i przetwory mleczne
- 4) owoce, warzywa (w tym ziemniaki), grzyby i ich przetwory
- 5) zboża i ich przetwory, w tym pieczywo
- 6) ryby, owoce morza i ich przetwory
- 7) napoje bezalkoholowe
- 8) wody mineralne
- 9) miód
- 10) wyroby cukiernicze i ciastkarskie
- 11) zioła i przyprawy
- 12) tłuszcze spożywcze
- 13) gatunkowe piwa i napoje spirytusowe
- 14) wyroby mieszane i wysoko przetworzone na bazie wymienionych wyżej surowców

Kontrolę produktów, które otrzymały znak PDŻ - Poznaj Dobrą Żywność, sprawuje Kolegium Naukowe ds. jakości produktów żywnościowych poprzez niezależne jednostki kontrolujące. W celu utrzymania stałego, bardzo wysokiego poziomu jakości oznaczonych produktów oraz wiarygodności pochodzenia surowców, Program zakłada maksymalne okresy obowiązywania znaku nadawanego:

- po raz pierwszy na okres do 3 lat
- po raz kolejny na okres do 5 lat.

Przed upływem ważności znaku producenci mogą zgłaszać się z wnioskiem o jego odnowienie, wówczas produkty zostaną poddane procedurze odnowienia. Znak może być uchylony przez Kolegium Naukowe, przed upływem okresu ważności, w przypadku niespełniania kryteriów jakościowych.

Po raz pierwszy znaki Programu „Poznaj Dobrą Żywność” zostały wręczone 21 września 2004 r. podczas Międzynarodowych Targów Przemysłu Spożywczego POLAGRA-FOOD. Obecnie 600 wyrobów pochodzących z 70 firm przemysłu rolno-spożywczego posiada znak PDŻ.

Szczegółowe informacje oraz pełną dokumentację zgłoszenia wraz z wymaganymi załącznikami można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl, a szczegółowych informacji udzielają pracownicy komitetu technicznego Programu tel. (+48-22) 623-16-30, fax (+48-22) 623-16-08, e-mail: pdz@minrol.gov.pl

Produkty regionalne i tradycyjne

Polska włączyła się w realizację unijnej polityki poprawy jakości wyrobów rolno-spożywczych poprzez ochronę unikalnych produktów o określonym pochodzeniu geograficznym lub wytworzonych tradycyjną metodą. Produkty takie mogą uzyskać potwierdzenie swojej wyjątkowości w wyniku rejestracji, ochrony i uzyskania znaków: „Chroniona Nazwa Pochodzenia”, „Chronione Oznaczenie Geograficzne” lub „Gwarantowane Tradycyjne Specjalności”.

W Unii Europejskiej od marca 2006 roku obowiązują nowe przepisy dotyczące rejestracji i ochrony nazw geograficznych i tradycyjnych. Są to następujące akty prawne:

Rozporządzenie Rady (WE) NR 509/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie produktów rolnych i środków spożywczych będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami;

Rozporządzenie Rady (WE) NR 510/2006 z dnia 20 marca 2006 r. w sprawie ochrony oznaczeń geograficznych i nazw pochodzenia produktów rolnych i środków spożywczych.

W Polsce system rejestracji produktów regionalnych i tradycyjnych uregulowany został ustawą o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Powyższa ustawa nadała kompetencje w zakresie spraw związanych z nazwami pochodzenia, oznaczeniami geograficznymi oraz nazwami specyficznego charakteru Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wprowadzony system kontroli gwarantuje niezmienną jakość ostatecznego wyrobu. Dzięki temu zwiększa się zaufanie nabywców do oznaczonych wyrobów i w efekcie popyt na nie.

Symbole graficzne potwierdzające regionalny lub tradycyjny charakter wyrobu rozpoznawane są w całej Europie przez miliony konsumentów. Prowadzone są akcje informacyjno-promocyjne współfinansowane ze środków unijnych skierowane do producentów wyjątkowych specjalów oraz do konsumentów – w Polsce akcja „Oryginalność pod ochroną”, której twarzą jest Robert Makłowicz.

Do lipca 2006 roku Polska przesłała do Komisji Europejskiej 9 wniosków o rejestrację nazw produktów regionalnych i tradycyjnych.

Produkty te to:

- 1) Oscypek (aplikuje o Chronioną Nazwę Pochodzenia)
- 2) Bryndza podhalańska (aplikuje o Chronioną Nazwę Pochodzenia)
- 3) Andruty kaliskie (aplikuje o Chronione Oznaczenie Geograficzne)
- 4) Kiełbasa lisecka (aplikuje o Chronione Oznaczenie Geograficzne)
- 5) Miód wrzosowy z Borów Dolnośląskich (aplikuje o Chronione Oznaczenie Geograficzne)
- 6) Staropolski miód pitny „półtorak” (aplikuje o Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność)
- 7) Staropolski miód pitny „dwójniak” (aplikuje o Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność)
- 8) Staropolski miód pitny „trójniak” (aplikuje o Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność)
- 9) Staropolski miód pitny „czwórniak” (aplikuje o Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność)

Polska ustawa wprowadziła dodatkowo możliwość utworzenia Listy Produktów Tradycyjnych. Procedura wpisu na Listę jest dużo prostsza niż rejestracja nazwy na poziomie UE. Na Liście mogą znaleźć się także wina i napoje spirytusowe.

Symbole graficzne potwierdzające wyjątkowy charakter produktu

Chroniona Nazwa
PochodzeniaChronione Oznaczenie
GeograficzneGwarantowana Tradycyjna
Specjalność

Zgodnie z ustawą, aby produkt został uznany za spełniający wymagania wpisu na Listę należy wykazać, że jest on wytwarzany od co najmniej 25 lat.

Do lipca 2006 roku na Listę Produktów Tradycyjnych wpisano ponad 150 produktów.

Szczegółowe informacje na temat procedur rejestracji omawianych wyrobów i korzyści związanych z uczestnictwem w systemie ochrony nazw produktów prezentowane są na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (www.minrol.gov.pl), szczegółowych informacji udzielają pracownicy Wydziału Oznaczeń Geograficznych tel. (048 22) 623 27 07, e-mail: oznaczenia@minrol.gov.pl.

Ogólne informacje o rybołówstwie w Polsce

W Polsce rybołówstwo obejmuje połowy bałtyckie i dalekomorskie oraz rybactwo śródlądowe. Udział polskich połowów morskich i śródlądowych w połowach w światowych jest znikomy, wynosi 0,3%. Połowy na 1 mieszkańca są w Polsce ponad dwukrotnie mniejsze niż średnio w świecie.

Strefa przybrzeżna Morza Bałtyckiego obejmuje 36 gmin na terenie 18 powiatów w trzech województwach: pomorskim, zachodniopomorskim, a także częściowo warmińsko-mazurskim (część Zalewu Wiślanego). Długość polskiego wybrzeża wynosi 528 km. Na polskim wybrzeżu znajduje się 59 przystani, portów i miejscowości o statucie portu rybackiego, z czego 10 portów ma istotne znaczenie dla rybołówstwa kutrowego. Polskie obszary morskie składają się z: morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego oraz wyłącznej strefy ekonomicznej. Powierzchnia polskich obszarów morskich na Bałtyku wynosi 32,4 tys. km², w tym morze terytorialne 8628 km². Morze Bałtyckie jest akwenem wysłodzonym, w którym średnie zasolenie zmniejsza się w miarę oddalania od cieśnin duńskich. Polskie Obszary Morskie uznawane są za bogate w zasoby rybne. Produktivność rybacka wynosi tu średnio 35,9 kg z hektara, podczas gdy średnia dla całego Bałtyku wynosi 18,5 kg z hektara. Polska jest krajem, w którym tradycja rybacka sięga kilku pokoleń i stanowi ważny element gospodarki.

Polska to kraj o stosunkowo dużej liczbie jezior; zbiorników większych niż 1 ha jest 7 tysięcy, a ich powierzchnia przekracza 280 tys. ha. Połowy śródlądowe odbywają się także w stawach hodowlanych i rzekach.

W 2005 nastąpiło ograniczenie połowów morskich przy jednoczesnym utrzymaniu poziomu podaży ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy w wyniku wzrostu importu.

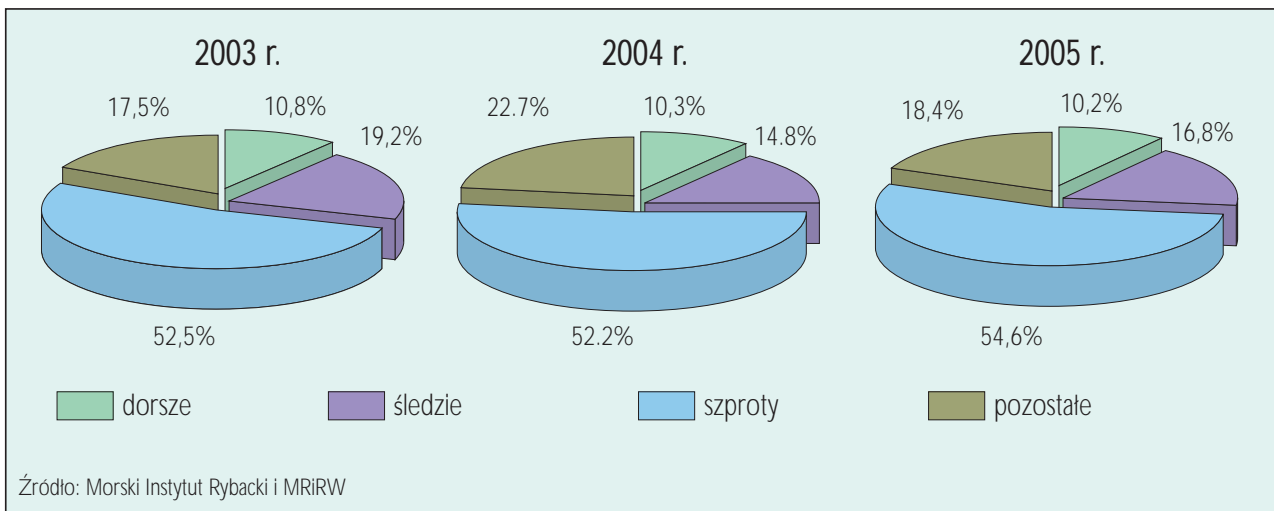
Tab. 19. Bilans ryb w Polsce w latach 1995-2005 w wadze żywej (w tys. ton)

Wyszczególnienie	1995	2000	2004	2005 ^{/x}	2005		
					1995=100	2000=100	2004=100
Połowy morskie	405,2	220,5	173,6	136,3	33,6	61,8	78,5
w tym bałtyckie	129,6	141,1	153,8	124,3	95,9	88,1	80,8
- połowy ryb nie-konsumpcyjne	.	.	38,0	30,5	x	x	80,3
- dalekomorskie	275,6	59,0	19,8	12,0	4,4	20,3	60,6
Połowy śródlądowe i akwakultura	45,0	55,0	53,0	54,1	120,2	98,4	102,1
Razem połowy konsumpcyjne	450,2	275,5	188,5	159,8	35,5	58,0	84,8
Import	316,1	456,2	481,5	521,5	164,9	114,3	108,3
Eksport	327,6	249,8	236,4	273,2	83,3	109,4	115,6
w tym:							
eksport z burty	196,8	86,7	31,7	22,0	11,2	25,4	69,4
eksport z lądu	130,8	163,1	204,7	251,2	192,0	154,0	122,7
Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy	438,7	481,9	433,4	408,1	93,0	84,7	94,2

Źródło: dane Morskiego Instytutu Rybactwa oraz szacunek IERIGŻ-PIB na podstawie danych Instytutu Rybactwa Śródlądowego

^{/x} - szacunek IERIGŻ

Ryc. 19. Struktura połowów morskich według ważniejszych gatunków ryb (w tys. ton)

Podstawową przyczyną spadku połowów była ich niska opłacalność, spowodowana niskimi cenami ryb i wysokimi cenami paliwa, wydłużonym okresem zakazu połowu dorszy oraz dużą liczbą dni sztormowych. Dodatkowym czynnikiem ograniczającym wielkość połowów na Bałtyku była realizacja programu redukcji potencjału połowowego (tzw. programu złomowego). Zmniejszyły się także połowy jeziorowe i wędkarskie, natomiast zwiększyły się w akwakulturze.

W 2005 r. spożycie ryb wyniosło w Polsce 11,43 kg/osobę i było jednym z najniższych spośród krajów UE, o ponad 50% niższe niż średnio w 15 krajach UE i o ponad 30% w porównaniu do 25 krajów UE. W spożyciu dominują ryby morskie (86% całkowitej konsumpcji ryb w Polsce). W 2005 r. nastąpiła zmiana lidera na liście najbardziej popularnych gatunków ryb. Najczęściej spożywaną rybą w Polsce były mintaje, podczas gdy od szeregu lat najwięcej konsumowano śledzi.

Flota rybacka

Wdrożony, po integracji z UE, program restrukturyzacji floty rybackiej spowodował złomowanie w okresie do końca 2005 r. 297 bałtyckich statków o pojemności 12,6 tys. GT oraz jeden statek dalekomorski (Acamar) o pojemności 3,7 tys. GT. W 2005 r. pojawiły się w polskiej flocie rybackiej również nowe statki, m. in. dwa statki dalekomorskie.

Redukcja floty trwa nadal. Przewiduje się, że na koniec 2006 r. polska flota rybacka będzie liczyć o dalsze 100 statków mniej, co oznacza, że w porównaniu do 1 maja 2004 r. będzie mniejsza o ok. 45%.

Rybołówstwo morskie

W 2005 r. zmniejszyły się połowy zarówno bałtyckie jak i dalekomorskie. Praktycznie w żadnym z gatunków ryb, których połowy są limitowane, nie wykorzystano przyznaných kwot. W połowach dalekomorskich największy udział mają kryl i karmazyny (łącznie 56,5% w 2005 r. wobec 60,4% w 2004 r.).

Tab. 20. Stan polskiej floty rybackiej

Wyszczególnienie	01.05.2005 r.		31.12.2005 r.		zmiana w %	
	liczba	tys. GT	liczba	tys. GT	liczba	tys. GT
Flota ogółem	1280	47,3	975	30,3	-24	-35
dalekomorska	6	10,3	3	9,4	-50	-41
bałtycka						
w tym: kutry	411	32	249	19,8	-39	-38
łodzie	863	5	723	4,3	-16	-15

Źródło: MRIRW – rejestr statków rybackich

Tab. 21. Dostępne limity połowowe na Bałtyku i ich wykorzystanie w latach 2003-2005 (w tys. ton)

Gatunek	2003	2004	2005	2005 2003=100
Szprot				
limit	80,2	110,9	141,3	176,2
połowy	84,1	90,6	74,4	88,5
% wykorzystania	104,9	81,7	52,6	x
Śledź				
limit	29,3	28,9	33,8	115,4
połowy	30,7	25,5	21,8	71
% wykorzystania	105	88,3	64,5	x
Dorsz				
limit	15,9	15,8	13,1	82,4
połowy	16	16,4	12,8	80
% wykorzystania	100,7	103,6	97,6	x
Łosoś bałtycki				
limit (tys. szt.)	42,4	28,4	28,3	66,7
połowy(tys. szt.)	35,2	25	21,9	62,2
% wykorzystania	83	88,1	77,4	x

Źródło: Morski Instytut Rybacki i MRIRW

Rybactwo śródlądowe

Produkcja ryb słodkowodnych w 2005 r. wyniosła 54,1 tys. ton i była o 2% większa niż w 2004 r. W 2005 r. postępował proces zmniejszania się połowów ryb w naturalnych zbiornikach śródlądowych. Wzrastają natomiast połowy w akwakulturze, przy czym zmniejsza się znaczenie produkcji karpia, choć nadal dominują one w połowach ryb słodkowodnych. W stawach hodowlanych zwiększa się produkcja pstrągów, drugiego gatunku pod względem wielkości połowów. Powoli zwiększa się produkcja jesiotra, lina i suma.

Tab. 22. Produkcja ryb słodkowodnych (bez materiału zarybieniowego) w latach 2000-2005 (w tys. ton).

Wyszczególnienie	2000	2003	2004	2005x/	2005	
					2000=100	2004=100
Akwakultura razem	36,4	35	34,8	36,4	100	104,6
w tym:						
karpie	23,5	19,5	18,3	18,3	77,9	100
pstrągi	11,2	13,5	14,6	16,2	144,6	110,9
Zawodowe połowy jeziorowe	3,38	3,44	2,89	2,8	82,8	96,9
Wędkarstwo	18	18,3	15,4	14,9	82,8	96,7
Ogółem:	57,8	56,8	53	54,1	93,6	102,1

Źródło: Instytut Rybactwa Śródlądowego i IERIGŻ

x/ szacunek IERIGŻ

Akwakultura w Polsce (głównie stawy karpiove i pstrągowe) znacząco różni się od akwakultury krajów UE, gdzie dominuje akwakultura morska, a śródlądowa to głównie produkcja pstrąga. Polska jest jednym z największych w Europie producentów karpia.

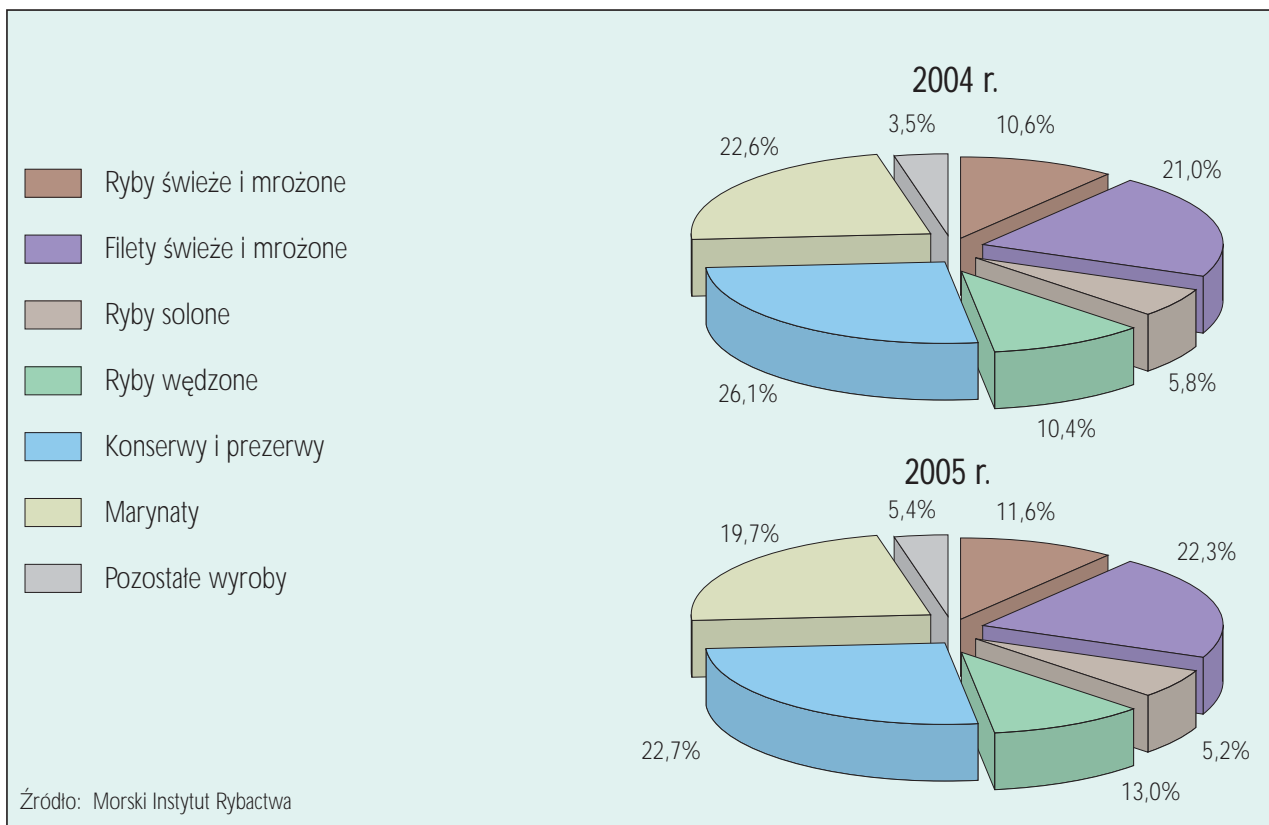
Przetwórstwo rybne

Według stanu na koniec lutego 2006 r. do rejestru Głównego Inspektoratu Weterynarii wpisanych było 195 zakładów przetwórczych uprawnionych do handlu produktami rybnymi na obszarze UE. Z okresu przejściowego na dostosowanie do wymogów UE korzysta 39 przetwórnictw rybnych, a około 50 zakładów dopuszczonych jest do tzw. sprzedaży bezpośredniej na rynki lokalne.

W 2005 r. nastąpił wzrost produkcji we wszystkich grupach wyrobów i zawierał się w przedziale 8-9% w przypadku ryb świeżych i ryb solonych, do 93% w odniesieniu do filetów świeżych. W mniejszej skali zwiększyła się produkcja konserw i marynat. Łącznie produkcja finalna przetwórstwa rybnego na lądzie wyniosła w 2005 r. 325 tys. ton (o 5,5% więcej niż w 2004 r.) i osiągnęła wartość 3150 mln zł (o 10,5% większą niż w 2004 r.).

Przetwórstwo ryb charakteryzuje się bezpieczną sytuacją finansową, generuje środki pieniężne na poziomie prawie 4% przychodów netto, posiada od kilku lat płynność finansową, w tym wysoki współczynnik szybkiej płynności (ponad 0,5). Od 2003 r. w przetwórstwie ryb trwa ożywienie inwestycyjne. W latach 2004-2005 nakłady inwestycyjne były ponad dwukrotnie większe od kwoty amortyzacji. Przy wsparciu środków z programów pomocowych UE, zakłady przetwórstwa rybnego podjęły szereg inwestycji modernizacyjnych, dostosowujących proces produkcyjny do wymogów sanitarno-weterynaryjnych i jakościowych UE.

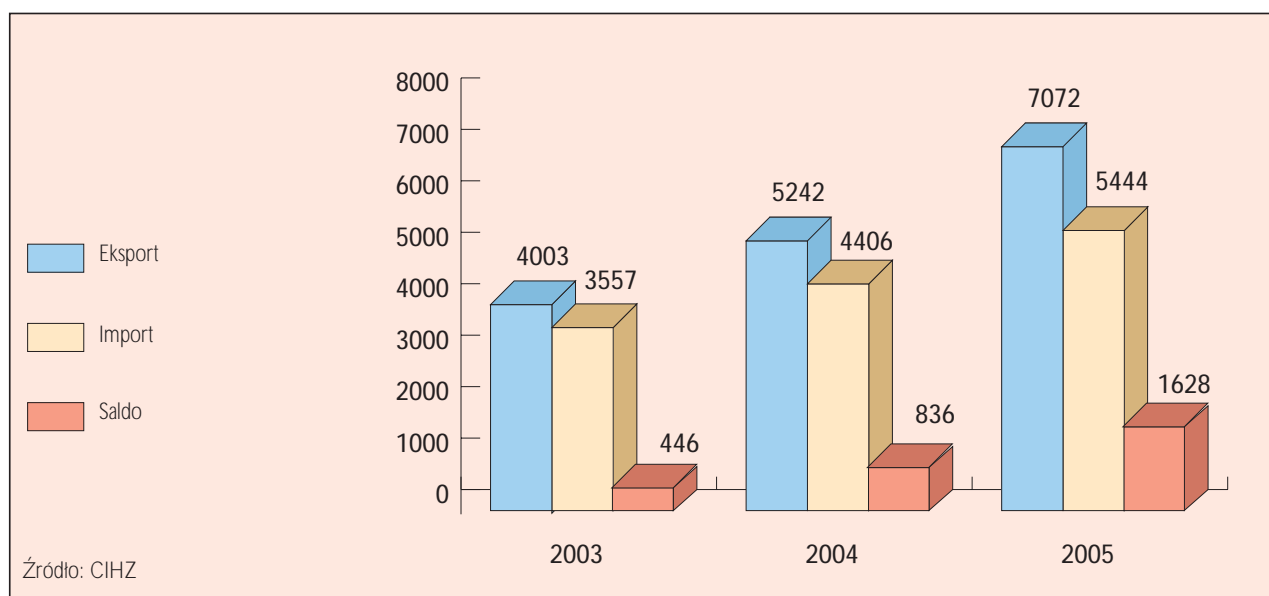
Ryc. 20. Struktura produkcji przetwórstwa rybnego w zakładach zatrudniających 50 i więcej osób (w %)

Ogólne informacje o obrotach zagranicznych towarami rolno-spożywczymi

W 2005 r. kontynuowany był dynamiczny wzrost polskiego eksportu rolno-spożywczego. Drugi rok z rzędu prawie podwojone zostało dodatnie saldo naszych obrotów z zagranicą. Wartość wywozu przekroczyła 7 mld EUR., zwiększając się o 35% w porównaniu do 2004 r., a import osiągnął wartość 5,4 mld EUR, tj. o 24% wyższą niż w 2004 r.

Ryc. 21. Wyniki obrotów handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi w latach 2003-2005 (w mln EUR)

Rok 2005 był korzystny dla polskiego handlu zagranicznego wszystkimi towarami. Eksport wzrastał szybciej niż import. Jednak wzrost obrotów towarami rolno-spożywczymi był większy niż pozostałych artykułów, co zapewniło wzrost jego udziału w ogólnej wartości eksportu i importu.

Potencjał eksportowy sektora rolno-spożywczego okazał się tak duży, że pozwolił na dynamiczny wzrost mimo nierównych warunków konkurencji w porównaniu do krajów UE – 15.

Tab. 23. Udział towarów rolno-spożywczych w obrotach zagranicznych Polski (w %)

Udział towarów rolno-spożywczych w	2000	2003	2004	2005
- eksporcie ogółem	8,4	8,4	8,7	9,9
- imporcie ogółem	6,5	5,9	6,1	6,8

Źródło: CIHZ

Geograficzna struktura handlu towarami rolno-spożywczymi

W 2005 r. po raz kolejny zwiększyło się znaczenie państw UE jako partnerów handlowych Polski. Już ponad 74% eksportu i 63% importu rolno-spożywczego realizowane było w wymianie w ramach UE. Najszybciej wzrastał eksport do nowych członków UE.

Tab. 24. Handel zagraniczny towarami rolno-spożywczymi w latach 2004-2005 według ugrupowań państw (w mln EUR)

Wyszczególnienie	Eksport			Import			Saldo	
	2004	2005	%	2004	2005	%	2004	2005
UE	3782	5238	138,5	2764	3442	124,5	1018	1796
w tym: UE-15	2988	4086	136,7	2396	2978	124,3	592	1109
UE-10	794	1152	145,1	368	464	126,1	426	687
WNP	685	861	125,7	91	139	152,7	594	722
NAFTA 1/	195	194	99,5	110	110	100	85	83
EFTA 2/	60	63	105	178	230	129,2	-118	-167
Pozostałe	521	716	137,4	1264	1522	120,4	-743	-806
RAZEM:	5242	7072	134,9	4406	5444	123,6	836	1628

Źródło: CIHZ

1/ USA, Kanada, Meksyk 2/ Norwegia, Szwajcaria, Islandia, Lechstein

Trzecia część polskiego eksportu do Unii trafiła na rynek niemiecki. Do Niemiec sprzedawano szeroki wachlarz produktów, występowały także pewne specjalności eksportowe. Prawie połowa eksportowanych z Polski przetworów owocowych kierowana była na rynek niemiecki, przetworów rybnych trafiło na ten rynek ponad 50%, a mięsa drobiowego 50%. Rynek niemiecki stał się także dominującym odbiorcą olejów roślinnych. Około 20-30% polskiego eksportu mleka w proszku, wyrobów cukierniczych, przetworów z warzyw, jak również świeżych owoców i warzyw trafiło do Niemiec.

W imporcie z Unii udział Niemiec przekraczał ¼. Wśród sprowadzanych produktów najważniejsze były wyroby cukiernicze, kawa, herbata i przyprawy, składniki pasz, tłuszcze roślinne oraz mięso wieprzowe.

Dodatni bilans obrotów z Niemcami wyniósł w 2005 r. – 906 mln EUR i zwiększył się o ponad 211 mln EUR (o 30%) w porównaniu do 2004 r.

Drugim co do wielkości obrotów z krajów UE była Holandia, z tym, że saldo obrotów było dla Polski niekorzystne (-106,6 mln. EUR). Eksportowaliśmy do Holandii głównie przetwory owocowe, świeże warzywa, mleko i mięso, a importowaliśmy składniki pasz, kwiaty, czekoladę, mięso, ryby i warzywa.

W pierwszej piątce unijnych partnerów handlowych znalazły się też Włochy, Czechy i Dania. Z Włochami i Czechami mamy dodatnie saldo obrotów, a z Danią ujemne. Do Włoch sprzedawano prawie wyłącznie produkty zwierzęce, a importowaliśmy głównie

świeże owoce, wina, oliwę, wyroby cukiernicze. W eksporcie do Czech największą wartość miały słodycze, produkty ogrodnictwa oraz mleczarstwa, a w imporcie sód, słodycze i zboża.

Z Danii importowaliśmy przede wszystkim mięso, ryby i komponenty pasz, a eksportowaliśmy także ryby i mięso oraz sery i słodycze.

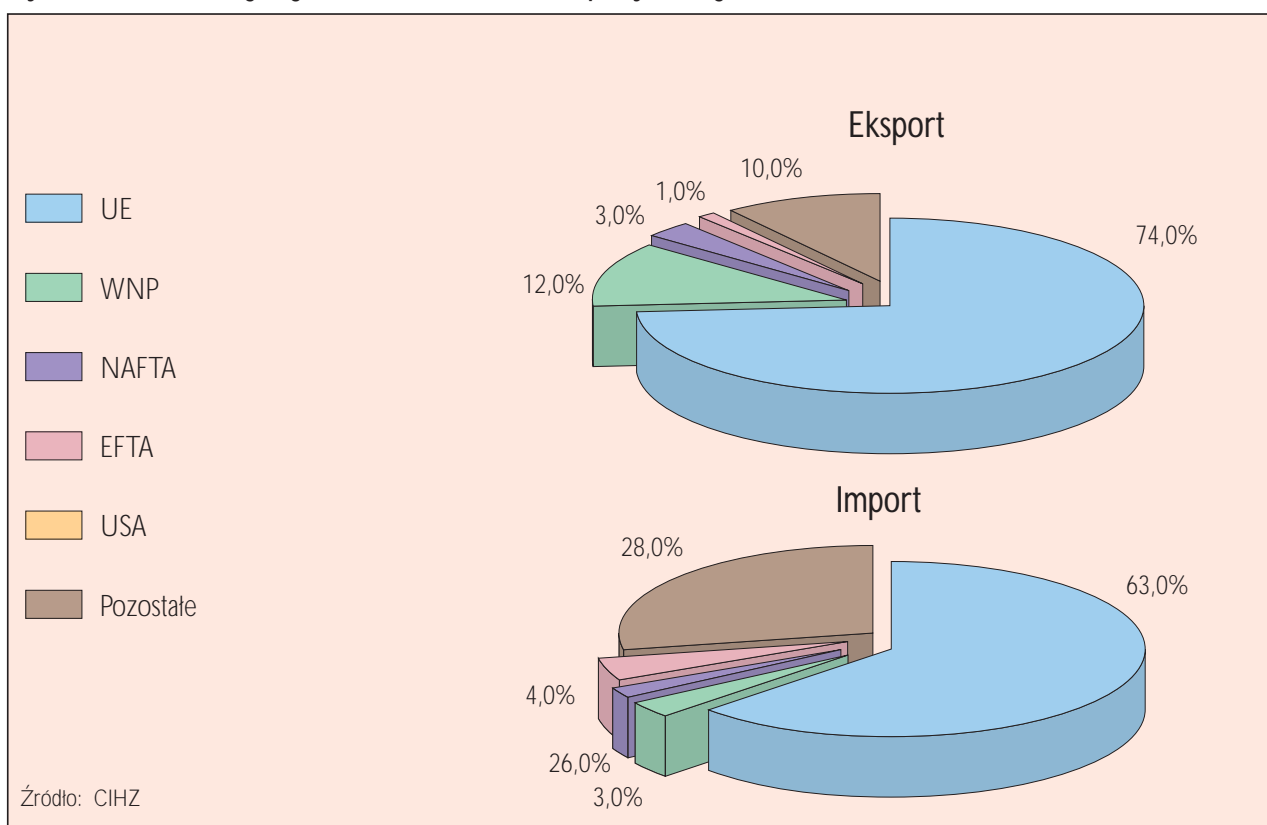
Obroty handlowe z Rosją – naszym największym, pozaunijnym partnerem handlowym – obejmowały przede wszystkim eksport, którego wartość przekroczyła 0,5 mld EUR. Import z Rosji był dziesięciokrotnie niższy, co pozwoliło na osiągnięcie dodatniego salda w wysokości 453 mln EUR. Eksportowaliśmy przede wszystkim produkty ogrodnicze, a importowaliśmy przetwory z ryb. Rosja była piątym największym partnerem Polski w handlu rolno-spożywczym, a drugim rynkiem zbytu z 7% udziałem w naszym eksporcie.

Kolejne państwa pozaunijne były już w drugiej dziesiątce partnerów handlowych pod względem wartości obrotów. Otwierały je Argentyna i Stany Zjednoczone. Obroty z Argentyną polegały prawie wyłącznie na imporcie, głównie śruty sojowej, owoców i ryb. Ujemne saldo wynosiło – 325 mln EUR i było największe wśród partnerów Polski.

W eksporcie do USA ponad połowę stanowiły przetwory mięsne, alkohole i słodycze. Ważne pozycje w imporcie stanowiły tytoń, wina, owoce i ryby. Dodatnie saldo wyniosło 67,4 mln EUR, ale było niższe niż w 2004 r. (73,2 mln EUR).

Spośród znaczniejszych dla Polski rynków rolno-spożywczych można wymienić Ukrainę, Norwegię i Chiny, z których to państw tylko Ukraina liczyła się jako rynek zbytu, zaś Chiny i Norwegia jako dostawcy towarów do Polski.

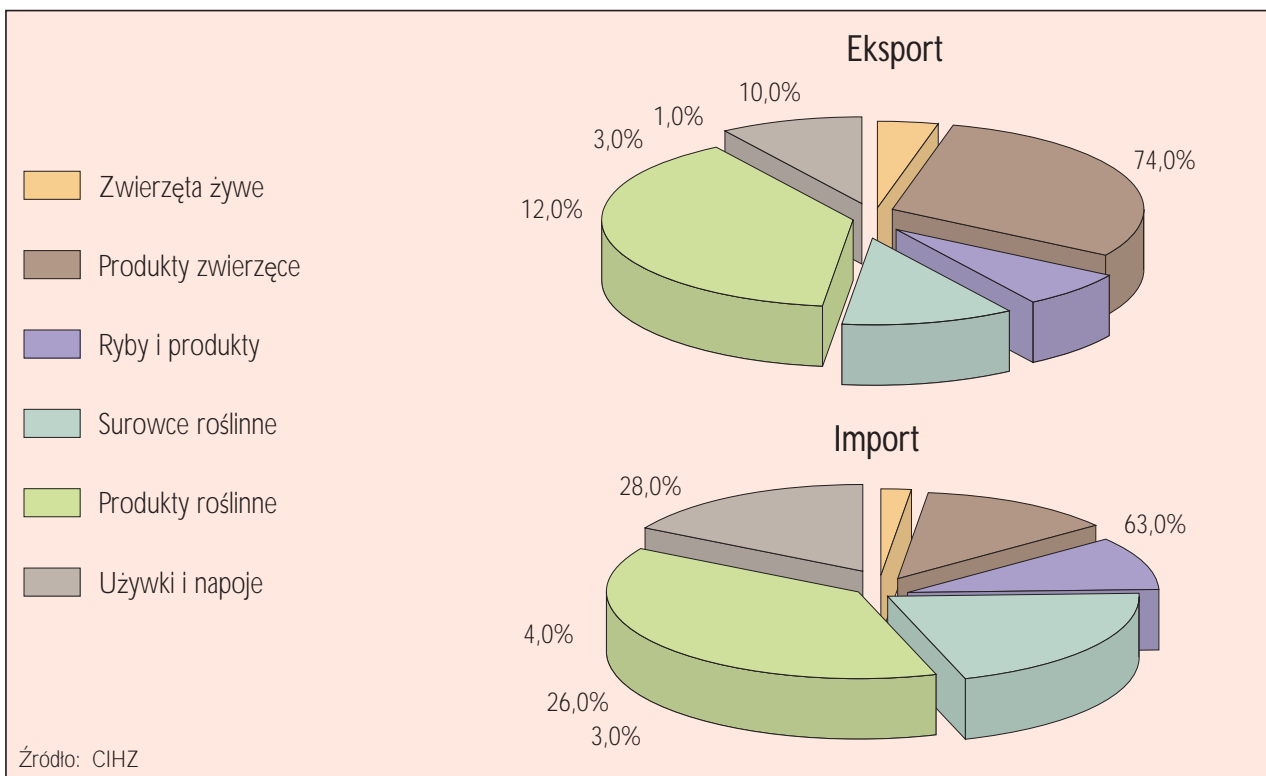
Ryc. 22. Struktura geograficzna handlu rolno-spożywczego w 2005 r. (w %)

Struktura towarowa handlu rolno-spożywczego

W 2005 r. nastąpił wzrost obrotów we wszystkich grupach produktów rolno-spożywczych, zarówno po stronie eksportu jak i importu. Podobnie jak w latach ubiegłych w eksporcie największy udział miały przetwory roślinne i zwierzęce (łącznie w 2005 r. 69%), a w imporcie produkty i surowce roślinne oraz używki i napoje (77%).

Ryc. 23. Struktura towarowa handlu rolno-spożywczego w 2005 r. (w %)

W 2005 r. wartość eksportu zwiększyła się o 1830 mln EUR, z tego ponad 700 mln EUR to przyrost wartości sprzedaży produktów zwierzęcych takich jak: produkty mleczarskie (zwłaszcza mleko w proszku) oraz mięso czerwone i drobiowe. Drugą grupą produktów o wysokim wzroście eksportu to przetworzone produkty roślinne (wzrost o ok. 540 mln EUR).

Tab. 25. Handel zagraniczny towarami rolno-spożywczymi według grup towarowych w latach 2003-2005 (w mln EUR)

Wyszczególnienie	Eksport				Import			
	2003	2004	2005	% wzrostu 2005 2004=100	2003	2004	2005	% wzrostu 2005 2004=100
Zwierzęta żywe	151	221	288	130,3	39	66	95	143,9
Produkty zwierzęce	1041	1433	2146	149,8	295	493	685	138,9
Ryby i produkty	263	371	478	128,8	326	393	538	136,9
Surowce roślinne	453	609	792	130	843	1003	1124	112,1
Produkty roślinne	1810	2194	2735	124,7	1432	1712	2099	122,6
Używki i napoje	286	413	633	153,3	621	740	902	121,9
RAZEM:	4003	5242	7072	134,9	3557	4406	5444	123,6

Źródło: CIHZ

We wzroście wartości importu największy udział miały produkty pochodzenia zwierzęcego tj. zwierzęta żywe i mięso, zwłaszcza wieprzowe oraz ryby.

W 2005 r. nastąpił dynamiczny wzrost eksportu zbóż (z 289,2 tys. ton w 2004 r. do 1 354,4 tys. ton), co wpłynęło na powstanie dodatniego salda obrotów (+ 30,7 mln EUR) wobec ujemnego w ubiegłych latach (- 41,7 mln EUR w 2003 r. i - 144,3 mln EUR w 2004 r.).

Choć wzrost eksportu dotyczył większości produktów rolno-spożywczych, to produkty o największym udziale w zasadzie pozostały bez większych zmian. W imporcie zanotowano nieco większe zmiany, choć makuchy sojowe pozostały nadal na pierwszym miejscu.

Tab. 26. Dziesięć produktów o największym udziale w eksporcie i imporcie (w mln EUR)

Produkty	Eksport			Produkty	Import		
	2004	2005	Udział w 2005		2004	2005	Udział w 2005
1. Mięso drobiowe	242	345	4,9	1. Makuchy sojowe	332	372	6,8
2. Pieczywo cukiernicze	239	340	4,8	2. Mięso wieprzowe	150	275	5
3. Soki	244	303	4,3	3. Filety rybne	171	224	4,1
4. Mleko w proszku	207	280	4	4. Koncentraty białkowe i inne	182	204	3,7
5. Sery i twarogi	191	272	3,8	5. Cytrusy	207	201	3,7
6. Produkty czekoladowe	242	268	3,8	6. Kawa	117	148	2,7
7. Mięso wieprzowe	169	246	3,5	7. Tytoń surowy	115	147	2,7
8. Koncentraty białkowe i inne	173	233	3,3	8. Produkty czekoladowe	91	133	2,4
9. Świeża wołowina	96	224	3,2	9. Karmy dla zwierząt	97	131	2,4
10. Mrożone owoce	217	222	3,1	10. Banany	100	126	2,3

Źródło: CIHZ

Wysokie tempo wzrostu polskiego eksportu rolno-spożywczego i poprawa salda obrotów utrzymuje się także w pierwszych miesiącach 2006 r. Szanse na dalszy wzrost daje dodatkowo uzyskanie dostępu do bardzo lukratywnego rynku mięsa w Japonii, a także wywóz na inny znaczący rynek tj. do Korei Południowej. Rozszerzają się więc horyzonty naszego eksportu rolno-spożywczego, choć rynek unijny jest i pozostanie najważniejszym obszarem naszych kontaktów handlowych.

Środki finansowe krajowe i z budżetu Unii Europejskiej

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej zdecydowanie zwiększyło poziom wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich. W porównaniu do 2003 r. tj. roku przed akcesją w 2005 r. nastąpiło potrojenie wydatków na rolnictwo, rozwój wsi i rynków rolnych. Środki krajowe zwiększyły się w tym czasie o 59%, a z UE 11-krotnie.

Tab. 27. Wydatki na wsparcie rolnictwa, rynków rolnych i rozwoju wsi w latach 2003-2005 (w mln zł)

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2005 2003	2005 2004
Ogółem wydatki (I+II)	5 080,5	9 207,6	14 936,7	294	162,2
I. Budżet krajowy	4 378,6	7 108,6	6 977,3	159,3	98,2
z tego:					
1. Rolnictwo i łowiectwo	491,3	518,4	533,5	108,6	102,9
w tym:					
- postęp biologiczny	160,1	139,6	119,8	74,8	85,8
- rolnictwo ekologiczne	7,0	7,0	6,6	94,3	94,3
- zwalczanie chorób zakaźnych	-	-	166,4	x	x
- dopłaty do oprocentowania kredytów na cele rolnicze	74,6	98,8	42,7	57,2	43,2
2. Rybołówstwo i rybactwo	15,4	19,8	99,5	64,6	50,3
3. Rozwój wsi	1 934,4	4 614,5	4 791,4	247,7	103,8
w tym:					
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	1 922,4	1 679,3	1 999,2	104,0	119,0
- płatności uzupełniające do gruntów rolnych	-	2 573,0	1 822,9	x	70,8
4. Rynki rolne	781,7	864,9	584,4	74,8	67,6
w tym:					
- Agencja Rynku Rolnego	753,1	834,0	554,7	73,7	66,5
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych	20,5	20,7	19,3	94,1	93,2
II. Środki z Unii Europejskiej	702,0	2 099,0	7 959,4	1 133,8	379,2
w tym:					
- program Phare	111,9	99,9	47,2	42,2	47,2
- program SAPARD	590,1	877,2	1 341,5	227,3	152,9
- środki z funduszy strukturalnych:	-	-	1 063,5	x	x
- na współfinansowanie rolnictwa, rozwoju wsi	-	-	852,8	x	x
- na rybołówstwo i przetwórstwo ryb	-	-	210,7	x	x
- wspólna polityka rolna i rybacka	-	1 121,9	5 507,1	x	490,9

W dziale „Rolnictwo i łowiectwo” realizowane były głównie wydatki bieżące i majątkowe związane z działalnością statutową jednostek budżetowych i realizacją projektów pomocowych, a także zadań z zakresu postępu biologicznego, ochrony roślin i rolnictwa ekologicznego. Środki na realizację części zadań ulegają zmniejszeniu, w wyniku dostosowywania krajowej polityki rolnej do unijnej i ograniczenia finansowe niektórych zadań jako niezgodnych z WPR. Znaczącą, nową pozycję w 2005 r. stanowiły wydatki związane z wykluczeniem lub potwierdzeniem podejrzenia o wystąpienie ognisk ptasiej grypy (166,4 mln zł).

W dziale „Rozwój wsi” finansowano Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w zakresie działań statutowych, współfinansowania projektów Phare oraz realizacji programu SAPARD. W ramach tego działu środki przeznaczone zostały na uzupełnienie płatności bezpośrednich.

W dziale „Rynki rolne” główne wydatki wiązały się z finansowaniem działalności Agencji Rynku Rolnego, w tym w zakresie interwencji na rynkach rolnych w części finansowanej z budżetu krajowego.

Płatności bezpośrednie do gruntów rolnych

Wprowadzony w roku 2004 system płatności obszarowych w Polsce jest systemem uproszczonym. Wsparcie finansowe dla gospodarstw rolnych przyznawane jest proporcjonalnie do powierzchni użytków rolnych, niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności rolniczej. Zgodnie z wytycznymi Unii Europejskiej, system ten będzie mógł funkcjonować w nowych państwach członkowskich maksymalnie 5 lat. Najpóźniej w 2009 roku, Polska musi dokonać zmian w zakresie wdrażania tego instrumentu.

Zgodnie z Ustawą z dnia 18 grudnia 2003 r. o płatnościach bezpośrednich do gruntów rolnych (Dz. U. z 2004 r., nr 6, poz. 40, Nr 42, poz. 386), system płatności bezpośrednich składa się z dwóch elementów: Jednolitej Płatności Obszarowej (JPO) oraz Uzupełniających Płatności Obszarowych (UPO). JPO przysługuje do wszystkich użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej. Płatności uzupełniające stosowane są do powierzchni określonych roślin uprawnych. Wnioski o płatności bezpośrednie przyjmowane są raz do roku. Płatności dokonywane są w okresie od 1 grudnia do 30 czerwca kolejnego roku kalendarzowego. Termin ten jest jednolity dla wszystkich państw Unii Europejskiej.

Pierwsza kampania płatności w 2004 r. była przedsięwzięciem udanym, którego realizacja pozwoliła na przełamanie wielu stereotypów odnośnie dostępności pomocy unijnej. Środki przekazane beneficjentom nie tylko wzmocniły finansowo gospodarstwa rolne, ale również zachęciły do ubiegania się o nowe, kolejno uruchamiane instrumenty pomocy. W pierwszej kampanii Agencja otrzymała ponad 1,4 mln wniosków o pomoc. Do 31 maja 2006 r. 1 381 583 beneficjentów otrzymało przyznane płatności w łącznej kwocie 6 339 422,5 tys. zł.

W kampanii 2005, zgodnie ze spodziewanym wzrostem liczby wnioskujących, Agencja zarejestrowała 1 483 628 wniosków o pomoc, czyli o 6% więcej w stosunku do roku 2004. Również łączna powierzchnia deklarowana w 2005 r. wzrosła w stosunku do powierzchni z wniosków złożonych w 2004 r. o około 4%. Do 31 maja 2006 r. 1 407 301 beneficjentów otrzymało swoje płatności na kwotę 6 325 674,6 tys. zł.

W kampanii 2006 ARiMR przekazała wszystkim beneficjentom, którzy otrzymali płatności w 2005 r., wnioski spersonalizowane, których zadaniem było ułatwienie wypełnienia dokumentów.

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich został uruchomiony przez ARiMR 2 sierpnia 2004 r. Celem tego programu jest wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz polepszenie kondycji gospodarstw rolnych. Poszczególne działania pomocowe przyjęte do realizacji w ramach polskiego PROW uwzględniają aspekty społeczne, ekonomiczne i środowiskowe oraz stanowią spójne uzupełnienie realizowanego w ramach funduszy strukturalnych SPO „Restrukturyzacja...”.

W ramach PROW wdrażanych jest 8 działań. Dodatkowo w budżecie Planu przewidziano środki na finansowanie dwóch działań wdrażanych na podstawie innych schematów wsparcia rolnictwa (uzupełnienie płatności obszarowych i dofinansowanie projektów, złożonych w ramach Programu SAPARD). W latach 2004 - 2006 na realizację PROW zaprogramowano środki krajowe i unijne w łącznej kwocie ponad 3,6 mld EUR (wkład Wspólnoty wynosi 2 866,4 mln EUR, wkład Polski – 726 mln EUR).

Pierwsze działania w ramach PROW zostały uruchomione w sierpniu 2004 r. (poza ONW

Tab. 28. Stan realizacji PROW na dzień 31 maja 2006 r.

Nazwa działania	Liczba złożonych wniosków	Liczba zakładanych beneficjentów	Liczba wydanych decyzji przyznających pomoc	Kwota wypłaconej pomocy (w tys. zł)
1. Renty strukturalne	48 859	55 000	37 588	674 966,2
2. Wspieranie gospodarstw niskotowarowych	118 316	126 000	99 277	80 687,0
3. Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)[1]	708 675	900 000	663 293	892 072,2
4. Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych	47 081	70 000	21 770	236 987,6
5. Zalesianie gruntów rolnych	6 681 (ok. 26,5 tys. ha gruntów rolnych)	objęcie 45 tys. ha gruntów rolnych	3 115	62 090,1
6. Dostosowanie gospodarstw do standardów UE	75 539	70 000	61 552	963 890,0
7. Grupy producentów rolnych	53	170	24	2 857,8
8. Pomoc techniczna	36	-	27	1 098,6

uruchomionym wspólnie z płatnościami bezpośrednimi). Obecnie nie jest już możliwe ubieganie się o pomoc w działaniach – Wspieranie gospodarstw niskotowarowych, Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE. Nadal otwarty jest nabór na Renty strukturalne, Pomoc grupom producentów rolnych oraz Pomoc techniczną. Pozostałe działania mają charakter wieloletni, dla których corocznie ogłaszane są kampanie naborów wniosków na kolejny rok (Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych, Zalesianie gruntów rolnych).

SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006

SPO „Restrukturyzacja...” jest jednym z głównych instrumentów przekształceń strukturalnych w rolnictwie w pierwszym okresie po akcesji tj. w latach 2004-2006. Budżet SPO na lata 2004-2006 wynosi łącznie 1 784 mln EUR, w tym 1 193 EUR pochodzi ze środków UE.

Tab. 29. Stan realizacji SPO „Restrukturyzacja...” na dzień 31 maja 2006 r.

Nazwa działania	Liczba zakładanych beneficjentów	Złożone wnioski		Wykorzystanie limitu finansowego
		Liczba	Wartość (tys. zł)	
1.1 Inwestycje w gospodarstwach rolnych	17 000	29 224	3 058 066,4	131 %
1.2 Ułatwianie startu młodym rolnikom	14 500	18 853	942 650,0	133 %
1.5 Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	1 000	1 642	2 922 081,9	163 %
2.1 Przywracanie potencjału produkcji leśnej	150	57	82 345,5	170 %
2.4 Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa	6 450	7 164	524 655,9	127 %
2.6 Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej i związanej z rolnictwem	12 000	4 944	261 202,3	166 %
Pomoc techniczna	-	416	159 538,7	172 %
RAZEM	51 100	62 300	7 950 540,7	143 %

Dane: ARiMR

Uwzględniając wymagane zaangażowanie prywatnych środków finansowych beneficjentów, łączna wartość przedsięwzięć zrealizowanych w SPO powinna wynieść około 2,7 mld EUR. Program został uruchomiony 16 sierpnia 2004 r. Nabór na wszystkie działania – wdrażane przez ARiMR – zakończono w pierwszym kwartale 2006 r. (poza pomocą techniczną). W tym czasie przyjęto 61 884 wnioski o pomoc finansową na kwotę 7 791 002 tys. zł. Agencja zawarła 35 933 umów na kwotę 4 226 102,6 tys. zł oraz zrealizowała 1 489 830,3 tys. zł płatności (20% kwoty objętej umowami).

W 2006 roku Agencja zakończy kontraktowanie zobowiązań we wszystkich wdrażanych przez nią działaniach do wysokości całkowitego limitu finansowego alokowanego w ramach obecnego okresu programowania, tj. do końca 2006 r.

SPO Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006

Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006, realizowany w oparciu o środki finansowe pochodzące z funduszu unijnego FIG (Finansowy Instrument Sterowania Rybactwem), został uruchomiony 2 sierpnia 2004 r. Wdrażanie trzech działań skończyło się w grudniu 2004 r. Były to: Działanie 1.3 „Wspólne przedsięwzięcia”, Działanie 2.1 „Budowa nowych statków rybackich” i Działanie 2.3 „Wycofanie (bez pomocy publicznej) związane z odnową”.

Tab. 30. Stan realizacji SPO „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006” na dzień 31 maja 2006 r.

Nazwa działania	Złożone wnioski		Wykorzystanie limitu finansowego
	Liczba	Wartość (tys. zł)	
1.1 Złomowanie statków rybackich	433	411 278,4	96%
1.2 Przeniesienie statków do krajów trzecich lub zmiana ich przeznaczenia	31	12 586,6	144%
2.2 Modernizacja istniejących statków rybackich	20	440,4	1,27%
3.1 Ochrona i rozwój zasobów wodnych	7	3 730,9	8%
3.2 Chów i hodowla ryb	176	42 529,7	57%
3.3 Rybacka infrastruktura portowa	22	79 780,8	66%
3.4 Przetwórstwo i rynek rybny	118	177 078,5	139%
3.5 Rybołówstwo śródlądowe	9	247,3	25%
4.1 Rybołówstwo przybrzeżne	5	2 147,1	8%
4.2 Działania społeczno-ekonomiczne	1 286	56 944,4	42%
4.3 Znajdowanie oraz promowanie nowych rynków zbytu na produkty rybne	30	2 723,4	12%
4.4 Działania organizacji obrotu rynkowego	10	2 430,6	36%
4.5 Czasowe zawieszenie działalności i inne rekompensaty finansowe	245	4 903,2	32%
4.6 Działania innowacyjne i inne	24	19 452,9	51%
RAZEM	2 416	816 274,3	75,12%

Dane: ARIMR

Ogółem od początku realizacji Programu w oddziałach regionalnych Agencji złożono 2 416 wniosków na kwotę 816 274,3 tys. zł. Z uwagi na charakter Programu najwięcej wniosków zostało złożonych w: Zachodniopomorskim, Pomorskim i Warmińsko-Mazurskim OR.

Największym zainteresowaniem cieszyło się Działanie 4.2 „Działania społeczno-ekonomiczne” – 53,2% i Działania 1.1 „Złomowanie statków rybackich” – 17,9%.

Do 31 maja 2006 r. zawarto ogółem 1 982 czynnych umów na kwotę 526 062,3 tys. zł. Jednocześnie do końca maja br. zrealizowano 1 965 płatności na łączną kwotę 343 980,9 tys. zł. W samym maju przyrost kwoty płatności wyniósł 7 026,6 tys. zł, tj. +2,1% w stosunku do stanu na koniec kwietnia 2006 roku.

Program SAPARD

Program SAPARD był pierwszym unijnym programem pomocowym, który odwzorowywał sposób zarządzania, wdrażania oraz pozyskiwania wsparcia finansowego dostępnego w tym czasie podmiotom sektora rolnego w krajach UE. Przyjęcie takiego rozwiązania wiązało się z potrzebą przygotowania kluczowych instytucji do zarządzania środkami UE po akcesji. Program odegrał również bardzo ważną rolę promocyjną i edukacyjną wobec beneficjentów, którzy mieli szansę zdobyć wiedzę konieczną przy ubieganiu się o środki pomocowe po akcesji.

Tab. 31. Stan realizacji Programu SAPARD na dzień 31 maja 2006 r.

Działanie	Liczba złożonych wniosków	Zawarte umowy		Zrealizowane płatności	
		Liczba	Wartość (mln zł)	Liczba	Wartość (mln zł)
1. Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych	1 778	1342	1 668,6	1 222	1 286,6
2. Inwestycje w gospodarstwach rolnych	15 586	13742	636,8	12 598	573,9
3. Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich	6 230	4493	2 023,8	4 614	1 995,1
4. Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich	7 504	4854	436,6	3 921	304,9
Razem	31 098	24 431	4 765,8	22 355	4 160,5

Źródło: ARIMR

Całkowity budżet Programu wynosił początkowo 944 mln EUR z czego 708,2 mln stanowiły środki unijne, a 235,8 mln EUR – środki krajowe. Ze względu na duże zainteresowanie Programem, po otrzymaniu zgody Komisji Europejskiej na przesunięcie części środków z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), budżet SAPARD wzrósł do 1084 mln EUR.

Podpisywanie umów w ramach Programu zakończono w sierpniu 2004 r. Prowadzone obecnie przez ARIMR działania w zakresie obsługi Programu sprowadzają się do obsługi wniosków o płatność i wypłaty środków finansowych beneficjentom. Realizacja płatności

w ramach Programu SAPARD zostanie zakończona do 31 grudnia 2006 r. Do dnia 2 czerwca 2006 r. w ramach czterech działań inwestycyjnych ARiMR zrealizowała płatności na kwotę 4 163,7 mln zł, co stanowi ok. 87% kwoty wszystkich podpisanych umów.

Pomoc krajowa

Pomoc krajowa polega na dopłacaniu przez ARiMR do oprocentowania różnego typu kredytów, udzielaniu poręczeń i gwarancji kredytowych, dotowaniu działalności użytkowej oraz wspieraniu grup producentów i wypłacie ekwiwalentów za zalesienia gruntów wykonane w latach 2002-2003.

Zgodnie z decyzją Kierownictwa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi zakres rzeczowy działalności ARiMR na 2006 r., realizowanej ze środków krajowych, obejmuje:

- kontynuowanie dopłat do oprocentowania kredytów udzielonych w latach 1994-2005,
- stosowanie dopłat do oprocentowania nowo udzielanych kredytów inwestycyjnych w ramach dotychczasowych linii kredytowych, które zgłoszone zostały do Komisji Europejskiej jako pomoc istniejąca, z tym, że w pierwszej kolejności powinny być stosowane dopłaty do oprocentowania linii kredytowych o strategicznym znaczeniu dla podniesienia konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz dostosowujących sektor rolno-spożywczy do wymogów unijnych,
- stosowanie dopłat do oprocentowania kredytów na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej znajdujących się na obszarach dotkniętych klęską żywiołową,
- udzielanie poręczeń i gwarancji spłaty kredytów bankowych,
- wspieranie finansowe działalności podmiotów zajmujących się zbieraniem, przetwarzaniem na mączkę zwłok zwierzęcych oraz transportem i spalaniem mączki,
- pomoc finansową na założenie i wsparcie działalności administracyjnej grup producentów rolnych,
- pomoc na zalesianie gruntów rolnych.

Wspólna organizacja rynków rolnych

Działania w zakresie administrowania 50 mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej na 20 rynkach produktów rolnych przedstawione zostały w części dot. Agencji Rynku Rolnego. Część zadań związanych ze wspólną organizacją pozostałych rynków (owoców i warzyw, produktów rybnych), a także związanych z pomocą dla producentów rolnych, właścicieli upraw leśnych i producentów wierzby na cele energetyczne realizowana jest przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Rynek owoców i warzyw świeżych wspierany jest poprzez pomoc finansową grupom producentów (co najmniej 8 producentów). Status wstępnie uznanej grupy otrzymało 51 grup. Do 31 maja 2006 r. udzielono pomocy w wys. 3237,8 mln zł.

Rynek owoców i warzyw przetworzonych objęty jest pomocą z tytułu przeznaczania pomidorów do przetwórstwa. Polsce przyznano limit w wys. 194,6 tys. ton pomidorów. W roku gospodarczym 2004/2005 wypłacono 16,7 mln zł dla organizacji producentów wg stawki 25,88 EUR za tonę pomidorów skierowanych do przetwórstwa. Dodatkowo z tytułu płatności uzupełniających na ten cel wypłacono po 8,62 EUR za tonę pomidorów, tj. 5,6 mln zł.

Rynek produktów rybnych wspierany jest poprzez pomoc finansową dla organizacji producentów między innymi z tytułu prywatnego składowania produktów rybnych, wycofania produktów rybnych, utrwalania i przechowywania produktów rybnych, przygotowania programu operacyjnego.

Właściciele gruntów rolnych prowadzący uprawy leśne otrzymali pomoc finansową w wysokości 15,9 mln zł, realizując 41% kwoty zapisanej na ten cel w planie finansowym, Pomoc dla branży utylizacyjnej, dla grup producentów rolnych i producentów prowadzących plantacje wierzby wynosiła w 2006 r. z tytułu zobowiązań z 2005 r. łącznie 7856,9 tys. zł.

Od 2006 r. ARiMR będzie przyznawała oddzielną płatność producentom buraków, którzy mają podpisane umowy z cukrowniami na dostawę tego surowca.

Agencja Rynku Rolnego (ARR)

Agencja Rynku Rolnego, która powołana została w 1991 r. dla stabilizacji rynku rolnego i ochrony dochodów uzyskiwanych z produkcji rolniczej, od 1 maja 2004 r. jest agencją płatniczą odpowiedzialną za administrowanie 50 mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej na 20 rynkach produktów rolnych. ARR pełni 3 podstawowe funkcje: wdrażającą prawo wspólnotowe, płatniczą i informacyjną.

Mechanizmy WPR, którymi administruje Agencja, są skierowane przede wszystkim do handlowców, przedsiębiorstw przechowalniczych, zakładów przetwórczych i produkcyjnych oraz grup producentów, a także do rolników.

W 2005 r. i w pierwszych miesiącach 2006 r. ARR prowadziła działania na rynku rolno-żywnościowym administrując następującymi mechanizmami WPR:

a) interwencyjny zakup i sprzedaż: zbóż, cukru i masła. Agencja zakupiła 1,6 mln ton zbóż (w tym pszenicy 1,2 mln ton), 213 tys. ton cukru oraz 3,6 tys. ton masła, natomiast sprzedała bądź rozdysponowała w ramach pomocy żywnościowej: 447 tys. ton zbóż (w tym pszenicy 364 tys. ton), 5,8 tys. ton cukru oraz 1,1 tys. ton masła. Na interwencyjny zakup produktów (wraz z kosztami przechowywania) Agencja wydatkowała 1,3 mld zł,

b) dopłaty do prywatnego przechowywania serów długodojrzewających i masła,

c) dopłaty do produkcji i przetwórstwa:

- masła, masła skoncentrowanego i śmietanki,
- cukru wykorzystywanego w przemyśle chemicznym,
- suszu paszowego,
- w ramach kwotowania produkcji skrobi ziemniaczanej,
- wykorzystywania oliwy z oliwek w przetwórstwie,
- skrobi wykorzystywanej na cele niespożywcze,
- słomy lnianej i konopnej na włókno.

Dopłaty do produkcji i przetwórstwa wyniosły 29,4 mln zł.

d) kwotowanie produkcji mleka, surowca tytoniowego i skrobi ziemniaczanej, a także naliczanie i pobieranie opłat cukrowych w ramach kwotowania produkcji cukru,

e) wsparcie popytu wewnętrznego:

- dostarczanie nadwyżek żywności najuboższej ludności UE. Organizacjom charytatywnym dostarczono ponad 56 tys. ton gotowych artykułów spożywczych (ponad pięciokrotnie więcej niż w 2004 r.), które trafiły do 3,5 mln potrzebujących Polaków,
- dopłaty do zakupu masła przez instytucje i organizacje niedochodowe,
- dopłaty do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych,
- wsparcie rynku produktów pszczelich (finansowane w 50% ze środków unijnych i w 50% ze środków z budżetu krajowego).
- administrowanie rozdysponowaniem owoców i warzyw nieprzeznaczonych do sprzedaży,
- wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych (finansowane w 50% przez Wspólnotę).

W ramach wsparcia popytu wewnętrznego Agencja wydatkowała 33 mln zł.

f) administrowanie obrotem towarowym z zagranicą na rynkach: zbóż, mleka i jego przetworów, cukru, wołowiny i cielęciny, wieprzowiny, drobiu i jaj, świeżych owoców i warzyw oraz produktów przetworzonych non-aneks. Agencja wydała 11,9 tys pozwoleń na wywóz i przywóz, w tym najwięcej na rynkach: świeżych owoców i warzyw, wołowiny i cielęciny oraz zbóż. Wypłacono refundacje wywozowe w wysokości 619 mln zł, w tym najwięcej do wywozu cukru 302 mln zł,

g) mechanizmy finansowane ze środków krajowych:

- płatności dla plantatorów ziemniaków w ramach kwotowania produkcji skrobi ziemniaczanej i płatności dla plantatorów surowca tytoniowego. W ramach płatności bezpośrednich na rynku tytoniu i skrobi wydatkowano 404 mln zł,
- administrowanie środkami Funduszu Promocji Mleczarstwa.

Od początku 2005 r. do końca maja 2006 r. w ramach administrowania mechanizmami WPR, Agencja wydatkowała ponad 2,4 mld zł. Najwyższe wsparcie finansowe odnotowano na rynkach: cukru (34,9%), zbóż (32,2%), tytoniu (14,2%) i mleka (8,4%).

Tab. 32. Wydatki ARR w latach 2005-2006 na wsparcie poszczególnych rynków rolnych w mln zł

Wydatki	2005	1.01.-31.05.2006
Ogółem	1.390,8	1.021,5
1. Rynek zbóż	475	301,5
2. Rynek mięsa	52,7	15,6
3. Rynek drobiu i jaj	2,2	0,7
4. Rynek mleka	156,5	46,3
5. Rynek cukru	440,7	400,3
6. Rynek skrobi ziemniaczanej	62,3	40,6
7. Rynek tytoniu	145,3	196,8
8. Rynek miodu	9,4	0,3
9. Refundacje wywozowe na rynku warzyw i owoców i produktów non-aneks I	37,7	15,6
10. Dostarczanie nadwyżek żywności dla najuboższej ludności	6,3	0,8
11. Wsparcie działań promocyjnych i interwencyjnych	1,5	2,6
12. Pozostałe rynki (suszu paszowego, słomy lnianej i konopnej, oliwy z oliwek)	1,2	0,4

Źródło: ARR

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)

ARiMR, która od 1994 r. wspiera polskich rolników, przetwórców i mieszkańców wsi, głównie poprzez dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych obrotowych i inwestycyjnych oraz współfinansowanie budowy infrastruktury wiejskiej, przedsięwzięć w zakresie szkoleń i edukacji młodzieży i dorosłych mieszkańców wsi, w 2004 r. została agencją płatniczą dla mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej oraz polityki strukturalnej w obszarze rolnictwa i wsi.

Zakres działalności Agencji uległ istotnemu rozszerzeniu o następujące programy i działania:

- płatności bezpośrednie do gruntów rolnych,
- wspólna organizacja rynku owoców i warzyw oraz ryb i przetworów rybnych,
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW),
- Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”,
- Sektorowy Program Operacyjny „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004-2006”.

Ponadto ARiMR kontynuuje realizację instrumentów pomocy krajowej, głównie preferencyjnych kredytów oraz programu SAPARD, a także projektów Phare. Agencja uczestniczyła także w realizacji finansowej części zadań z Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich finansowanym przy pomocy środków kredytowych z Banku Światowego oraz „Projektu Usuwania Skutków Powodzi” (EBI-bis)” współfinansowego z pożyczki Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Agencja administruje więc największymi środkami na wsparcie rolnictwa i rozwoju wsi, realizowanymi ze środków budżetu UE, budżetu krajowego i kredytów zagranicznych.

Wsparcie finansowe płynące przez Agencję w roku 2005 było około 3,5 razy większe niż to miało miejsce w 2004 r. Do końca 2005 r. w ARiMR rozpatrzono około 1,85 miliona wniosków złożonych w ramach poszczególnych instrumentów wsparcia i programów pomocy. W 2005 r. Agencja wypłaciła pomoc finansową w wysokości 11,5 mln zł, w tym 10,8 mln w ramach mechanizmów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Szczegółowe omówienie realizacji poszczególnych programów przedstawione zostało w poprzednim rozdziale.

Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR)

Agencja Nieruchomości Rolnych działająca od 1992 r. do 15 lipca 2003 r. pod nazwą Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), jest państwową jednostką prawną, której Skarb Państwa powierzył wykonywanie prawa własności i innych praw rzeczowych w stosunku do mienia państwowego w rolnictwie.

Agencja realizuje zadania dotyczące tworzenia gospodarstw rodzinnych, poprawy struktury obszarowej, tworzenia warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, restrukturyzacji oraz prywatyzacji mienia Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolnicze, obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowanymi na cele rolne, administrowania zasobami majątkowymi Skarbu Państwa przeznaczonymi na cele rolne, zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa oraz popierania organizowania na gruntach Skarbu Państwa prywatnych gospodarstw rolnych.

ANR działa na zasadach samofinansowania nie otrzymując dotacji budżetowej na swoje utrzymanie i funkcjonowanie. Głównymi źródłami przychodów są środki z tytułu sprzedaży i dzierżawy mienia. W początkowych latach działalności znaczna ich część była przeznaczana na spłatę przejętych zobowiązań (długi państwowych gospodarstw rolnych) w wysokości blisko 2 mld zł.

Obecnie większość środków finansowych uzyskiwanych z prywatyzacji Zasobu zasila budżet państwa (w 2005 r. ponad 500 mln zł).

16 lipca 2003 r. weszły w życie przepisy ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego, określające nowe zadania Agencji i definiujące instrumenty służące ich realizacji. Przepisy te umożliwiają Agencji sprawowanie kontroli nad częścią obrotu nieruchomościami rolnymi, który odbywał się dotychczas bez jej udziału, a także podejmowanie w uzasadnionych przypadkach interwencji w tym obszarze, służącej realizacji celów ustawy związanych z poprawą struktury obszarowej gospodarstw rolnych, przeciwdziałaniem nadmiernej koncentracji nieruchomości rolnych oraz zapewnieniem prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwach rolnych przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach. Cele te stanowią realizację postanowienia art. 23 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl którego podstawą ustroju rolnego w Polsce jest gospodarstwo rodzinne.

Nadzór Agencji nad obrotem nieruchomościami rolnymi jest możliwy dzięki wprowadzeniu nowych uprawnień, tj. prawa pierwokupu (w wypadku umów sprzedaży) i uprawnienia, które nazwać można prawem wykupu (w wypadku innych umów przenoszących własność nieruchomości rolnych). W 2005 r. Agencja w tym trybie przejęła 176 nieruchomości o ogólnej powierzchni 3,8 tys. ha.

Oprócz przedstawionych zadań, Agencja wykonuje również funkcje właścicielskie w spółkach hodowli roślin uprawnych oraz hodowli zwierząt gospodarskich wskazanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi jako posiadających szczególne znaczenie dla gospodarki narodowej. Obecnie ANR wykonuje prawo własności w stosunku do 59 takich spółek.

Agencja przejęła do końca 2005 r. ponad 4,7 mln ha gruntów, z których blisko 80% pochodziło z 1666 byłych państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej (ppgr) o średniej powierzchni 2250 ha. Dotychczas trwale rozdysponowano 1,9 mln ha, w tym 1,6 mln ha w drodze sprzedaży. W transakcjach sprzedaży gruntów z zasobu uzyskano średnią cenę 1 ha w wysokości w 2001 r. – 3414 zł, w 2004 – 4682 zł, w 2005 r. – 5607 zł, a w I kwartale 2006 r. – 6519 zł. Obecnie w Zasobie znajduje się 2,8 mln ha gruntów, z których 2,15 mln (77,6%) jest wydzierżawione. Czysze uzyskiwane od dzierżawców za grunty rolne w 2001 r. – w równowartości pszenicy – wynosiły średnio 1,8 dt za 1 ha, w 2004 r. – 3,5 dt, w 2005 r. – 3,8 dt, a w I kwartale 2006 r. – 4,2 dt. Do rozdysponowania pozostaje w Zasobie ok. 428 tys. ha, w dużej części są to grunty o znikomej przydatności rolniczej.

W skład mienia przejętego po byłych ppgr wchodziły również obiekty o szczególnym charakterze, takie jak obiekty przemysłu rolno-spożywczego obiekty handlowe i usługowe oraz zespoły dworskie i pałacowo-parkowe. Większość tych obiektów została sprzedana lub wydzierżawiona.

Podstawową formą rozdysponowania przyjętego mienia jest sprzedaż i dzierżawa realizowana przez oddziały i filie Agencji w trybie przetargów publicznych ustnych (licytacji), a w uzasadnionych wypadkach w trybie przetargów ofert pisemnych (konkursy ofert).

Państwowe doradztwo rolnicze

Z dniem 1 stycznia 2005 r. nastąpiły zmiany organizacyjne doradztwa rolniczego finansowanego z budżetu, uregulowane ustawowo.

Na bazie dotychczasowych placówek doradczych, utworzono jednostki posiadające osobowość prawną, które obok finansowania budżetowego mogą pozyskiwać środki za odpłatne świadczenia usług, w tym korzystać z funduszy unijnych.

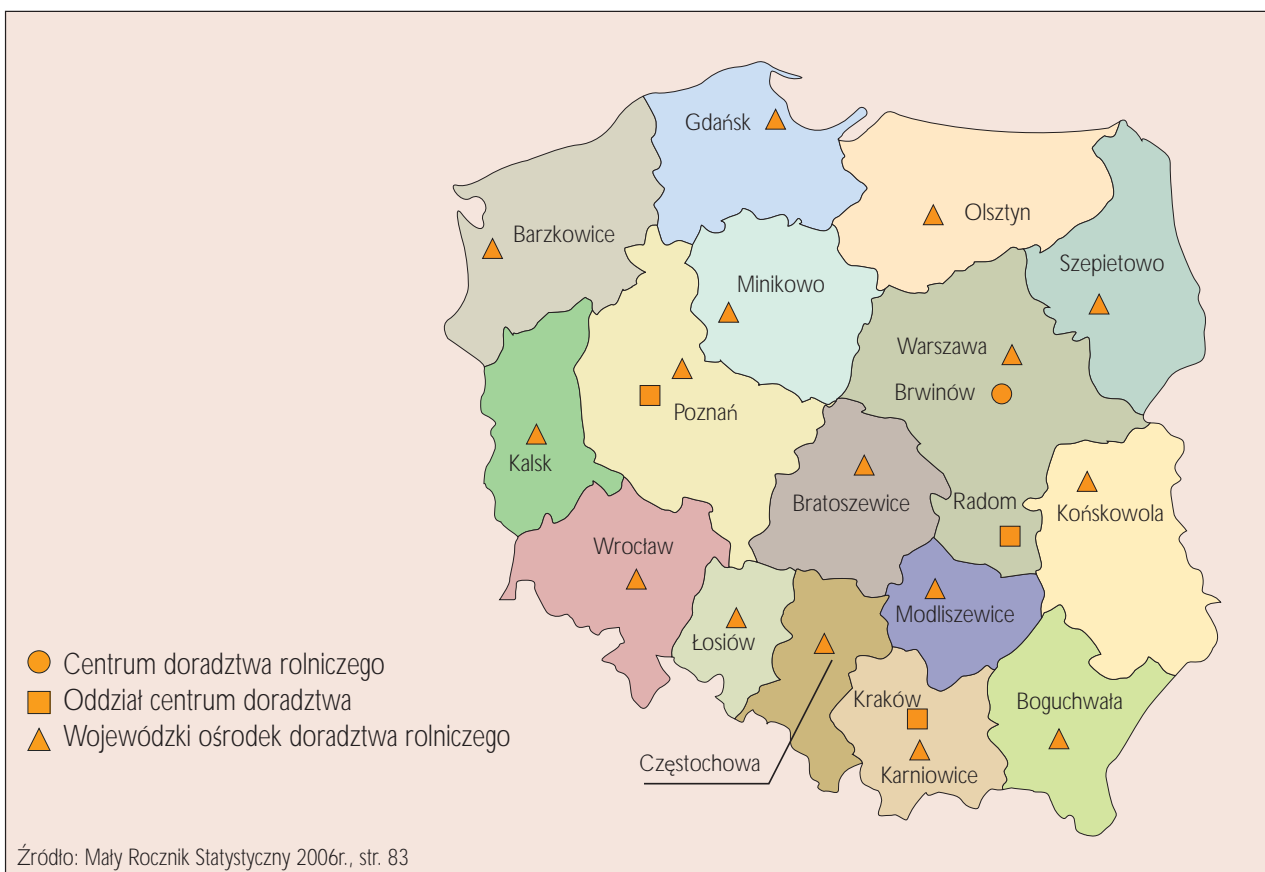
Obecnie, zgodnie z uregulowaniem ustawowym, jednostkami doradztwa rolniczego są:

- Centrum Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Brwinowie wraz z oddziałami w Poznaniu, Krakowie i Radomiu,
- 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego, których terytorialny zasięg działania obejmuje obszar województwa właściwego ze względu na siedzibę danego ośrodka.

Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa posiadają 30 oddziałów oraz 313 terenowych zespołów doradczych. W 2005 r. w doradztwie zatrudnionych było 5,4 tys. osób, w tym 3,9 tys. specjalistów i doradców. Ponad 90% kadry posiada wyższe wykształcenie.

Ośrodki doradztwa rolniczego zobowiązane są do bezpłatnego świadczenia usług doradczych m.in. szkolenia rolników w zakresie nowoczesnego prowadzenia gospodarstwa, rachunkowości rolnej, korzystania z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki strukturalnej, poprawy jakości produkcji, upowszechnienia informacji o osiągnięciach

Ryc. 24. Siedziby jednostek doradztwa rolniczego 2005 r.

naukowych oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców wsi itp. Odpłatnie ośrodki mogą wykonywać np. usługi w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych, działalności promocyjnej gospodarstw rolnych, działalności wydawniczej, badawczej, hotelarskiej na bazie posiadanego majątku, a także w zakresie sporządzenia (na zlecenie) różnego rodzaju analiz, ocen i planów oraz wypełnianie wniosków o pomoc finansową.

Zaplecze naukowo-badawcze w rolnictwie

W Polsce badaniami naukowymi na rzecz rolnictwa, rynków rolnych i rozwoju wsi zajmują się:

- jednostki badawczo-rozwojowe /jbr/ w liczbie 20, nad którymi nadzór sprawuje Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, (tabela 1)
- szkoły wyższe (z 47 wydziałami) nadzorowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- placówki naukowe w liczbie 10 podległe Polskiej Akademii Nauk, oraz w części jednostki podległe innym resortom.

Placówki naukowe aktywnie wspierają przemiany systemowe w rolnictwie współuczestnicząc w procesach modernizacji poprzez działalność naukowo-badawczą oraz wdrażanie i upowszechnianie jej wyników.

Środki finansowe na działalność naukowo-badawczą i rozwojową w rolnictwie, analogicznie jak w jednostkach działających w innych obszarach badawczych są pozyskiwane między innymi z dotacji budżetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, z tytułu realizacji działalności statutowej, uczestnictwa w międzynarodowych programach współpracy naukowo-technicznej, za usługi od podmiotów gospodarczych i naukowych oraz z takich źródeł jak: sprzedaż i dzierżawa majątku, oprocentowanie kapitału, kredyty, pożyczki itp.

Polskie placówki naukowo-badawcze szeroko współpracują z partnerami z krajów Unii Europejskiej, uczestniczą także we wspólnych programach badawczych.

Izby rolnicze

Ustawą z 1995 r. reaktywowane zostały w Polsce izby rolnicze, stanowiące powszechny samorząd rolniczy. Przynależność do izb jest obowiązkowa dla wszystkich rolników – płatników podatku rolnego lub dochodowego z działów specjalnych produkcji rolniczej oraz członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych, posiadających wkłady gruntowe.

Reprezentantem krajowym izb jest Krajowa Rada Izb Rolniczych (KRIR), którą tworzą prezesi 16 izb wojewódzkich oraz delegaci wybrani przez wolne zgromadzenie poszczególnych izb (po 1 z każdej izby).

Działalność izb rolniczych ukierunkowana jest na udzielanie rolnikom wszechstronnej pomocy oraz współpracę w tworzeniu warunków do poprawy sytuacji w rolnictwie i na wsi. Izby uczestniczą w rozmowach z przedstawicielami rządu, w pracach parlamentu, w negocjacjach z przedstawicielami przetwórstwa i handlu oraz innych organizacji, których celem jest tworzenie prawa i określanie priorytetów pomocy dla rolnictwa i mieszkańców wsi, a także ocena pracy instytucji działających na rzecz rolnictwa i rozwoju wsi.

KRIR współpracuje także z partnerami zagranicznymi, głównie z izbami w starych i nowych krajach UE. Celem współpracy jest wykorzystanie wiedzy i doświadczeń poszczególnych izb oraz podejmowanie wspólnych zadań np. w zakresie finansowania rolnictwa z funduszy UE, tworzenia grup producentów rolnych, poprawy organizacji pracy, alternatywnych źródeł dochodów.

Ważnym elementem współpracy jest wymiana doświadczeń w zakresie korzystania z dostępnych instrumentów pomocy w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i polityki strukturalnej. Krajowa Rada Izb Rolniczych jest członkiem COPA (Komitet Rolniczych Organizacji Zawodowych).

Kółka rolnicze

Największą polską organizacją społeczno-zawodową w zakresie rolnictwa jest Krajowy Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych (KZRKiOR). Kółka rolnicze są związkiem zawodowym rolników indywidualnych oraz ogólnopolskim, samorządnym zrzeszeniem Kółek Rolniczych i Kół Gospodyń Wiejskich (KGW), terenowych związków rolników, kółek i organizacji rolniczych, Spółdzielni Kółek Rolniczych oraz na zasadach dobrowolności innych organizacji rolniczych. Kółka rolnicze zrzeszają około 1mln 200 tys. członków, a do KGW należy 850 tys. członków zrzeszonych w 25 tys. KGW.

Obszary działania w zasadzie pokrywają się z działalnością izb rolniczych, co oznacza wszechstronne działania na rzecz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Istotny wkład KZRKiOR wniósł w proces integracji polskiego rolnictwa z rolnictwem UE, monitorując wszelkie decyzje związane z przystąpieniem do Wspólnoty.

KZRKiOR jest członkiem „COPA-GOGECA”.

**MINISTERSTWO ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI (MRiRW)**

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 10 00; +48 22 623 27 50
<http://www.minrol.gov.pl>
e-mail: kancelaria@minrol.gov.pl

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR)

Biuro Informacji i Promocji
00-400 Warszawa, ul. Nowy Świat 6/12
tel./fax +48 22 661 72 72; +48 22 628 93 53
<http://www.arr.gov.pl>
e-mail: tpi@arr.gov.pl

**AGENCJA RESTRUKTURYZACJI
I MODERNIZACJI ROLNICTWA
(ARiMR)**

00-175 Warszawa, Al. Jana Pawła II 70
tel./fax +48 22 318 53 30; +48 22 318 42 20
<http://www.arimr.gov.pl>
e-mail: info@arimr.gov.pl

**AGENCJA NIERUCHOMOŚCI
ROLNYCH (ANR)**

00-215 Warszawa, ul. Dolańskiego 2
tel./fax +48 22 635 80 09; +48 22 635 00 60
<http://www.anr.gov.pl>
e-mail: anr@anr.gov.pl

**FUNDACJA PROGRAMÓW POMOCY
DLA ROLNICTWA (FAPA)**

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 16 03; +48 22 623 19 09
<http://www.fapa.com.pl>
e-mail: fapa@fapa.com.pl

**KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA
SPOŁECZNEGO (KRUS)**

00-608 Warszawa, Al. Niepodległości 190
tel./fax +48 22 592 65 90; +48 22 825 95 97
<http://www.krus.gov.pl>
e-mail: centrala@krus.gov.pl

**GŁÓWNY INSPEKTORAT JAKOŚCI
HANDLOWEJ ARTYKUŁÓW ROLNO-
SPOŻYWCZYCH (GIJHARS)**

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 29 00; +48 22 623 29 98
<http://www.ijhar-s.gov.pl>
e-mail: sekretariat@ijhar-s.gov.pl

**INSPEKCJA WETERYNARYJNA
- GŁÓWNY INSPEKTORAT
WETERYNARII (GIW)**

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 20 88; +48 22 623 14 08
<http://www.wetgiw.gov.pl>
e-mail: wet@wetgiw.gov.pl

**PAŃSTWOWA INSPEKCJA OCHRONY
ROŚLIN I NASIENICTWA (PIORIN)**

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 23 02; +48 22 623 23 04
<http://www.piorin.gov.pl> e-mail: gi@piorin.gov.pl

**CENTRUM DORADZTWA
ROLICZEGO W BRWINOWIE**

05-840 Brwinów, ul. Pszczelińska 99
tel./fax +48 22 729 66 34 (38); +48 22 729 72 91
<http://www.cdr.gov.pl>
e-mail: brwinow_sekretariat@cdr.gov.pl

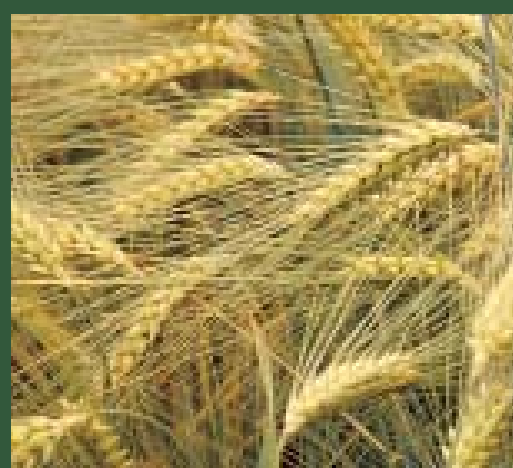
KRAJOWA RADA IZB ROLNICZYCH

00-930 Warszawa, ul. Wspólna 30
tel./fax +48 22 623 21 65; +48 22 623 11 55
<http://www.krir.republika.pl>
e-mail: krir@z.pl

**KRAJOWY ZWIĄZEK ROLNIKÓW,
KÓŁEK I ORGANIZACJI
ROLNICZYCH (KZRKiOR)**

00-006 Warszawa, ul. Szkolna 2/4
tel./fax +48 22 212 86 00; +48 22 212 86 15
<http://www.kolkarolnicze.pl>
e-mail: biuro@kolkarolnicze.pl

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

ISSN 1427-0749